

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

«Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

ΑΠΟ ΤΟ 1970 ΕΩΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ (ΙΟΥΛΙΟΣ 2017)»

ΣΤΙΓΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (ΜΘ15026)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΛΑΤΙΑΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΜΑΪΟΣ 2018

Ο φοιτητής ΜΠΣ του Πανεπιστημίου Πειραιώς στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές, Δημήτριος Στίγκας, βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Δημήτριος Στίγκας

Αφιερωμένη,

*Στους γονείς μου, που μου έδωσαν τη
δυνατότητα να σπουδάσω.*

*Στη σύζυγό μου Παρασκευή και στα παιδιά
μου Βασίλη και Ευαγγελία, για την υπομονή
που επέδειξαν και την αμέριστη υποστήριξη που μου
παρείχαν σε όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου.*

*Στον καθηγητή μου, κ. Πλατιά Αθανάσιο για τις
γνώσεις και την καθοδήγηση που μου πρόσφερε.*

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΤΟΥΡΚΙΑ: ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	8
1.1. Η Ιστορική εξέλιξη της Τουρκίας μέχρι τον Kemal Atatürk.....	8
1.2. Η Τουρκία μετά τον Kemal Atatürk.....	16
1.3 Η Δεύτερη Τουρκική Δημοκρατία.....	18
1.4. Η στροφή προς τον Νεοθωμανισμό μετά το 1983 σημείο ορόσημο για την μετέπειτα εξωτερική πολιτική της Τουρκίας	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.....	32
2.1. Γενικό πλαίσιο	32
2.2. Το Στρατηγικό Βάθος του Νταβούτογλου.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ.....	39
3.1. Η Υψηλή Στρατηγική, διακρίσεις και εννοιολογικές αποσαφηνίσεις.....	39
3.2. Τυπολογίες Υψηλής Στρατηγικής.....	45
3.3. Η στρατιωτική στρατηγική στα πλαίσια της υψηλής στρατηγικής	49
3.4. Γενική αποτίμηση της άσκησης Υψηλής Στρατηγικής της Τουρκίας στα πλαίσια της εξωτερικής της πολιτικής.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ (ΗΠΑ-ΚΙΝΑ-ΡΩΣΙΑ)	62
4.1. Σχέσεις Τουρκίας ΗΠΑ.....	62
4.2. Σχέσεις Τουρκίας Ρωσίας.....	66
4.3. Σχέσεις Τουρκίας Κίνας	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	71
5.1. Το γεωπολιτικό δυναμικό των δυο χωρών ως πηγή εντάσεων	71
5.2. Η πολιτική των αμφισβητήσεων και των διεκδικήσεων εκ μέρους της Τουρκίας	76

5.3. Στοιχεία από την βάση δεδομένων Στρατιωτικών Δαπανών SIPRI για το ισοζύγιο στρατιωτικής ισχύος Ελλάδας και Τουρκίας.....	81
ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	85
Βιβλιογραφία	89

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Τουρκία δεν είναι μία από τις μεγάλες δυνάμεις του εικοστού αιώνα. Η γεωπολιτική της θέση, ωστόσο, της επέτρεψε να διαδραματίσει πολύ σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια πολιτική, τον οποίο δεν θα ήταν δυνατό να διαδραματίσει αν δεν κατείχε την συγκεκριμένη γεωπολιτική θέση. Η Τουρκία κρατάει το κλειδί όχι μόνο στα στενά του Βοσπόρου αλλά κείτεται και κατά μήκος των δρόμων από τα Βαλκάνια προς τη Μέση Ανατολή και από τον Καύκασο μέχρι τον Περσικό Κόλπο. Είναι μέλος του μεγαλύτερου επιζώντος στρατιωτικού μπλοκ και των περισσότερων ευρωπαϊκών οργανώσεων ως υποψήφια για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η πολιτική της εμπλοκή και η προβεβλημένη θέση της αποδίδει μια σημασία και έναν ρόλο που δύσκολα ταιριάζει με οποιαδήποτε άλλη δύναμη τέτοιου βεληνεκούς. Κατά συνέπεια, η ορθή αξιολόγηση των πολιτικών της χώρας αυτής είναι ζωτικής σημασίας. Επιπλέον, η Τουρκία, αποτελεί κατά γενική ομολογία -αν και έχουν εκφραστεί και αντίθετες περί τούτου απόψεις -μια από τις κοινωνίες που αγωνίζονται για τον εκσυγχρονισμό τόσο της χώρας όσο και των ανθρώπων, μαζί με το στόχο της επίτευξης μιας λειτουργικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας¹.

Δεδομένης της κρίσιμης στρατηγικής σημασίας, που η Τουρκία διαδραματίζει στην άκρη της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και των Βαλκανίων, είναι δύσκολο να κατατάξουμε την Τουρκία σε οποιαδήποτε κατηγορία, από αυτές που οι ειδικοί στην συγκεκριμένη περιοχή επιστημονικού ενδιαφέροντος και οι αναλυτές εξωτερικής πολιτικής επιθυμούν να σχεδιάσουν πριν ξεκινήσουν έρευνα. Όχι μόνο η Τουρκία δεν φαίνεται να ταιριάζει σε κάποια γεωγραφική κατηγορία, αλλά δεν ταιριάζει και σε οποιαδήποτε πολιτιστική, πολιτική ή οικονομική κατηγορία. Περίπου το 97% της γης της είναι στην Ασία, ωστόσο η προοδευτική ελίτ της Τουρκίας θεωρούν τη χώρα τους μέρος της Ευρώπης και

¹ Findley V. Carter, *Turkey, Islam, Nationalism, and Modernity: A History, 1789–2007*. New Haven, 2011, p. 34

περίπου το 70% της πληθυσμού υποστηρίζει την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση².

Περίπου το 98% του πληθυσμού της είναι μουσουλμάνοι, και όμως η Τουρκία είναι μια κοσμική χώρα της επιλογής της και η θρησκευτική της εξέλιξη τα τελευταία χρόνια ακολούθησε διαφορετική πορεία από εκείνη άλλων ισλαμικών χωρών. Από πολιτιστικής απόψεως, το μεγαλύτερο μέρος της χώρας αντανάκλα την ιδιαιτερότητες μιας ευρύτερης πολιτιστικής κουλτούρας της Μέσης Ανατολής, και παρ'όλα αυτά συμμετάσχει με τον ίδιο ζήλο, σε ευρωπαϊκές πολιτιστικές εκδηλώσεις³.

Υποστηρίζει ότι έχει ένα φιλελεύθερο οικονομικό σύστημα, αλλά οι σχεδιασμένες και υλοποιημένες πολιτικές της στην οικονομία εξακολουθούν να παρεμποδίζουν την ανάπτυξη της χώρας. Σε θρησκευτικό, ιστορικό και γεωγραφικό επίπεδο, είναι μια χώρα της Μέσης Ανατολής, αλλά κάθε εξέλιξη που επηρεάζει το status quo των Βαλκανίων και του Καυκάσου επηρεάζει άμεσα την Τουρκία εξίσου. Αυτοί οι συγκρουσιακοί παράγοντες δείχνουν ευρύτερες αβεβαιότητες σχετικά με τη θέση και το ρόλο της χώρας⁴.

Μια αίσθηση σύγχυσης σχετικά με την Τουρκία φαίνεται να επικρατεί όχι μόνο στις εξωτερικές σχέσεις και δραστηριότητες, αλλά και στις βαθιές πεποιθήσεις του λαού της. Έτσι παλιές συζητήσεις εντός της χώρας σχετικά με το "ανατολικό ιδανικό "και το" δυτικό ιδεώδες "όσον αφορά την ακριβή φύση της χώρας και του λαού της, είναι τόσο ζωντανές σήμερα όσο ήταν πάντοτε. Αυτή η αβέβαιη αυτογνωσία και η αίσθηση της σύγχυσης για τις προθέσεις της Τουρκίας

² Goodwin, Jason. Lords of the Horizons: A History of the Ottoman Empire HÅFTAD, Engelska, 2003 p.213

³ Boardman John, Edwards I.E.S., Sollberger E., and N.G.L. Hammond. The Cambridge Ancient History, Volume 3, Part 2: The Assyrian and Babylonian Empires and Other States of the Near East, from the Eighth to the Sixth Centuries BC. Cambridge University Press, 1992 p.45

⁴ Schaller, Dominik J; Zimmerer, Jürgen (2008). "Late Ottoman genocides: the dissolution of the Ottoman Empire and Young Turkish population and extermination policies – introduction". Journal of Genocide Research 10 (1): 7–14. p. 10

και τις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής της είναι επίσης κοινές μεταξύ των δυτικών πολιτικών, των μελετητών και των δημοσιογράφων⁵.

Συγκεκριμένα από τη δεκαετία του 1970, δυτικοί πολιτικοί αναλυτές, πολιτικοί, καθώς και τα μέσα ενημέρωσης φάνηκαν να είναι ολοένα και πιο συγκεχυμένοι σχετικά με την εντατικοποίηση της προσέγγισης της Τουρκίας με το Ισλάμ, τόσο στην εγχώρια όσο και στη διεθνή σφαίρα, με αφορμή τις διεκδικήσεις και την προκλητικότητα στο Αιγαίο καθώς και την εισβολή στην Κύπρο. Αν και φαίνεται να συμφωνούν ότι οι συνέπειες μιας ανατροπής στη δυτικά προσανατολισμένη, κοσμική εξωτερική πολιτική της Τουρκίας θα μπορούσαν να είναι σοβαρές για τα δυτικά συμφέροντα ασφάλειας, δεν φαίνεται να κατανοούν ακόμη την έκταση των αλλαγών τόσο στο εσωτερικό της Τουρκίας όσο και στην εξωτερική της πολιτική. Αν κοιτάξει κανείς την πρόσφατη βιβλιογραφία για την Τουρκία, φαίνεται ότι σχεδόν όλοι συμφωνούν ότι κάτι συμβαίνει στην τουρκική εξωτερική πολιτική, κάτι που δεν έχει εξηγηθεί ικανοποιητικά από τους ειδικούς της Τουρκίας. Αλλά φαίνεται να μην υπάρχει καμία συμφωνία ως προς το τι συμβαίνει και πού οδηγεί τη χώρα (Feroz, 1993, Barchard 1989, Duygu 1992, Fuller 1993, Tunander 1995).

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, ενώ η Τουρκία περνούσε από έναν από τους πιο εκτεταμένους μετασχηματισμούς της ορισμένοι ισχυρίστηκαν ότι ο Κεμαλισμός ήταν "στη διαδικασία της ταφής του με τον Özal", καθώς επίσης και ότι η Τουρκία "αντιμετωπίζει την πιο σοβαρή απειλή από τις ισλαμικές δυνάμεις από την αρχή της σύγχρονης δημοκρατίας» (Tunander, 1995)⁶. Άλλοι, υποστήριξαν ωστόσο ότι "... εάν οι πιέσεις από τη διεθνή πολιτική γίνουν πολύ ισχυρές, δεν είναι αδιανόητο να ενισχύσουν εκείνους που θα ήθελαν

⁵ Feroz, Ahmad. *The Making of Modern Turkey*, Routledge, 1993 p. 112

⁶ Tunander O., *A New Ottoman Empire? The Choice for Turkey: Euro-Asian Centre vs National Fortress*, 1995

να δουν το Ισλάμ να έχει μεγαλύτερη επιρροή στη διεξαγωγή των εσωτερικών υποθέσεων »⁷.

Μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε, φυσικά, να έχει σοβαρές εξωτερικές συνέπειες για την Τουρκία. Άλλοι διαφώνησαν, υποστηρίζοντας ότι μια «νέα διαφοροποιημένη τουρκική εξωτερική πολιτική είναι βέβαιο ότι θα αποδυναμώσει ακόμα περισσότερο τη δημαγωγική έκκληση στην τουρκική εγχώρια σκηνή για θέματα όπως ο ισλαμικός φονταμενταλισμός και ο ουδέτερος χαρακτήρας και θα συμβάλλει έμμεσα αλλά ουσιαστικά στην πολιτική σταθερότητα της χώρας ».

Η αλήθεια είναι ότι οι μελέτες για την τουρκική εξωτερική πολιτική εν γένει δεν έχουν ακόμη προχωρήσει σε σημείο όπου να υπάρχει μια συγκροτημένη και γενικά αποδεκτή άποψη για τη χώρα και τις προοπτικές της. Σε κάθε περίπτωση η ιστορία της Τουρκίας και της εξωτερικής της πολιτικής έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον πολλών μελετητών. Στα πλαίσια της παρούσας διπλωματικής θα αναλυθούν τα βασικά στοιχεία της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας στα πλαίσια της υψηλής της στρατηγικής για ανάδειξή της σε υπερδύναμη στην περιοχή.

⁷ Barchard D., Turkey and the West (London, Routledge, 1989).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΤΟΥΡΚΙΑ: ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1. Η Ιστορική εξέλιξη της Τουρκίας μέχρι τον Kemal Atatürk

Με πολλούς τρόπους, η ιστορία της Τουρκίας είναι αυτή της ανθρωπότητας. Με ερείπια αμέτρητων πολιτισμών διάσπαρτων σε όλη αυτή την γη, είναι σαφές ότι η Τουρκία διαδραμάτισε καίριο ρόλο στην ανάπτυξη της οργανωμένης κοινωνίας. Από τον πρώτο παγκοσμίως γνωστό οικισμό γύρω στα 6500 π.Χ. στο Catalhöyük, όπου τα έργα τέχνης εμφανίστηκαν για πρώτη φορά με τη μορφή τοιχογραφιών και ζωγραφισμένων ανάγλυφων γλυπτών κατοικιών, ιερών, και ισχυρών οθωμανικών φρουρίων, η Τουρκία φέρει τα υπολείμματα πολλών από τους σημαντικότερους πολιτισμούς του κόσμου – των Χετταίων, των Φρυγών, των Λυκικανών, των Περσών, των Ρωμαίων, των Βυζαντινών, των Σελτζούκων και των Οθωμανών⁸

Η ιστορία της Τουρκίας, καλύπτει χρονικό διάστημα άνω των 4000 ετών. Οι Τούρκοι έζησαν για πρώτη φορά στην Κεντρική Ασία γύρω στο 2000 π.Χ. Αργότερα, μερικοί από αυτούς έφυγαν από την Κεντρική Ασία και εξαπλώθηκαν, δημιουργώντας πολλά κράτη και αυτοκρατορίες ανεξάρτητες μεταξύ τους μέσα σε μια τεράστια περιοχή της Ασίας και της Ευρώπης. Αυτές οι αυτοκρατορίες περιλάμβαναν την αυτοκρατορία Göktürk (552-740), την Αυτοκρατορία Uyğur (741-840), την αυτοκρατορία Avar (6^{ος} -9^{ος} αιώνας), την αυτοκρατορία Hazar (5^{ος} -10^{ος} αιώνας μ.Χ.), τη μεγάλη αυτοκρατορία Seljuk (1040-1157) και αρκετές άλλες ακόμη⁹.

⁸ Kinross, John (2001). Atatürk: A Biography of Mustafa Kemal, Father of Modern Turkey. Phoenix Press.

⁹ Kinross, John (2001). Atatürk: A Biography of Mustafa Kemal, Father of Modern Turkey. Phoenix Press.

Οι Τούρκοι στην Μικρά Ασία

Οι Τούρκοι άρχισαν να εγκαθίστανται στην Μικρά Ασία στις αρχές του 11ου αιώνα μέσω συνεχών μεταναστεύσεων και επιδρομών. Η νίκη του Μαντζικέρτ το 1071 εναντίον των Βυζαντινών άνοιξε κυριολεκτικά τις πύλες της Μικράς Ασίας στους Τούρκους. Μετά από αυτή την ημερομηνία οι Τούρκοι την κατέκτησαν ολόκληρη και ίδρυσαν εκεί το ανατολικό κράτος Seljuk (1080-1308). Αυτό ήταν το πρώτο τουρκικό κράτος στην Ανατολία και κάποτε ονομαζόταν, Σουλτανάτο της Konya¹⁰.

Οθωμανική περίοδος 1299-1923

Το κράτος Seljuk μειώθηκε ταχέως με την εισβολή της Μογγολίας στην Μικρά Ασία που ξεκίνησε το 1243. Κατά την περίοδο της παρακμής του ανατολικού κράτους Seljuk και μετά την εξαφάνισή του, πολλά τούρκικα πριγκιπάτα, δημιουργήθηκαν στην περιοχή προς το τέλος του 13^{ου} αιώνα. Ένα από αυτά ήταν το Οθωμανικό (στην τουρκική Osmanlı) Beylik (παρόμοιο με ένα Πριγκιπάτο) που ονομάστηκε από τον ιδρυτή του, έναν Τούρκο ηγεμόνα που ονομαζόταν Osman, το 1299. Το Beylik επεκτάθηκε ταχέως σε όλη τη διάρκεια του δέκατου τέταρτου αιώνα και έτσι προέκυψε η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία κυβέρνησε ένα τεράστιο έδαφος σε τρεις ηπείρους και διήρκεσε για περίπου 623 χρόνια μέχρι το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου¹¹.

Οι Οθωμανοί κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη το 1453, κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Σουλτάνου Μεχμέτ Β (1451-1481) και έπεσε η βυζαντινή αυτοκρατορία, η οποία σήμανε και το τέλος του Μεσαίωνα και την

¹⁰ Carter V. Findley, *The Turks in World History*, Oxford University Press, October 2004.

¹¹ Carter V. Findley, *The Turks in World History*, Oxford University Press, October 2004.

αρχή της Νέας Εποχής. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Σουλτάνου Μεχμέτ Β, ο οποίος έλαβε τον τίτλο "Ο Πορθητής", το οθωμανικό κράτος εισήλθε σε μια εποχή ταχείας ανάπτυξης που θα διαρκέσει μέχρι το τέλος του δέκατου έκτου αιώνα. Στη διάρκειά του, οι Οθωμανοί κυριάρχησαν στην περιοχή που σήμερα είναι η Ελλάδα, η Βουλγαρία, η Γιουγκοσλαβία, η Αλβανία και η Ρουμανία στα Βαλκάνια, πάνω σε όλα τα νησιά της Ανατολικής Μεσογείου και πάνω σε αυτό που σήμερα είναι η Μέση Ανατολή. Τα σύνορα της αυτοκρατορίας εκτεινόταν από την Κριμαία στο Βορρά έως την Υεμένη και το Σουδάν στο Νότο και από το Ιράν και την Κασπία Θάλασσα στην Ανατολή στη Βιέννη στα Βορειοδυτικά και την Ισπανία στα νοτιοδυτικά ¹².

Από τον 17ο αιώνα, όμως, η Οθωμανική Αυτοκρατορία έχασε σταδιακά την οικονομική και στρατιωτική της υπεροχή σε σύγκριση με την Ευρώπη, η οποία αναπτύχθηκε ταχέως με την Αναγέννηση, με την κατάκτηση νέων εδαφών και την πρόσβασή της στις πρώτες ύλες αλλά και με τη Βιομηχανική Επανάσταση. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν κατάφερε να προσαρμοστεί στις νέες αυτές εξελίξεις. Έτσι, η ισορροπία δυνάμεων μετατοπίστηκε προς όφελος των ευρωπαϊκών κρατών. Τα εθνικιστικά κινήματα που ξεκίνησαν τον δέκατο ένατο αιώνα και τα κινήματα και οι αυτονομήσεις των βαλκανικών εθνών, με την υποστήριξη των ευρωπαϊκών δυνάμεων και της Ρωσίας, έφεραν σιγά σιγά την κάμψη της οθωμανικής αυτοκρατορίας ¹³.

Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος 1914-1918

Η αποδυνάμωση της αυτοκρατορίας συνεχίστηκε μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία εισήλθε στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο

¹² Shaw Jay; Kural Shaw, Ezel (1977). History of the Ottoman Empire and Modern Turkey. Cambridge University Press.

¹³ Shaw Jay; Kural Shaw, Ezel (1977). History of the Ottoman Empire and Modern Turkey. Cambridge University Press.

το 1914 από την πλευρά των συμμαχικών δυνάμεων και αναδείχθηκε νικημένη από τον πόλεμο το 1918, αναγκασμένη να υπογράψει την Ανακωχή του Μούδρου στις 30 Οκτωβρίου 1918. Σύμφωνα με τους όρους αυτής της Συνθήκης η Τουρκία έχανε την κυριαρχία επί εδαφών της και ο έλεγχος περνούσε στα χέρια των συμμάχων. Αυτό ήταν το πραγματικό τέλος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ¹⁴.

Ένα εθνικό αντιστασιακό και απελευθερωτικό κίνημα προέκυψε ως αντίδραση σε αυτή την κατοχή υπό την ηγεσία του Μουσταφά Κεμάλ, ενός οθωμανού στρατιωτικού διοικητή που κινητοποίησε την Μικρά Ασία σε αναζήτηση τουρκικής αυτοδιάθεσης και εθνικής ανεξαρτησίας. Ένωσε σποραδικές και αποδιοργανωμένες ομάδες αντίστασης στην Μικρά Ασία και τις οργάνωσε σε ένα δομημένο στρατό.

Η Τουρκία ανακηρύχθηκε επισήμως μια δημοκρατία τον Οκτώβριο του 1923, με τον Κεμάλ ως πρώτο πρόεδρό της ο οποίος επανεκλέγηκε το 1927, το 1931 και το 1935. Το χαλιφάτο καταργήθηκε το 1924 και την ίδια χρονιά εκδόθηκε ένα σύνταγμα το οποίο προέβλεπε ένα κοινοβούλιο που εκλέχτηκε με την καθολική ψηφοφορία των ανδρών (επεκτάθηκε στις γυναίκες το 1934) και ένα αρμόδιο υπουργικό συμβούλιο. Κατά τη διάρκεια των 14 χρόνων κυριαρχίας του Κεμάλ, η Τουρκία υπέστη ένα μεγάλο μετασχηματισμό, που άλλαξε τις θρησκευτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές βάσεις της τουρκικής κοινωνίας καθώς και την πολιτική και οικονομική δομή της ¹⁵.

Το 1925, η κυβέρνηση ενέτεινε την απελευθέρωση της χώρας από το ισλάμ, καταργούσε τις θρησκευτικές κοινότητες και απαγόρευε την πολυγαμία. Το 1926, υιοθετήθηκαν ελβετικοί, γερμανικοί και ιταλικοί νόμοι και ο πολιτικός γάμος έγινε υποχρεωτικός. Το 1928, το Ισλάμ έπαψε να είναι η κρατική θρησκεία

¹⁴ Evered, Kyle, T., (2005), —Regionalism in the Middle East and the Case of Turkey], *Geographical Review*, Vol.95 (3)

¹⁵ Evin, Ahmet, O., (2005), —The Future of Greek – Turkish Relations], *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol.5 (3), pp.395-404

και το λατινικό αλφάβητο αντικατέστησε το αραβικό. Το 1930, η Κωνσταντινούπολη, που είχε αντικατασταθεί ως πρωτεύουσα από την Άγκυρα το 1923, μετονομάστηκε σε Ιστανμπούλ ¹⁶ .

Κατά τον θάνατο (1938) του Κεμάλ, η Τουρκία βρισκόταν σε τροχιά προς το μετασχηματισμό της σε κράτος με το δυτικό μοντέλο. Στον οικονομικό τομέα, ο Kemal στόχευσε στην απόκτηση της αυτάρκειας για την Τουρκία χωρίς τη βοήθεια ξένου κεφαλαίου. Οι ξένοι επενδυτές επηρέαζαν σημαντικά τα οικονομικά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ένα από τα μεγάλα προβλήματα της Τουρκικής Δημοκρατίας ήταν να εξοφλήσει το παλιό οθωμανικό χρέος. Η μη αποδοχή των ξένων δανείων ήταν έτσι ένα βασικό σημείο στο εθνικιστικό πρόγραμμα του Κεμάλ. Οι δυσκολίες εγκατάστασης βασικών βαρέων βιομηχανιών χωρίς ξένες επενδύσεις και ελλείπει μεγάλου εγχώριου κεφαλαίου απαιτούσαν από την κυβέρνηση να αναλάβει σημαντικό ρόλο και η κυριότητα του κράτους έγινε ο κανόνας στις νέες βιομηχανίες ¹⁷.

Στην εξωτερική πολιτική, η Τουρκία κατέβαλε προσπάθειες να καλλιεργήσει φιλικές σχέσεις με όλους τους γείτονές της. Το 1932 εισήλθε στην Κοινωνία των Εθνών, διασφάλισε τα ευρωπαϊκά σύνορά της με την ένταξη της Ελλάδας, της Ρουμανίας και της Γιουγκοσλαβίας στη Βαλκανική Συμφωνία (1934). Κάτω λοιπόν από την ηγεσία του Μουσταφά Κεμάλ - που αργότερα έλαβε το επώνυμο Ατατούρκ ή «πατέρας των Τούρκων» - οι Τούρκοι μπόρεσαν να διεξάγουν τον πόλεμο για την εθνική τους απελευθέρωση ¹⁸.

Ο τουρκικός πόλεμος της ανεξαρτησίας ήταν μια προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα νέο κράτος από τα ερείπια μιας αυτοκρατορίας που είχε

¹⁶ Evin, Ahmet, O., (2005), —The Future of Greek – Turkish RelationsI, Southeast European and Black Sea Studies, Vol.5 (3), pp.395-404

¹⁷ Gruen, George, E., (2004), —Turkey’s Strategic Mideast Regional InitiativesI, American Foreign Policy Interests, Vol. 26, pp. 435-456

¹⁸ Gruen, George, E., (2004), —Turkey’s Strategic Mideast Regional InitiativesI, American Foreign Policy Interests, Vol. 26, pp. 435-456

ολοκληρώσει τη ζωή της. Διήρκεσε τέσσερα χρόνια (1919-1922) και διεξήχθη μεταξύ των Τούρκων εθνικιστών και των αντιπροσώπων των Συμμάχων. Η νίκη του Ατατούρκ δεν ήταν μόνο στρατιωτική, αλλά ήταν επίσης διπλωματική. Η κατάληξη ήταν η υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης στις 24 Ιουλίου 1923. Η Συνθήκη υπογράφηκε μεταξύ της Τουρκίας και των Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία, Ιαπωνία, Ρουμανία, και του Βασιλείου των Σέρβων, Κροατών, Σλοβένων και αναγνώρισε τη δημιουργία και τα διεθνή σύνορα ενός τουρκικού κράτους καθώς και εγγυήθηκε την πλήρη ανεξαρτησία του ¹⁹.

Η Δημοκρατία της Τουρκίας

Η Δημοκρατία ανακηρύχθηκε στην Τουρκία, στις 29 Οκτωβρίου 1923. Ο Mustafa Kemal εξελέγη πρώτος πρόεδρος της Δημοκρατίας της Τουρκίας. Ως πρόεδρος για 15 χρόνια, μέχρι το θάνατό του το 1938, ο Mustafa Kemal Atatürk εισήγαγε ένα ευρύ φάσμα μεταρρυθμίσεων στον πολιτικό, κοινωνικό, νομικό, οικονομικό και πολιτιστικό τομέα που ήταν σχεδόν απaráμιλλες με αυτές οποιασδήποτε άλλης χώρας. Η πρώτη Μεγάλη Εθνοσυνέλευση που ιδρύθηκε στην Άγκυρα στις 23 Απριλίου 1920 υπό την ηγεσία του Ατατούρκ, δημιούργησε ένα νέο πολιτικό και νομικό σύστημα βασισμένο στις αρχές της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της εθνικής κυριαρχίας και της κατανομής των εξουσιών, της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, του κοσμικού χαρακτήρα και του διαχωρισμού της θρησκείας και των κρατικών υποθέσεων ²⁰.

Δημιουργήθηκε ένα νέο, κοσμικό εκπαιδευτικό σύστημα και οι νέοι αστικοί και ποινικοί κώδικες προσαρμόστηκαν στα ευρωπαϊκά πρότυπα. Οι

¹⁹ Gruen, George, E., (2004), —Turkey's Strategic Mideast Regional Initiatives!, American Foreign Policy Interests, Vol. 26, pp. 435-456

²⁰ Calabrese, John, (1998), —Turkey and Iran: Limits of a Stable Relationship!, British Journal of Middle Eastern Studies, Vol.25 (1)

γυναίκες έλαβαν ίσα δικαιώματα σύμφωνα με το νόμο, όπως το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι σε δημόσιο αξίωμα, το οποίο τοποθέτησε την Τουρκία στην ίδια θέση με πολλά δυτικά έθνη όσον αφορά τα δικαιώματα των γυναικών. Ήταν μια επανάσταση, απαράμιλλη για την εποχή της και ακόμη και σήμερα, καθώς κατάφερε να φέρει ένα κατά βάση μουσουλμανικό έθνος σε συμφωνία με τον δυτικό πολιτισμό και τις καθολικές αξίες ²¹.

Η κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν σε κάθε περίπτωση το σημείο ορόσημο που αποτέλεσε τη δημιουργία της Τουρκικής Δημοκρατίας. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η άρρηκτη σύνδεση της με το Ισλάμ μεταλαμπάδευσε την παρούσα κληρονομιά και στη νεοσύστατη Τουρκική Δημοκρατία. Το Ισλάμ δεν αποτελεί μόνο μια θρησκεία, αλλά εμπεριέχει ένα σύνολο κανόνων και συμπεριφορών κοινωνικών, ιδεολογικών και πολιτικών ενώνοντας λαούς χωρίς άμεσες κοινές εθνικές και φυλετικές ρίζες υπό το σκέπη της θρησκευτικής του αντίληψης ²².

Ωστόσο η εγκαθίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας με τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923, ήταν μια απόρροια της κρίσης που είχε επέλθει η Οθωμανική Αυτοκρατορία και της ταυτόχρονης ανόδου του κινήματος των Νεότουρκων ή όπως ονομάστηκε από τον ιδρυτή του, του «Κεμαλισμού». Στην απαρχή της Τουρκικής Δημοκρατίας οι Κεμαλιστές θέλησαν να αποτάξουν την ισλαμιστική επιρροή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο νεοσύστατο κράτος με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν διωκτικές πρακτικές έναντι οποιαδήποτε ισλαμικής επιρροής στη κοινωνία. Στο σημείο αυτό άξιο λόγου αποτελεί το γεγονός ότι το κίνημα των Νεότουρκων με τη δημιουργία του εκμεταλλεύτηκε σε μεγάλο βαθμό την Ισλαμική ταυτότητα του λαού, με σκοπό τη συσπείρωση του

²¹ Calabrese, John, (1998), —Turkey and Iran: Limits of a Stable Relationship|, *British Journal of Middle Eastern Studies*, Vol.25 (1)

²² Aydin, Mustafa, (2004), —Foucault's Pendulum: Turkey in Central Asia and Caucasus.| *Turkish Studies*, Vol.5 (2), pp.15

και στην συνέχεια τον επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας υπό το πρίσμα των Νεότουρκων ²³.

Παρόλα αυτά όμως, το Ισλάμ, ήταν βαθιά χαραγμένο στην ανθρωπολογική υπόσταση του Τουρκικού λαού με αποτέλεσμα μετά το 1950 να επανακάμψει και να αποτελέσει κύριο παράγοντα της κοινωνικής, πολιτικής και πολιτισμικής ζωής της Τουρκία. Το Κεμαλικό καθεστώς όμως χρησιμοποίησε την επάνοδο του Ισλάμ δημιουργώντας τη λεγόμενη Τουρκοισλαμική Σύνθεση ²⁴. Η Τουρκοισλαμική Σύνθεση που ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 ήταν η κίνηση του κεμαλικού καθεστώτος να έχει υπό το στενό έλεγχο του τις δυνάμεις του Ισλάμ οι οποίες ένωναν και συσπείρωναν το λαό για να ισχυροποιήσει τον Τουρκικό Εθνικισμό.

Μια ακόμα δύναμη η οποία αναδύθηκε με την πάροδο των χρόνων στην Τουρκία ήταν ο στρατός. Ο Κεμάλ αναβάθμισε το στρατό σε σημείο που έγινε ένας από τους βασικότερους υποστηρικτές της ιδεολογίας του, με αποτέλεσμα να τον μετατρέψει σε προστάτη της νέας τουρκικής δημοκρατίας. Επιπλέον, ως θεματοφύλακας της νέας ιδεολογίας και πολιτικής, ο στρατός χρησίμευε στον Κεμάλ για να διαδώσει τις αλλαγές του σε όλη την Τουρκία. Το πόσο ταυτίστηκε ο στρατός με την ιδεολογία του Κεμάλ καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι ακόμα και μετά τον θάνατο του, το κοσμικό κράτος που δημιουργήθηκε είχε την υπεράσπιση του τουρκικού στρατού ²⁵.

Στην ουσία ο στρατός αντικατέστησε τη θρησκευτική επίδραση. Ο στρατός εμφανίστηκε να είναι αυτός πλέον που κατείχε το μονοπώλιο της

²³ Aydin, Mustafa, (2004), —Foucault's Pendulum: Turkey in Central Asia and Caucasus. | Turkish Studies, Vol.5 (2), pp.1-22

²⁴ Pulton H., 2000, Ημίμηλο, Γκρίζος Λύκος και Ημισέληνος, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα

²⁵ Aydin, Mustafa, (2000), —Determinants of Turkish Foreign Policy: Changing Patterns and Conjunctions during the Cold War, Middle Eastern Studies, Vol.36 (1), pp.110

Κεμαλικής αλήθειας με αποτέλεσμα να προστατεύει την ουσία των μεταρρυθμίσεων του Κεμάλ. Δεν είναι υπερβολή να χαρακτηρίσουμε το ρόλο του στρατού ως το ρόλο του ιερατείου στο εσωτερικό μιας συντηρητικής κοινωνίας, το οποίο αντλεί δύναμη και ισχύ από το ότι αυτό και μόνο αυτό γνωρίζει και ερμηνεύει το έργο της θεϊκής διδαχής, άρα ελέω θεού έχει το δικαίωμα να παρεμβαίνει όποτε αυτό θεωρεί ότι το ποίμνιο ξεφεύγει από τον ορθό δρόμο. Μπορεί λοιπόν ο Κεμάλ Ατατούρκ να κατήγγησε το χαλιφάτο αλλά στη θέση του δημιούργησε μια νέα θρησκεία, με αυτόν στη θέση του Προφήτη και το στρατό στη θέση του ιερατείου ²⁶.

1.2. Η Τουρκία μετά τον Kemal Atatürk

Ο Ismet İnönü, ο οποίος διαδέχτηκε τον Kemal ως πρόεδρος το 1938, διατήρησε σθεναρά μια ουδέτερη πορεία κατά τα πρώτα πέντε χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, παρόλο που η Τουρκία έλαβε βοήθεια από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Μεγάλη Βρετανία μετά το 1941. Παρά τις σημαντικές πιέσεις των συμμάχων, η Τουρκία κήρυξε τον πόλεμο στη Γερμανία και την Ιαπωνία το Φεβρουάριο του 1945. Ως αποτέλεσμα της κήρυξης του πολέμου, η Τουρκία έλαβε μέρος στη διάσκεψη (Απρίλιος-Ιούνιος 1945) στο Σαν Φρανσίσκο, που ίδρυσε τα Ηνωμένα Έθνη. Οι σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση έγιναν επίπονες όταν η ΕΣΣΔ κατήγγειλε (το Μάρτιο του 1945) το σύμφωνο της φιλίας της με την Τουρκία και απαίτησε μια λεπτομερή αναθεώρηση της Σύμβασης του Montreux και κοινό έλεγχο των Στενών. Η Τουρκία απέρριψε όλες τις σοβιετικές απαιτήσεις και το 1947 έγινε, μαζί με την Ελλάδα, αποδέκτης του Σχεδίου Μάρσαλ στο πλαίσιο του δόγματος Truman (Aydin, 2003: 163).

²⁶ Λίτσας Ν.Σ., 2007, Η σύγχρονη Τουρκική Πραγματικότητα και ο Ρόλος του Στρατού στις Δομές Εξουσίας του Κράτους: από τη θεσμική κατοχύρωση στη Συνειδησιακή Ταύτιση, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής

Στις εκλογές του 1950, το κυβερνητικό κόμμα νικήθηκε και ο Celal Bayar, ηγέτης του Δημοκρατικού Κόμματος (που ιδρύθηκε το 1946), διαδέχθηκε τον İpönü ως πρόεδρο. Με τον Adnan Menderes ως Πρωθυπουργό, η νέα κυβέρνηση ακολούθησε μια πολιτική σταθερής ευθυγράμμισης με τη Δύση. Τα τουρκικά στρατεύματα πολέμησαν στον πόλεμο της Κορέας και το 1952 η Τουρκία έγινε πλήρες μέλος του Οργανισμού του Βορειοατλαντικού Συμφώνου.

Οι αμερικανικές αεροπορικές και πυραυλικές βάσεις στη συνέχεια ιδρύθηκαν στη Σμύρνη και τα Άδανα. Η Τουρκία ολοκλήρωσε το 1954 ένα σύμφωνο στρατιωτικής άμυνας με τη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα (το Βαλκανικό Σύμφωνο) και διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στη δημιουργία (1954-55) του Οργανισμού Κεντρικής Συνθήκης (CENTO · έως το 1959 γνωστού ως Σύμφωνο της Βαγδάτης). Τον Αύγουστο του 1959 η συμφωνία της Βαγδάτης ανασκευάστηκε μεταξύ ΗΠΑ, Βρετανίας, Πακιστάν, Ιράν και Τουρκίας ως CENTO (Central Treaty Organization) ²⁷ .

Η ένταση με την Ελλάδα στην Κύπρο, ο πληθυσμός της οποίας είναι ως επί το πλείστον ελληνικός, αλλά με ένα σημαντικό ποσοστό Τούρκων, ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του 1950 και συνεχίστηκε μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου το 1960. Εν μέρει ως αποτέλεσμα των ενισχύσεων στο πλαίσιο του σχεδίου Marshall, η τουρκική οικονομία διευρύνθηκε σημαντικά μετά το 1950 και το ξένο κεφάλαιο προσελκύστηκε από ευνοϊκούς επενδυτικούς νόμους. Η κυβέρνηση Menderes παρέμεινε στην εξουσία από το 1950 έως το 1960, αν και είχε αναπτυχθεί σοβαρή οικονομική κρίση ²⁸.

Η αυξανόμενη δυσαρέσκεια οδήγησε στη θέσπιση περιοριστικών νόμων από την κυβέρνηση. Πολλοί δημοσιογράφοι φυλακίστηκαν και η ένταση ξέσπασε

²⁷ Aras, Bulent and Salih Bicakci, (2006), —Europe, Turkey and the Middle East: Is Harmonization Possible?!, East European Quarterly, Vol. 40 (3), pp.125

²⁸ Adamson, Fiona B., (2001), —Democratization and Domestic Resources of Foreign Policy: Turkey in the 1974 Cyprus Crisis!, Political Science Quarterly, Vol.116 (2), pp.32

σε ανοιχτό χώρο τον Απρίλιο του 1960, όταν οι φοιτητές διαδήλωσαν κατά της κυβέρνησης. Οι προσπάθειες καταστολής αυτών των εκρήξεων οδήγησαν άμεσα σε ένα πραξικόπημα τον Μάιο από μια χούντα του στρατού με επικεφαλής τον Υποστράτηγο Cemal Mandanoglu. Η χούντα, η οποία ευνόησε την επιστροφή στις κεμαλικές αρχές, οδήγησε σε δίκη τον Menderes, τον Bayar και αρκετούς άλλους ηγέτες των Δημοκρατικών κομμάτων για παραβίαση του συντάγματος. Ο Menderes και αρκετοί άλλοι εκτελέστηκαν.

1.3 Η Δεύτερη Τουρκική Δημοκρατία

Το 1961, σε δημοψήφισμα, αποφασίστηκε η θέσπιση νέου Συντάγματος στην Τουρκία που προέβλεπε μια Βουλή με δύο σώματα και ένα ισχυρό εκτελεστικό όργανο, δημιουργώντας έτσι τη δεύτερη τουρκική δημοκρατία. Ο στρατηγός Gürsel εξελέγη πρόεδρος και ο İnönü έγινε πρωθυπουργός, επικεφαλής μιας κυβέρνησης συνασπισμού. Κατά τη διάρκεια της πυραυλικής κρίσης της Κούβας του 1962, η τουρκική κυβέρνηση υποστήριξε σθεναρά την άρνηση του προέδρου Κένεντι των Ηνωμένων Πολιτειών να κλείσει τις αμερικανικές βάσεις στην Τουρκία σε αντάλλαγμα για την απόσυρση των σοβιετικών βάσεων στην Κούβα. Έτσι, επιβεβαιώθηκαν οι στενοί δεσμοί μεταξύ των ΗΠΑ και της Τουρκίας ²⁹.

Το 1965, ο İsmet İnönü παραιτήθηκε και τον διαδέχτηκε ως πρωθυπουργός ο Suat Hayri Ürgüplü. Αφού το Κεντροδεξιό Κόμμα Δικαιοσύνης κέρδισε πλειοψηφία στην κατώτερη Βουλή των κοινοβουλίων στις γενικές εκλογές του 1965, ο Süleyman Demirel αντικατέστησε τον Ürgüplü ως πρωθυπουργό. Ο Gürsel πέθανε το 1966 και τον διαδέχτηκε ως Πρόεδρο ο Cevdet

²⁹ Altunisik, Meliha, (2000), —The Turkish – Israeli Rapprochement in the Post-Cold War Eral, Middle Eastern Studies, Vol. 36 (2), pp.174

Sunay. Το 1969, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Τουρκία υπέγραψαν μια στρατιωτική συμφωνία, βάσει της οποίας η Τουρκία απέκτησε κάποια επιρροή στον αριθμό των στρατιωτικών δυνάμεων και των τύπων όπλων που θα διέθεταν εφεξής οι Ηνωμένες Πολιτείες στο έδαφος της Τουρκίας (Altunisik, 2000: 180).

Ο Demirel κέρδισε τις γενικές εκλογές του 1969, αλλά η κυβέρνησή του υπονομεύθηκε σύντομα από τις πολιτικές αναταραχές που προκλήθηκαν από συγκρούσεις μεταξύ αριστερών και δεξιών και από ένα αυτονομιστικό κίνημα μεταξύ των Κούρδων. Παράλληλα, η δυτική Τουρκία υπέστη σοβαρούς σεισμούς το 1970-71. Οι πολιτικές συγκρούσεις συνεχίστηκαν και ο Demirel ακολουθήθηκε από μια διαδοχή πρωθυπουργών στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Το 1973, ο Fahri Korutürk διαδέχθηκε τον Sunay ως πρόεδρο της χώρας. Ο Bülent Ecevit με το Cumhuriyet Halk Partisi έγινε πρωθυπουργός το 1974³⁰.

Η Τουρκία διατήρησε τις στενές σχέσεις της με τις Ηνωμένες Πολιτείες στις αρχές της δεκαετίας του 1970 και ταυτόχρονα καλλιέργησε καλύτερες σχέσεις με την ΕΣΣΔ. Στα μέσα του 1974, τα τουρκικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Κύπρο μετά από πραξικόπημα εκεί και απέκτησαν τον έλεγχο του 30% του νησιού. Επίσης, στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η ανακάλυψη πετρελαίου στην υφαλοκρηπίδα κάτω από τα ύδατα που περιβάλλουν τα ελληνικά νησιά προκάλεσε περαιτέρω συγκρούσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Σε μεγάλο βαθμό λόγω της διπλωματικής παρέμβασης των Ηνωμένων Πολιτειών, της Μεγάλης Βρετανίας και των Ηνωμένων Εθνών, αποτράπηκε ο πόλεμος μεταξύ των δύο χωρών ³¹.

Μεταξύ 1975 και 1980, οι Demirel και Ecevit εναλλάσσονταν ως επικεφαλής των μειονοτικών κυβερνήσεων ενώ οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες επιδεινώνονταν στη χώρα. Το 1980 κηρύχθηκε στρατιωτικός νόμος μετά από έντονες λαϊκές εξεγέρσεις που στοίχισαν πάνω από 2.000 ζωές. Ο

³⁰ Mango, Andrew, (1996), —Testing Turkey in Time, The Washington Quarterly, Vol.20 (1) p. 117

³¹ Mango, Andrew, (1996), —Testing Turkey in Time, The Washington Quarterly, Vol.20 (1) p. 123

στρατηγός Kenan Evren πήρε τον έλεγχο της κυβέρνησης και αποκατέστησε την τάξη. Ένα νέο Σύνταγμα ψηφίστηκε το 1982, με την προϋπόθεση ότι ο Evren θα παρέμενε αρχηγός κράτους μέχρι το 1989.

Το 1983 το συντηρητικό Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας (Avanatan Partisi-ANAP) κέρδισε μια συνολική πλειοψηφία, και ο ηγέτης του, Turgut Özal, έγινε πρωθυπουργός. Μέχρι το 1987, είχε εφαρμοστεί πλήρως ο στρατιωτικός νόμος, εκτός από τις τέσσερις επαρχίες της ΝΑ Τουρκίας, στις οποίες είχε ξεκινήσει στα μέσα της δεκαετίας του 1980 μια αντάρτικη εκστρατεία, το κόμμα των Κούρδων Εργατικών του Κουρδιστάν (PKK). Το 1987, ο Özal επανεκλέχθηκε (Muftuler, 1998: 23).

Το 1989, ο Özal διαδέχτηκε τον Evren ως Πρόεδρος, ενώ την ίδια χρονιά περίπου 300.000 μουσουλμάνοι Τούρκοι πέρασαν από τη Βουλγαρία στην Τουρκία για να αποφύγουν κυβερνητικές απόπειρες βουλγαρικής βίας. Κατά τη διάρκεια του πολέμου του Περσικού Κόλπου (1991), η Τουρκία επέτρεψε στις Ηνωμένες Πολιτείες να ξεκινήσουν αεροπορικές επιθέσεις εναντίον του Ιράκ από το έδαφος της Τουρκίας. Αν και ο πόλεμος προκάλεσε τεράστια εξάρθρωση των Κούρδων στο Ιράκ, η Τουρκία κράτησε τα σύνορά της κλειστά σε μια προσπάθεια να αποφύγει την αύξηση του κουρδικού εθνικισμού (Muftuler, 1998: 23)

Οι κοινοβουλευτικές εκλογές του 1991 κατέβασαν το κόμμα της πατρίδας Özal από την κυβέρνηση και ο Demirel, ηγέτης του συντηρητικού κόμματος True Path, έγινε ο νέος πρωθυπουργός. Όταν ο Πρόεδρος Özal πέθανε το 1993, τον διαδέχτηκε ο Demirel και η Tansu Çiller του κόμματος True Path έγινε πρωθυπουργός, η πρώτη γυναίκα που κατείχε τη θέση αυτή. Μετά από μια οικονομική άνθηση στα τέλη της δεκαετίας του 1980, ο υψηλός πληθωρισμός, το μεγάλο εξωτερικό χρέος και ο αντίκτυπος των ελλειμματικών δαπανών οδήγησαν σε οικονομική κρίση τη χώρα, το 1994.

Η κοινωνική σταθερότητα διαταράχθηκε και οι ισλαμιστές φονταμενταλιστές άρχισαν να έχουν όλο και μεγαλύτερη επιρροή και να γίνονται όλο και πιο δημοφιλείς. Η Τουρκία συνέχισε τις περιοδικές επιθέσεις εναντίον των κουρδικών αντάρτικων βάσεων στην Τουρκία και στο Νότιο Ιράκ, με τεράστιες απώλειες και για τις δύο πλευρές. Οι ομάδες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατηγόρησαν τις τουρκικές δυνάμεις για βιαιοπραγίες εναντίον αμάχων, συμπεριλαμβανομένης της εκδίωξης και του εκτοπισμού μεγάλων πληθυσμών κυρίως από τα χωριά, και τη χρήση βασανιστηρίων και εκτεταμένων εκτελέσεων. Το 1995, η Τουρκία εντάχθηκε σε Τελωνειακή Ένωση με την Ευρωπαϊκή Ένωση³².

Το 1983 ιδρύθηκε στην Τουρκία του Κόμμα της Ευημερίας (Refah Partisi), το οποίο ήταν ένα αμιγώς ισλαμιστικό κόμμα με έντονη πολεμική ενάντια στη δυτικοποίηση της Τουρκίας. Η ιδεολογία του RP, ήταν η πίστη στο Ισλάμ και στα διδάγματα του ήταν αντίθετη στις νέες ιδέες και πρακτικές που έρχονταν από τη Δύση. Επικαλούνταν ότι οι αλλαγές, όπως ο τραπεζικό τόκος και οι ξένες επενδύσεις διέφθειραν την πίστη του λαού. Ταυτόχρονα λόγω της αντίθεση του εναντίον της Δύσης, εξέφραζε την αντίθεση του σε όσους θεωρούσε ότι είχαν δεχτεί επιρροές ή συνεργάζονταν μαζί της όπως το Ισραήλ, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι Η.Π.Α.. Η συνεχής ανοδική πορεία του κόμματος διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο στην τουρκική πολιτική και κοινωνική σκηνή³³.

Οι κοινοβουλευτικές εκλογές τον Δεκέμβριο του 1995 έδωσαν στο κόμμα της Ευημερίας, (Welfare Party ισλαμικό κόμμα), το μεγαλύτερο μερίδιο (21%) της ψηφοφορίας, με τα κόμματα Motherland και True Path να κερδίζουν το 19%. Μια σειρά προσπαθειών για τη δημιουργία μιας κυβέρνησης οδήγησε σε έναν

³² Piccoli, Wolfgang, (1999), —Alliance Theory: the Case of Turkey and Israel, Copenhagen Peace Research Institute, Working Papers, pp.45

³³ Ayata S., 1996, Patronage, Party and State: The Politicization of Islam in Turkey, Middle East Journal, v. 50, 1, pp. 44-45

συνασπισμό τον Welfare-True Path τον Ιούνιο του 1996 και ο Necmettin Erbakan, ηγέτης του κόμματος της Ευημερίας, έγινε πρωθυπουργός³⁴.

Ωστόσο, η εξτρεμιστική πολιτική του Erbakan στη Λιβύη και το Ιράν, καθώς και η υποστήριξή του για τη μουσουλμανική παιδεία και τον πολιτισμό, τον ανάγκασαν να παραιτηθεί τον Ιούνιο του 1997, μετά από έντονες πιέσεις που ασκήθηκαν εναντίον του. Ο Mesut Yılmaz του κόμματος της Μητέρας Πατρίδας, έγινε ο νέος πρωθυπουργός. Το κόμμα της Ευημερίας, απαγορεύτηκε το 1998 και επίσης απαγορεύτηκε στον Erbakan να συμμετάσχει στην πολιτική για πέντε χρόνια. Αν και άλλοι αξιωματούχοι του κόμματος είχαν το δικαίωμα να διατηρήσουν τις θέσεις τους ως ανεξάρτητοι, πολλοί από αυτούς αναδιοργανώθηκαν ως νέο Κόμμα της Αρετής (Fazilet Partisi, FP).

Ο Yılmaz έχασε την ψήφο εμπιστοσύνης τον Νοέμβριο του 1998 και ο Πρόεδρος Demirel έδωσε εντολή στον Bülent Ecevit, επικεφαλής του κόμματος της Δημοκρατικής Αριστεράς, να σχηματίσει κυβέρνηση. Μετά τις εκλογές που πραγματοποιήθηκαν τον Απρίλιο του 1999, ο Ecevit συνέχισε ως πρωθυπουργός, επικεφαλής τριμερούς κυβέρνησης συνασπισμού. Ο υψηλός πληθωρισμός εξακολούθησε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 να μαστίζει τη χώρα. Επίσης υπήρξαν αυξανόμενες διαμάχες με την Ελλάδα για τα χωρικά ύδατα, τον εναέριο χώρο και ιδιαίτερα για την υπόθεση της Κύπρου με αποκορύφωση την κρίση των Ιμίων το 1996³⁵.

Η σύγκρουση με τους κουρδικούς εθνικιστές αυξήθηκε επίσης ενώ θα πρέπει να επισημανθεί ότι από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, η κουρδική εξέγερση είχε κοστίσει περίπου 30.000 ζωές. Ο ηγέτης του PKK Abdullah Ocalan συνελήφθη το 1999 και καταδικάστηκε σε θάνατο για προδοσία. Το PKK

³⁴ Λίτσας Ν.Σ., 2007, Η σύγχρονη Τουρκική Πραγματικότητα και ο Ρόλος του Στρατού στις Δομές Εξουσίας του Κράτους: από τη θεσμική κατοχύρωση στη Συνειδησιακή Ταύτιση, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής.

³⁵ Λίτσας Ν.Σ., 2007, Η σύγχρονη Τουρκική Πραγματικότητα και ο Ρόλος του Στρατού στις Δομές Εξουσίας του Κράτους: από τη θεσμική κατοχύρωση στη Συνειδησιακή Ταύτιση, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής. Σελ. 45

ανακοίνωσε το Φεβρουάριο του 2000 ότι θα τερματίσει τις επιθέσεις του, αλλά η σύλληψη τον ίδιο μήνα αρκετών Κούρδων αξιωματούχων, κυρίως Δημάρχων που κατηγορούνται ότι βοηθούσαν τους αντάρτες απειλούσαν να αναζωπυρώσουν την αναταραχή³⁶.

Δυο μεγάλοι σεισμοί έπληξαν την Τουρκία το 1999, που είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο, χιλιάδων ανθρώπων. Η Ελλάδα έστειλε βοήθεια στην Τουρκία την περίοδο εκείνη, και όταν η Τουρκία έκανε το ίδιο και μετά από σεισμό στην Ελλάδα, οι ενέργειες αυτές σηματοδότησαν την αρχή μιας εξομάλυνσης στις διμερείς σχέσεις.

Στα τέλη του 1999, η Τουρκία υπέβαλλε αίτηση ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)³⁷ και αναγνωρίστηκε ως υποψήφια χώρα το 1999, ενώ οι σχετικές διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν το 2005. Ο πρόεδρος Demirel ζήτησε δεύτερη θητεία το 2000, αλλά η συνταγματική τροποποίηση που θα του επέτρεπε δεύτερη θητεία απέτυχε να κερδίσει τις απαιτούμενες ψήφους στο κοινοβούλιο στις αρχές Απριλίου του 2000 και έτσι στη θέση, εξελέγη ο Ahmet Necdet Sezer, ο πρόεδρος του ανώτατου δικαστηρίου της Τουρκίας.

Μια προσπάθεια το 2000 για τον έλεγχο του μακροχρόνιου πληθωρισμού της Τουρκίας άρχισε να υπονομεύει τις πιο αδύναμες τράπεζες στα τέλη του έτους, προκαλώντας πτώση στο χρηματιστήριο που είχε ως αποτέλεσμα την

³⁶ Λίτσας Ν.Σ., 2007, Η σύγχρονη Τουρκική Πραγματικότητα και ο Ρόλος του Στρατού στις Δομές Εξουσίας του Κράτους: από τη θεσμική κατοχύρωση στη Συνειδησιακή Ταύτιση, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Σελ. 93

³⁷ Πάντως σημαντικά κεφάλαια των διαπραγματεύσεων έχουν ως σήμερα παγώσει και θεωρείται ότι δεν θα κλείουν πριν αρχίσει η Τουρκία να εφαρμόζει σε σχέση με την Κύπρο το Πρόσθετο Πρωτόκολλο στην Συμφωνία Σύνδεσης της Άγκυρας. Στις 18 Μαρτίου 2016 πάντως η Τουρκία από κοινού με την Ευρωπαϊκή Ένωση, επιβεβαίωσαν τη βούλησή τους για επανεργοποίηση της διαδικασίας ένταξης ενώ, τον Ιούνιο 2016 άνοιξε ένα νέο διαπραγματευτικό κεφάλαιο («δημοσιονομικές και χρηματοοικονομικές διατάξεις»). Ωστόσο μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του Ιουλίου 2016, και υπό το καθεστώς των παράνομων και αντίθετων προς το κράτος δικαίου ενεργειών που έλαβαν χώρα στην Τουρκία, το Τουρκικό Κοινοβούλιο ενέκρινε ψήφισμα στις 24 Νοεμβρίου του 2016, στο οποίο απευθύνει έκκληση για προσωρινό πάγωμα των εν εξελίξει διαπραγματεύσεων προσχώρησης με την Τουρκία.

αίτηση εκ μέρους της Τουρκίας για παροχή δανείου ύψους 7,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) τον Δεκέμβριο του 2000 ³⁸.

Οι διαφωνίες σχετικά με το ρυθμό μεταρρυθμίσεων μεταξύ του προέδρου, ο οποίος ήταν υπέρ πιο γενναίων μεταρρυθμίσεων και του πρωθυπουργού, επιδείνωσε περαιτέρω την κρίση με αποτέλεσμα η τουρκική λίρα το Φεβρουάριο του 2001 να υποτιμηθεί σε ποσοστό πάνω από το 30%. Τον Μάρτιο και τον Μάιο του 2001, καθώς η οικονομία της Τουρκίας εξακολούθησε να παραπαίει, συνάφθηκαν συμφωνίες με το ΔΝΤ για πρόσθετη οικονομική βοήθεια και δέσμη οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Αν και η άμεση κρίση αποσοβήθηκε, οι οικονομικές δυσκολίες συνεχίστηκαν για τη χώρα και το 2002 με την οικονομική ύφεση να είναι η χειρότερη που είχε βιώσει η χώρα, από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ³⁹.

Το κόμμα της Αρετής απαγορεύτηκε από το ανώτατο δικαστήριο της Τουρκίας τον Ιούνιο του 2001, με κατηγορίες για φιλο-ισλαμικές και αντισηπτικές δραστηριότητες, τα μέλη του στο κοινοβούλιο, ωστόσο, είχαν τη δυνατότητα να διατηρήσουν τις έδρες τους. Το κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης στο κέντρο της δεξιάς (AK Parti) διαμορφώθηκε στη συνέχεια ως διάδοχός του. Η διάσπαση στην κυβέρνηση του Ecevit σχετικά με το αν θα περάσει τις μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται για να ενταχθεί η Τουρκία στην ΕΕ παρέλυσε την κυβέρνηση το 2002 και οδήγησε στην απομάκρυνση πολλών υψηλόβαθμων στελεχών της κυβέρνησης που υποστήριζαν τις μεταρρυθμίσεις. Η διάβρωση του συνασπισμού ανάγκασε (τον Ιούλιο του 2002) τον Ecevit να ζητήσει νέες εκλογές. Μια μεταρρυθμιστική δέσμη, συμπεριλαμβανομένης της θέσπισης της χρήσης της κουρδικής γλώσσας στην ιδιωτική εκπαίδευση,

³⁸ Λίτσας Ν.Σ., 2007, Η σύγχρονη Τουρκική Πραγματικότητα και ο Ρόλος του Στρατού στις Δομές Εξουσίας του Κράτους: από τη θεσμική κατοχύρωση στη Συνειδησιακή Ταύτιση, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Σελ. 45

³⁹ Wood, Steve and Wolfgang Quassier, (2005), —Turkey's Road to the EU: Political Dynamics, Strategic Context and Implications for Europell, European Foreign Affairs Review, Vol.10, pp.147-173 p. 150

ψηφίστηκε τον Αύγουστο, και το καθεστώς έκτακτης ανάγκης στις τέσσερις κεντρικές επαρχίες σταμάτησε σταδιακά το 2002⁴⁰.

Οι κοινοβουλευτικές εκλογές τον Νοέμβριο του 2002 οδήγησαν σε μια πύρρειο νίκη για το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (Adalet ve Kalkinma Partisi, AK Parti) το οποίο κέρδισε το 34% των ψήφων και το 66% των εδρών στην εθνοσυνέλευση. Το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (Cumhuriyet Halk Partisi, CHP Parti) ήταν το μόνο άλλο κόμμα που κέρδισε ένα ποσοστό το οποίο του επέτρεψε να τύχει εκπροσώπησης στην τουρκική εθνοσυνέλευση. Ο Abdullah Gül έγινε πρωθυπουργός επειδή είχε απαγορευτεί στον ηγέτη του κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν να συμμετάσχει στις εκλογές. Το νέο κοινοβούλιο, ωστόσο, ψήφισε μια συνταγματική τροπολογία που επέτρεπε στον Ερντογάν να συμμετάσχει, και έτσι ο Ερντογάν, εκλέχτηκε στο κοινοβούλιο στις εκλογές του Φεβρουαρίου 2003 και έγινε πρωθυπουργός⁴¹.

Το Δεκέμβριο του 2002, η ΕΕ αρνήθηκε να ορίσει ημερομηνία για την έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Τουρκίας. Η απόφαση προκλήθηκε από την ανησυχία της ΕΕ σχετικά με τις αθρόες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην τουρκική δημοκρατία και όπως πολλοί Τούρκοι αναλυτές πιστεύουν, λόγω του γεγονότος ότι η Τουρκία είναι ένα ισλαμικό έθνος. Οι σχέσεις με την ΕΕ επιδεινώθηκαν περαιτέρω, στις αρχές του 2003, όταν απέτυχαν οι συνομιλίες για την επανένωση της Κύπρου με την υποστήριξη των Ηνωμένων Εθνών, λόγω κυρίως της απόρριψης των προτεινόμενων όρων από τους Τουρκοκύπριους. Εν συνεχεία το 2003, το κοινοβούλιο ψήφισε μια σειρά μεταρρυθμίσεων που αποσκοπούσαν στη διευκόλυνση της εισόδου της Τουρκίας

42

⁴⁰ Wood, Steve and Wolfgang Quassier, (2005), —Turkey's Road to the EU: Political Dynamics, Strategic Context and Implications for Europe, European Foreign Affairs Review, Vol.10, pp.147-173 p. 144

⁴¹ Jung, Dietrich, (2005), —Turkey and the Arab World: Historical Narratives and New Political Realities, Mediterranean Politics, Vol.10 (1), pp. 1-17

⁴² Murinson, Alexander, (2006), —The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy, Middle Eastern Studies, Vol.42 (6), pp.945-964

Το Μάρτιο του 2003, το τουρκικό κοινοβούλιο αρνήθηκε να χορηγήσει στις Ηνωμένες Πολιτείες την άδεια να εισβάλουν στο ΝΑ του Ιράκ από βάσεις στην Τουρκία, παρά το γεγονός ότι η τουρκική κυβέρνηση διαπραγματεύθηκε ένα πακέτο βοήθειας πολλών δισεκατομμυρίων δολαρίων έναντι αυτών των δικαιωμάτων. Πάντως, οι περισσότεροι Τούρκοι αντιτίθενται στη στρατιωτική δράση των ΗΠΑ κατά του Ιράκ. Αν και στη συνέχεια παραχωρήθηκε η σχετική άδεια οι ΗΠΑ-Τουρκικές σχέσεις οξύνθηκαν και η κατάσταση επιδεινώθηκε από το γεγονός ότι η Τουρκία σκέφτηκε να εισβάλει στο Ιράκ για να αποτρέψει κάθε προσπάθεια των Κούρδων εκεί για να παλέψουν για την ανεξαρτησία τους ⁴³.

Η κυβέρνηση του Ερντογάν υποστήριξε τις διαπραγματεύσεις του ΟΗΕ για την επανένωση της Κύπρου και πίεσε για επικύρωση της συμφωνίας (Απρίλιος 2004) από τους Τουρκοκύπριους. Ωστόσο, η απόρριψη της συμφωνίας από τους Ελληνοκύπριους άφησε την κατάσταση στο νησί ανεπίλυτη. Τον Μάιο του 2004, ο Congra-Gel, διάδοχος του PKK, ανακοίνωσε ότι τερματίζει την κατάπαυση του πυρός λόγω κυβερνητικών επιθέσεων εναντίον του ⁴⁴.

1.4.Η στροφή προς τον Νεοθωμανισμό μετά το 1983 σημείο ορόσημο για την μετέπειτα εξωτερική πολιτική της Τουρκίας

Σημαντικό ιστορικό γεγονός για τη νεότερη Τουρκία αποτελεί η ανάληψη της εξουσίας από το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης – Adalet ve

⁴³ Murinson, Alexander, (2006), —The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy, Middle Eastern Studies, Vol.42 (6), pp.945-964

⁴⁴ Murinson, Alexander, (2006), —The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy, Middle Eastern Studies, Vol.42 (6), pp.945-964

Kalkinima Partisi (AKP) το 2002. Άξιο αναφοράς είναι ότι το AKP ανέλαβε την εξουσία μετά από μια πολύ δύσκολη περίοδο για τη χώρα, καθώς είχε μεσολαβήσει ο σεισμός της Κωνσταντινούπολης το 1999 και η σφοδρή οικονομική κρίση το 2001 ⁴⁵.

Το AKP κατά την προεκλογική περίοδο έδειξε φιλοευρωπαϊκό προφίλ υποστηρίζοντας με θέρμη την προσπάθεια εισόδου της χώρας στην Ε.Ε. και μια σειρά Δυτικών μεταρρυθμίσεων οι οποίες απομόνωναν και απομάκρυναν τη χώρα από την ισλαμιστική επιρροή. Την πρωτοκαθεδρία του κόμματος είχε ο Ταγίπ Ερντογάν ο οποίος όμως είχε καταδικαστεί το 1999 με φυλάκιση και στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων καθώς είχε θεωρηθεί ως ο συνεχιστής και διάδοχος του Ερμπακάν. Για τον λόγο αυτό την Πρωθυπουργία είχε αναλάβει ο ακαδημαϊκός και πολιτικός Αμπντουλάχ Γκιουλ ⁴⁶.

Το AKP στις εκλογές του 2002 συγκέντρωσε το ποσοστό του 34%. Το μεγάλο αυτό ποσοστό προέρχεται από διάφορες ιδεολογικές και πολιτικές ομάδες της Τουρκίας. Η βάση του αποτελούνταν από οπαδούς της συντηρητικής Ισλαμικής πολιτικής ιδεολογίας, αλλά παράλληλα το κόμμα ψηφίστηκε από Κούρδους πολίτες και αριστερούς. Τις ψήφους των Κούρδων πολιτών τις είχε κερδίσει το κόμμα του Ερμπακάν λόγω των υποσχέσεων περί κοινής θρησκείας και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και μεταφέρθηκαν στον Ερντογάν λόγω του ότι αποτελούσε εκφραστής της ευρύτερης ισλαμικής πολιτικής ιδεολογίας. Η ψήφος των αριστερών ήταν ψήφος διαμαρτυρίας κατά του κεμαλικού συστήματος⁴⁷.

Η οικονομική ευμάρεια που δημιουργήθηκε, η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος των Τούρκων πολιτών, και οι ραγδαίοι ρυθμοί ανάπτυξης που παρουσίαζε η Τουρκική οικονομία από τα μισά της δεκαετίας το 2000, φτάνοντας ακόμα και στο 8% ανάπτυξης, αποτέλεσαν γεγονότα ικανά να

⁴⁵ Γιαλλουρίδης Χ.Κ., Λαγγίδης Α.Θ., 2013, Μετακεμαλισμός, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

⁴⁶ Γιαλλουρίδης Χ.Κ., Λαγγίδης Α.Θ., 2013, Μετακεμαλισμός, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

⁴⁷ Γιαλλουρίδης Χ.Κ., Λαγγίδης Α.Θ., 2013, Μετακεμαλισμός, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

κρατήσουν το ΑΚΡ στην εξουσία αυξάνοντας την εκλογική του επιρροή, και καθιστώντας τον Ταγίπ Ερντογάν αδιαφιλονίκητο ηγέτη της Τουρκίας.

Ωστόσο το 2011 και ενώ το ΑΚΡ κέρδισε εκ νέου τις εκλογές με το πολύ υψηλό ποσοστό του 49,22%, ο Ταγίπ Ερντογάν θέλησε να ενδυναμώσει ακόμα περισσότερο την παρουσία του κόμματος στη δημόσια διοίκηση της χώρας. Ξεκινώντας από τον Στρατό όπου με το πρόσχημα ενός ενδεχόμενου πραξικοπήματος και της υπόθεσης Εργκένεκον φυλακίστηκαν πολύ «αντιφρονούντες». Πλέον ήταν αντιληπτό ότι ο Ερντογάν και η Τουρκία είχαν αρχίσει να απομακρύνονται πολύ από το πρότυπο μια δυτικής ευνομούμενης δημοκρατίας. Οι αποφάσεις απαγόρευσης μεγάλων διαδικτυακών ιστοσελίδων παγκοσμίου βεληνεκούς όπως το «youtube» και το «twitter» ήταν ισχυρά δείγματα της στροφής του Ερντογάν και ταυτόχρονα της Τουρκίας⁴⁸.

Επιπλέον με το άρθρο 301 του Τουρκικού Ποινικού Κώδικα το οποίο αναφέρεται «στην προσβολή του τουρκικού κράτους, των κρατικών δομών και της Τουρκικής Δημοκρατίας» και «τρομοκρατικής προπαγάνδα» είναι συχνό το φαινόμενο συλλήψεων δημοσιογράφων και ακαδημαϊκών, που εκφράζουν απόψεις ή δημοσιεύουν κείμενα που δεν είναι αρεστά στην κυβέρνηση όπως στην περίπτωση του Τούρκου νομπελίστα Ορχάν Παμούκ που για τη δήλωση του «ότι τριάντα χιλιάδες Κούρδοι και ένα εκατομμύριο Αρμένιοι έχασαν τη ζωή τους στη χώρα του και κανείς δεν μιλάει γι αυτό» κατηγορήθηκε αλλά δεν δικάστηκε, σύμφωνα με τον ίδιο, λόγω του ότι είναι διάσημος⁴⁹.

Η Τουρκία κατ' ουσίαν ήταν και είναι διαχωρισμένη. Από τη μια πλευρά ένα κράμα εθνικιστών ισλαμιστών οι οποίοι είναι βαθιά θρησκευόμενοι και απορρίπτουν τον δυτικό τρόπο ζωής και από την άλλη οι φιλοευρωπαίοι οι

⁴⁸ Γιαλλουρίδης Χ.Κ., Λαγγίδης Α.Θ., 2013, Μετακεμαλισμός, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

⁴⁹ Βλαστού Ε., 2013, Ορχάν Παμούκ, Athens Voice, ανακτήθηκε στις 17/09/2017
<http://www.athensvoice.gr/politismos/books/orhan-pamoyk>

οποίοι επιθυμούν συνεχώς της μεταρρυθμίσεις και τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού και ευνομούμενου δυτικού κράτους.

Οι αναταραχές ήταν πολύ συχνό φαινόμενο μετά το 2011, εμφανώς επηρεασμένος ο λαός από την ισλαμιστική στροφή του Ερντογάν αλλά και από την Αραβική άνοιξη που ξεκίνησε στις χώρες της Βορείου Αφρικής από το 2010. Αποκορύφωμα ήταν η διαμαρτυρία στο πάρκο Gezi το 2010, για τη διάσωση του πάρκου, η οποία όμως ήταν η θρυαλλίδα για μια σειρά μεγάλων και πολυήμερων διαδηλώσεων για την εν γένει λειτουργία του Τουρκικού κράτους και τη καταφανή μείωση των ελευθεριών. Αξιοσημείωτα ήταν τα επεισόδια που δημιουργήθηκαν καθώς οι αστυνομικές δυνάμεις χρησιμοποίησαν σκληρά μέτρα βίας με αποτέλεσμα το θάνατο πέντε ανθρώπων και εκατοντάδων τραυματιών. Οι διαδηλώσεις στο πάρκο Gezi ήταν η πρώτη μεγάλη αντίδραση του Τουρκικού λαού ενάντια στον αντιδημοκρατικό δρόμο που είχε λάβει η χώρα ⁵⁰.

Τα γεγονότα που ξεκίνησαν από το πάρκο Gezi δημιούργησαν και τις έριδες μεταξύ του κινήματος του Φετουλαχ Γκιουλέν. Το συγκεκριμένο κίνημα το οποίο είναι πολύ ισχυρό στην Τουρκία έχει πολύ μεγάλη θρησκευτική και κοινωνική επιρροή. Ο ίδιος ο Γκιουλέν θεωρείται ως μια πολύ σημαντική προσωπικότητα στην Τουρκία, η οποία επηρεάζει πολύ μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Το δίκτυο που δημιούργησε ο Γκιουλέν του επέτρεψε να θεωρηθεί ως ο παγκόσμιος αντιπρόσωπος των συντηρητικών ισλαμικών αξιών καθώς και της τουρκικότητας αφού κατάφερε να εξαπλώσει στο εξωτερικό τόσο τη γλώσσα όσο και τον πολιτισμό της Τουρκίας. Η δύναμη αυτή που είχε ο Γκιουλέν πλέον δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτή από τον Ταγίπ Ερντογάν, με συνέπεια οι σχέσεις τους να διαρρηχθούν και να έρθουν στην κορύφωση τους με την κατηγορία από

⁵⁰ Βλαστού Ε., 2013, Ορχάν Παμούκ, Athens Voice, ανακτήθηκε στις 17/09/2017
<http://www.athensvoice.gr/politismos/books/orhan-pamoyk>

πλευράς Ερντογάν και Τουρκικής Κυβέρνησης ότι ο Γκιουλέν και το κίνημα του ήταν οι οργανωτές της απόπειρας πραξικοπήματος του Ιουνίου του 2016⁵¹.

Στο διάστημα μέχρι τα γεγονότα του 2016, συνέβησαν οι δίκες για την υπόθεση Εργκενεκον, κατά την οποία ο Ερντογάν απέκτησε κυριαρχία επί του στρατού. Στις δίκες αυτές κατά τη διάρκεια του 2013 οι οποίες θεωρήθηκαν συνταρακτικές καθώς και μια από τις μεγαλύτερες στην ιστορία της τουρκικής ιστορίας, 275 άτομα στα οποία συμπεριλαμβάνοντας ανώτατοι αξιωματικοί του στρατού, δημοσιογράφοι, και ακαδημαϊκοί, κατηγορήθηκαν για συνωμοσία κατά το 2003 και 2004 ως μέλη της μυστικής οργάνωσης με την ονομασία Εργκενεκον. Παράλληλα κάποιοι άλλοι αξιωματικοί του στρατού κατηγορήθηκαν για συμμετοχή σε κάποια άλλη υποτιθέμενη συνωμοσία με την ονομασία Σχέδιο Βαριοπούλα. Οι καταδίκες που επιβλήθηκαν κατά την διάρκεια της δίκης για την υπόθεση Εργκένεκον απορρίφθηκαν τον Απρίλιο του 2016 από το ανώτατο δικαστήριο της Τουρκίας, το οποίο έκρινε πως η ύπαρξη του δικτύου Εργκένεκον δεν είχε αποδειχθεί⁵².

Παρά το ότι δύο ημέρες πριν την απόπειρα πραξικοπήματος της νύχτας 15 προς 16 Ιουλίου ο Ερντογάν είχε λάβει μια θετική για τους στρατιωτικούς απόφαση καθώς τους δινόταν ασυλία από οποιαδήποτε νομική δίωξη ενόσω συμμετέχουν σε δραστηριότητες που αφορούν την εσωτερική ασφάλεια της χώρας, τα γεγονότα των προηγούμενων χρόνων με της σειρά των δικών και τη συνεχή διένεξη με μέρος του στρατεύματος δημιούργησε τα γεγονότα της απόπειρας πραξικοπήματος.

Άξιο λόγου να αναφερθεί είναι ότι καθώς έχουν ειπωθεί αρκετά για τα γεγονότα του Ιουνίου, οι στρατιωτικοί το τελευταίο διάστημα είχαν αρχίσει

⁵¹ Βλαστού Ε., 2013, Ορχάν Παμούκ, Athens Voice, ανακτήθηκε στις 17/09/2017
<http://www.athensvoice.gr/politismos/books/orhan-pamouk>

⁵² Βλαστού Ε., 2013, Ορχάν Παμούκ, Athens Voice, ανακτήθηκε στις 17/09/2017
<http://www.athensvoice.gr/politismos/books/orhan-pamouk>

να επανακτούν τη δύναμη τους, κυρίως λόγω των μαχών με τους Κούρδους στα ανατολικά της χώρας αλλά ακόμα και με την τελευταία απόφαση του ίδιου το Ερντογάν. Γι' αυτό πλέον δεν υπήρχε κάποιος λόγος για την απόπειρα πραξικοπήματος από μέρους τους. Υπό αυτό το πρίσμα κατηγορήθηκε ο ίδιος ο Ερντογάν ότι από μόνος του «σκηνοθέτησε» την απόπειρα πραξικοπήματος θέλοντας να ισχυροποιηθεί ακόμα περισσότερο και να συνεχίσει το έργο του εκκαθάρισης της δημόσιας διοίκησης με πρόσχημα το πραξικόπημα⁵³.

Η παρούσα κρίση μεταξύ Ερντογάν και Γκιουλέν έχει χαρακτηριστεί ως η κρίση του «Ατατουρκισμού». Η σημερινή κρίση είναι κρίση του Ατατουρκισμού, δηλαδή της βασικής δομής του κράτους και εκδηλώνεται ως κρίση του δυτικού, ευρωπαϊκού εκσυγχρονισμού, δηλαδή της αδυναμίας του τουρκικού κράτους, από την ίδρυση του το 1923, να μεταφέρει κατά τρόπο αποτελεσματικό, πλήρη και αξιόπιστο τα δυτικά θεσμικά και ιδεολογικά – φιλοσοφικά πρότυπα κρατικής και κοινωνικής οργάνωσης εντός της Τουρκικής κοινωνίας.

Και αυτό οφείλεται στην αδυναμία μετάβασης του χτες, δηλαδή τη μετάβαση από το οθωμανικό πολυεθνικό κράτος στο τουρκικό εθνικό, ενώ, στο ίδιο πλαίσιο, διαπιστώσαμε αυτή την πορεία ως μία αδιέξοδη καμπή προς την Ευρώπη και τη Δύση ή την Ανατολή και το Ισλάμ. Οι όποιες εκσυγχρονιστικές πολιτικές κατά καιρούς προτείνονται ή και επιχειρούνται, ακυρώνονται, αλλοιώνονται, αναστέλλονται ή ανακόπτονται από τις ίδιες τις ατουρκικές δομές κι επομένως οι αλλαγές ή μεταβολές που πρέπει να επέλθουν για τον πολιτικό ευρωπαϊκό εκσυγχρονισμό της χώρας αντίκεινται στις δομές του συστήματος⁵⁴.

⁵³ Hannah L.S., 2016, Erdogan gives Turkish military immunity, The Times, ανακτήθηκε στις 18/09/2017 <https://www.thetimes.co.uk/article/turkish-military-given-immunity-as-erdogan-seeks-allies-3fcpsc2jnk>

⁵⁴ Γιαλλουρίδης Χ.Κ., Λαγγίδης Α.Θ., 2013, Μετακεμαλισμός, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

2.1. Γενικό πλαίσιο

Σημαίνουσα μορφή στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας διαδραμάτισε ο Πρωθυπουργός της χώρας Τουργκούτ Οζάλ, ο οποίος ανέλαβε τη διακυβέρνηση το 1983. Ο Οζάλ είχε ως στόχο να καταστήσει την Τουρκία σημαντική δύναμη, αρχικά στη λεκάνη της Μεσογείου καθιστώντας τη Περιφερειακή δύναμη και στη συνέχεια ως παγκόσμια δύναμη. Για να το επιτύχει αυτό είχε τη διορατικότητα να αντιληφθεί ότι θα πρέπει αρχικά να φέρει μια παραγωγική ανασυγκρότηση στη χώρα και να διεθνοποιήσει προϊόντα που παρήγαγε η Τουρκική οικονομία εκμεταλλευόμενος τις νέες χώρες που είχαν δημιουργηθεί μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Στην ουσία οι πυλώνες της εξωτερικής πολιτικής του Οζάλ στηριζόταν στην οικονομική άνθηση που θα έπρεπε να έχει πρώτα μια χώρα και στη συνέχεια με την οικονομική της δύναμη να καταστεί και δύναμη επιρροής και στην εξωτερική πολιτική⁵⁵.

Μια από τις σημαντικότερες κινήσεις που έκανε ο Οζάλ ήταν να πρωτοστατήσει ο ίδιος αλλά και η Τουρκική διπλωματία στη δημιουργία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας του Ευξείνου Πόντου κάνοντας ένα άνοιγμα προς τις νεοσύστατες τότε πρώην Σοβιετικές χώρες. Άλλωστε ορισμένες από τις χώρες αυτές, κυρίως της περιοχής του Καυκάσου, ήταν Τουρκογενείς, όπως το Τουρκμενιστάν, το Αζερμπαϊτζάν, το Τατζικιστάν και το Κιργιστάν.

⁵⁵ Καλεντερίδης Σ., 2013, Η Τουρκία σε Κρίσιμο Σταυροδρόμο: από τον Κεμαλισμό στο Μετριοπαθές Ισλάμ, στο Κουσκουβέρλη Η.Ι., Λίτσας Σ.Ν (επιμ.), Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα

Το σημαντικότερο επίτευγμα της εξωτερική πολιτικής του Οζάλ ήταν ότι σε οικονομικό αλλά και σε διπλωματικό επίπεδο κατάφερε να σταματήσει την απομόνωση της Τουρκίας αφού μέχρι την εφαρμογή της πολιτικής, με τη μόνη χώρα που η Τουρκία είχε καλές σχέσεις ήταν το Ιράν. Την ίδια στιγμή, προσπαθούσε να εκπληρώσει και αυτά που ζητούσαν η Ευρώπη και οι Η.Π.Α. Η εκμετάλλευση της καταστροφής των οικονομιών του Ιράν και του Ιράκ από τον μεταξύ τους πόλεμο, της απέδωσε ενεργειακά οφέλη μέσω ανταλλαγής και της επέτρεψε τη διείσδυση στις αγορές των χωρών αυτών. Στις μουσουλμανικές και στις αραβικές χώρες άρχισε να ανοίγει τις αγορές αποκτώντας έτσι υποδομές και σημαντική βάση παραγωγής. Σε χώρες όπως Σαουδική Αραβία και Λιβύη έκανε επέκταση των κατασκευαστικών εταιριών της Τουρκίας⁵⁶.

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης έδωσε πολλές ευκαιρίες στην Τουρκική εξωτερική πολιτική. Μια σειρά νέων χωρών δημιουργούνταν, έτοιμες ώστε να συνεργαστούν με την Τουρκία. Μάλιστα οι προαναφερθέντες Τουρκογενείς χώρες του Καυκάσου ήταν αυτές με τις οποίες οι σχέσεις ήταν «αδερφικές». Ως όχημα για την άσκηση της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής ο Οζάλ είχε θέσει τον Τουρκικό Πολιτισμό. Για το λόγο αυτό ιδρύθηκε ο «Διεθνής Οργανισμός Τουρκικού Πολιτισμού» μέσω του οποίου ο Οζάλ θέλησε να εδραιώσει τον Τουρκικό πολιτισμό σε μια σειρά από χώρες.

Η εξωτερική πολιτική που χάραξε ο Οζάλ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ότι βασιζόταν στη Θεωρία της Σύναψης Συμμαχιών του Walt. Ο Walt ορίζει τη Συμμαχία «ως μια επίσημη ή ανεπίσημη σχέση συνεργασίας ασφάλειας ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα κυρίαρχα κράτη» με κύριο χαρακτηριστικό την οικονομική, πολιτισμική και κοινωνική συνεργασία⁵⁷.

⁵⁶ Καλεντερίδης Σ., 2013, Η Τουρκία σε Κρίσιμο Σταυροδρόμο: από τον Κεμαλισμό στο Μετριοπαθές Ισλάμ, στο Κουσκουβέρλη Η.Ι., Λίτσας Σ.Ν (επιμ.), Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα

⁵⁷ Καλεντερίδης Σ., 2013, Η Τουρκία σε Κρίσιμο Σταυροδρόμο: από τον Κεμαλισμό στο Μετριοπαθές Ισλάμ, στο Κουσκουβέρλη Η.Ι., Λίτσας Σ.Ν (επιμ.), Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα

Στη συνέχεια οι συνεχιστές του Οζάλ στήριξαν την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας μέσω των διμερών σχέσεων. Οι βάσεις που είχε θέσει ο Οζάλ ευνόησε στην συγκεκριμένη στρατηγική. Μάλιστα σε κάθε περιφέρεια η Τουρκία είχε και από μια χώρα «δορυφόρο». Το Αζερμπαϊτζάν στην περιοχή του Καυκάσου και η Αλβανία στην περιοχή της Βαλκανικής διαδραμάτισαν ιδιαίτερο ρόλο στην Εξωτερική Τουρκική πολιτική. Ωστόσο όπως αναφέρει κι ο Α. Νταβούτογλου, «αν χρειαστεί να γίνει κάποια σύγκριση από την άποψη των περιφερειακών συνδέσμων, όσο δεν αποκτά μια σταθερή και ισχυρή περιφερειακή θέση το Αζερμπαϊτζάν στον Καύκασο και η Αλβανία στα Βαλκάνια, δεν θα είναι εφικτό για την Τουρκία ούτε να αυξήσει τη βαρύτητα της και στις δύο περιοχές αλλά ούτε και να αναπτύξει πολιτικές προς την Αδριατική και την Κασπία, που βρίσκονται στην εγγύτερη της θαλάσσια περιοχή και εντός της σφαίρας επιρροής της».

2.2. Το Στρατηγικό Βάθος του Νταβούτογλου

Μία πολύ σημαντική καμπή στην Εξωτερική Πολιτική της Τουρκίας αποτέλεσε ο ενστερνισμός από την Τουρκική διπλωματία των θέσεων του Α. Νταβούτογλου. Υπό μια οπτική ο Νταβούτογλου επαναφέρει το όραμα και την ιδεολογική ιδιοσυγκρασία των θέσεων του Νεοοθωμανισμού. Ο Νταβούτογλου κατέγραψε την όλη του στρατηγική στο βιβλίο του «Το Στρατηγικό Βάθος» στο οποίο αναφέρει κάτι πολύ χαρακτηριστικό για την εξωτερική πολιτική της χώρας.

Πιο συγκεκριμένα αναφέρει, ότι είναι αδύνατον για την Τουρκία, η οποία δημιουργήθηκε στη βάση του ιστορικού και γεωπολιτικού παρελθόντος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και υπεισήλθε στην κληρονομιά της, να διανοηθεί

και να σχεδιάσει την άμυνα της αποκλειστικά στο πλαίσιο των συνόρων που κατέχει»⁵⁸.

Ειδικότερα, η Τουρκία η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο περιοχών γεωπολιτικού ενδιαφέροντος όπως η Μέση Ανατολή, τα Βαλκάνια και η Κεντρική Ασία, σύμφωνα με το δόγμα Νταβούτογλου, είναι αναγκαίο να ενεργεί με τέτοιο τρόπο ώστε να αξιοποιεί στο έπακρο και αποτελεσματικά όλες τις δυνατότητες που υπάρχουν και τις προσφέρονται στις εν λόγω περιοχές.

Σχετικά με το ζήτημα, ο Αμπντουλάχ Γκιούλ ο οποίος υπηρέτησε στις θέσεις του Προέδρου της Τουρκικής Δημοκρατίας (2007 - 2014), του Πρωθυπουργού της Τουρκίας (2002 - 2003) και του Υπουργού Εξωτερικών της χώρας (2003 -2007) είχε αναφέρει ότι «Η ξεχωριστή ιστορική πολιτική και κοινωνική εμπειρία της Τουρκίας μας υποχρεώνει να αναλάβουμε το ρόλο και την ευθύνη της προώθησης της ειρήνης και της ασφάλειας»⁵⁹. Συνεπώς είναι προφανές ότι το δόγμα του Στρατηγικού βάθους Νταβούτογλου, συνιστά μια πρόταση για την υλοποίηση των κύριων ηγεμονικών σχεδίων της Τουρκίας μέσω της λεγόμενης πολιτικής ήπιας ισχύος⁶⁰.

Στα πλαίσια της θέσης αυτής το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) εφάρμοσε μια εξωτερική πολιτική η οποία αποκαλείται «πολιτική μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες» και ταυτόχρονα αναβάθμιση των σχέσεων της Τουρκίας με τις κυβερνήσεις της Μέσης Ανατολής, των Βαλκάνιων και της Κεντρικής Ασία, είτε ήταν μουσουλμανικές είτε μη μουσουλμανικές, επιδιώκοντας την εφαρμογή πολιτικών ήπιας ισχύος και την εξομάλυνση των όποιων επιμέρους διαφορών και αντιθέσεων.

⁵⁸ Νταβούτογλου Αχμετ, (2010) Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, μτφ. Νικόλαος Ραπτόπουλος, Εκδ. Ποιότητα, 11η Έκδοση, Αθήνα

⁵⁹ Λίτσας Σ.Ν. (2013), Η Θεωρία της Ήπιας Ισχύος στο Πλαίσιο των Νέο-Οθωμανικών Προσανατολισμών: Μία Ενδοσκόπηση στο Στρατηγικό Βάθος, στο Κουσκουβέλης Η.Ι., Λίτσας Σ.Ν. (επιμ.), Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Αθήνα: Ποιότητα σελ. 216

⁶⁰ Λίτσας Σ.Ν. (2013), Η Θεωρία της Ήπιας Ισχύος στο Πλαίσιο των Νέο-Οθωμανικών Προσανατολισμών: Μία Ενδοσκόπηση στο Στρατηγικό Βάθος, στο Κουσκουβέλης Η.Ι., Λίτσας Σ.Ν. (επιμ.), Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Αθήνα: Ποιότητα σελ. 211

Σε κάθε περίπτωση, κύριος σκοπός της Τουρκίας, είναι η προώθηση των συμφερόντων της, δίχως την χρήση μηχανισμών βίας. Παρ'όλα αυτά είναι γεγονός ότι η πολιτική αυτή που υπαγορεύεται από το δόγμα Νταβούτογλου, είναι ανεφάρμοστη καθώς έχει αποτύχει συνολικά⁶¹. Όσον αφορά την εφαρμογή του Δόγματος Νταβούτογλου στις σχέσεις της Τουρκίας με την Ελλάδα, εκτός από τις δυσκολίες που έχουν υπάρξει μεταξύ τους στο παρελθόν, το καθεστώς casus belli στο Αιγαίο, οι αθρόες παραβιάσεις του εναέριου και θαλάσσιου χώρου σε καθημερινή σχεδόν βάση, είναι προφανές ότι δεν δημιουργούν τις απαραίτητες συνθήκες οι οποίες θα καλλιεργήσουν κλίμα εμπιστοσύνης για την ανάπτυξη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στις δυο χώρες. Επίσης η Τουρκία συνεχώς επιβαρύνει την ποιότητα των σχέσεων μεταξύ των δυο χωρών, δημιουργώντας επιπλέον ζητήματα που σχετίζονται με την μειονότητα στη Θράκη.

Σύμφωνα επίσης με το δόγμα Νταβούτογλου, η Τουρκία λόγω της γεωγραφικής της θέσης, κατέχει μία εξόχως στρατηγική θέση η οποία της προσδίδει σημαντικότερα πλεονεκτήματα τα οποία έως σήμερα η Τουρκία δεν έχει καταφέρει να αξιοποιήσει και ότι θα πρέπει στο εγγύς μέλλον να καλλιεργήσει μία πιο ενεργή συμμετοχή στα πολιτικά συστήματα της περιφέρειας και δη στη Μέση Ανατολή αλλά και στα Βαλκάνια⁶².

Έτσι στα πλαίσια της εξωτερικής της πολιτικής θα πρέπει η Τουρκία να μην αρκестεί απλώς στο ρόλο «γέφυρας» μεταξύ της Δύσης και του μουσουλμανικού κόσμου, δηλαδή σε μια πολιτική που επί μακρόν ακολουθήθηκε στα πλαίσια της εξωτερικής της πολιτικής στο παρελθόν, αλλά αντίθετα θα πρέπει ενεργήσει ως μια χώρα η οποία κατέχει κεντρικό ρόλο γεωπολιτικά στην περιοχή, και να πάψει να ασκεί μια πολιτική η οποία είναι στατική και μονοπαραμετρική. Αντί δηλαδή να ενεργεί ως ένα ουδέτερο μέρος,

⁶¹ Λίτσας Σ.Ν. (2013), Η Θεωρία της Ήπιας Ισχύος στο Πλαίσιο των Νέο-Οθωμανικών Προσανατολισμών: Μία Ενδοσκόπηση στο Στρατηγικό Βάθος, στο Κουσκουβέλης Η.Ι., Λίτσας Σ.Ν. (επιμ.), Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Αθήνα: Ποιότητα σελ. 228

⁶² McDonald D.B. (2012), Imperial Legacies and Neo-Ottomanism: Eastern Europe and Turkey, *Insight Turkey*, 14 (4), p.234.

θα πρέπει να αντιληφθεί το ρόλο της ως παράγοντα συμβολής στην περιφερειακή ειρήνη.

Σύμφωνα με το δόγμα του στρατηγικού βάθους του Νταβούτογλου, η εξωτερική πολιτική δεν μπορεί πλέον να γίνεται αντιληπτή σε ένα πλαίσιο ανάπτυξης διμερών σχέσεων και δράσεων εξωτερικής πολιτικής, αλλά κυρίως, να γίνεται πλέον αντιληπτή ως ένα σύνολο διαδικασιών οι οποίες είναι αλληλένδετες μεταξύ τους και οι οποίες ενισχύονται εκατέρωθεν. Έτσι ο Νταβούτογλου επισημαίνει ότι προκειμένου κάποιος να αναπτύξει μια στρατηγική προοπτική μακροχρόνιας έντασης και δυνατοτήτων, είναι αναγκαίο να λάβει υπόψη το ιστορικό βάθος από το οποίο μπορεί να αντλήσει μια αντικειμενικά ορθή αξιολόγηση των δεσμών οι οποίοι αναπτύσσονται μεταξύ του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος, όπως επίσης και το γεωγραφικό και ιστορικό βάθος των δυναμικά περίπλοκων σχέσεων μεταξύ των παραγόντων σε επίπεδο Τουρκίας, καθώς και σε περιφερειακό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ο Νταβούτογλου προχωρά και σε μια παρομοίωση λέγοντας ότι αν η Τουρκία γίνει αντιληπτή ως τοξοβόλος, όσο περισσότερο τεντώνει το τόξο της προς την πλευρά της Ασίας, τόσο πιο μακριά θα εκτείνεται το βέλος της στην Ευρώπη. Αυτό σημαίνει ότι αν η Τουρκία δεν αναπτύξει μια σταθερή πολιτική στην Ασία, είναι δεδομένο ότι οι ευκαιρίες της στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα είναι ιδιαίτερος περιορισμένες⁶³.

Είναι προφανές ότι το δόγμα του στρατηγικού βάθους του Αχμέτ Νταβούτογλου, σχετικά με την τουρκική εξωτερική πολιτική, θεωρεί την Τουρκία ως χώρα η οποία διαδραματίζει κεντρική σημασία, αφενός για την περιφερειακή, αφετέρου δε για την παγκόσμια πολιτική καθώς επίσης και ότι η Τουρκία, είναι αναγκαίο να αντιληφθεί την κεντρική στρατηγική της θέση και να αξιοποιήσει το ιστορικό και πολιτιστικό της υπόβαθρο προκειμένου να αναπτύξει μια στρατηγική η οποία θα την ευνοήσει στο μέλλον. Η χρήση από τον

⁶³ Onis Z., Yilmaz S. (2009), *Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey During the AKP Era*, Turkish Studies, pp. 41

Νταβούτογλου πολιτιστικών στοιχείων ως σημείων αναφοράς, οδηγούν αναπότρεπτα σε μια ερμηνεία του δόγματος, η οποία αντιλαμβάνεται πως ο Νταβούτογλου πιθανότατα να προωθεί μια νεοοθωμανιστική σκέψη, ισλαμιστικού υποβάθρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

3.1. Η Υψηλή Στρατηγική, διακρίσεις και εννοιολογικές αποσαφηνίσεις

Η χρήση του όρου «Στρατηγική», στα πλαίσια της θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων, είναι ευρεία σήμερα και αναφέρεται κατά κύριο λόγο στην μεθόδευση εκ μέρους των κρατών για την επίτευξη κάποιων σκοπών και επιδιώξεών τους στα πλαίσια της εξωτερικής τους πολιτικής, σε ένα διεθνές περιβάλλον οριζόντια δομημένο και έντονα αποκεντρωμένο. Αν και ο όρος «υψηλή στρατηγική» χρησιμοποιείται σε ποικίλα επιστημονικά πεδία, όπως για παράδειγμα στο πεδίο του Management των Επιχειρήσεων και των Οργανισμών, παρ'όλα αυτά ανακτά την πλήρη σημασία και περιεχόμενό του, στον τομέα του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου και του στρατιωτικού πεδίου και δράσης των κρατών στο διεθνές περιβάλλον. Η προέλευση του όρου υψηλή στρατηγική μάλιστα, βρίσκει τις καταβολές της στο αμιγώς στρατιωτικό πεδίο⁶⁴.

Η στρατηγική αναφέρεται στην ακολουθούμενη εκ μέρους ενός κράτους πολιτική στα πλαίσια της εξωτερικής του πολιτικής με έμφαση κατά κύριο λόγο στα εθνικά ζητήματα και στα ζητήματα εθνικής ασφάλειας, και υπ'αυτή τη μορφή της αποκαλείται Στρατηγική εθνικής ασφάλειας ή «Υψηλή Στρατηγική». Αναφορικά με το στρατιωτικό πεδίο αναφοράς, η στρατηγική αποκαλείται «Στρατιωτική Στρατηγική» και αποτελεί το πεδίο δράσης ενός κράτους στα πλαίσια της Στρατηγικής εθνικής ασφάλειας, μέσω του συντονισμού του συνόλου των πόρων και στρατιωτικών μέσων, τα οποία βρίσκονται στην διάθεσή

⁶⁴ Hart Liddel, Strategy, New York: Meridian, 1991

του, ώστε να εναρμονισθούν η στρατιωτική δράση και η πολιτική του κράτους με τους επιμέρους στόχους της Εθνικής του Στρατηγικής.

Ειδικότερα, η έννοια της Υψηλής Στρατηγικής ή αλλιώς Στρατηγικής εθνικής ασφάλειας, σχετίζεται πρωτίστως με την επιστήμη του σχεδιασμού, της ανάπτυξης, της εφαρμογής, και του συντονισμού του συνόλου των μέσων που ένα κράτος διαθέτει, δηλαδή του συνόλου της εθνικής ισχύος του, ώστε να υλοποιηθούν οι στόχοι που το κράτος έχει θέσει και οι οποίοι σχετίζονται με την εθνική του ασφάλεια. Ο Barry Posen, σε έναν ορισμό του, αναφέρεται στην Υψηλή Στρατηγική ως ένα «...συνεκτικό πλαίσιο μιας πολιτικής και στρατιωτικής αλυσίδας που αποτελείται από μέσα και σκοπούς, δηλαδή, η θεωρία ενός κράτους σχετικά με το πώς μπορεί, με τον καλύτερο τρόπο, να προάγει την ασφάλειά του»⁶⁵.

Κατά τον Liddell Hart (1991)⁶⁶ η υψηλή στρατηγική είναι τόσο αφαιρετική ως έννοια, με αποτέλεσμα να είναι δυσχερής η κατανόησή της. Αυτό διότι η υψηλή στρατηγική δεν συνιστά μόνο ένα ακόμα επίπεδο ανάμεσα στα υπόλοιπα επίπεδα στρατηγικής, δηλαδή στο επιχειρησιακό και στο επίπεδο τακτικής. Συνεπώς, η υψηλή στρατηγική κατά τον Hart, δεν ταυτίζεται με τον ρόλο της τακτικής εκ μέρους ενός κράτους και δεν εντάσσεται στο ίδιο νοητικό πεδίο. Ο Liddell Hart ενστερνιζόμενος τον Clausewitz ορίζει την υψηλή στρατηγική ως τέχνη της χρήσης των επιμέρους μαχών σαν μέσο για την υλοποίηση των σκοπών του πολέμου.

Η Υψηλή στρατηγική, αναφέρεται στην αλληλεπίδραση των σκοπών, των τρόπων και των πόρων που ένα κράτος έχει στην διάθεσή του. Ειδικότερα ως σκοποί αναφέρονται οι στοχεύσεις και τα βασικά στοιχεία της ατζέντας πολιτικών ενός κράτους. Αντίστοιχα ως τρόπος νοείται ο τρόπος με τον οποίο ένα κράτος οργανώνει τους διαθέσιμους πόρους του ενάντια στους αντιπάλους του, ενώ

⁶⁵ Posen R Barry, *The Sources of Military Doctrine, France, Britain and Germany Between the World Wars*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1984.p.34

⁶⁶ Hart Liddell, *Strategy*, New York: Meridian, 1991

τέλος ως μέσα νοούνται οι πόροι τα οποία ένα κράτος διαθέτει για την επίτευξη αυτών των στόχων. Υπ'αυτή την έννοια η Υψηλή Στρατηγική θα μπορούσε να οριστεί ουσιαστικά ο διαμεσολαβητής μέσω του οποίου ένα κράτος σχεδιάζει και προωθεί την διπλωματία του καθώς επίσης και το αμυντικό δόγμα.

Ο Σπυρίδων Λίτσας⁶⁷ προτείνει έναν σχετικό ορισμό για την στρατηγική, ο οποίος περιλαμβάνει τα τρία παραπάνω συστατικά στοιχεία της. Ο Λίτσας αντιλαμβάνεται την υψηλή στρατηγική ως μια δυνατότητα εκ μέρους του κράτους δηλαδή «...μια δυνατότητα των οργανικών συνισταμένων ενός εκάστου διεθνούς συστήματος, δηλαδή των εθνών-κρατών να θέτουν σε οργανωμένη και συνδυαστική λειτουργία τα πολιτικοδιοικητικά, οικονομικά, κοινωνικά και στρατιωτικά μέσα που έχουν στη διάθεσή τους με σκοπό την προβολή ενός αμυντικού η επιθετικού πλαισίου ανάπτυξης προς άλλες οργανικές μονάδες του διεθνούς συστήματος με στόχο την προάσπιση αλλά και διεύρυνση των συμφερόντων τους».

Σε κάθε περίπτωση και ανεξάρτητα από τους όποιους ορισμούς που κατά καιρούς της έχουν δοθεί, η έννοια της Υψηλής Στρατηγικής, αποτελεί μια σύνθετη και διαρκώς μεταλλασσόμενη ως μη στατική έννοια. Αυτό διότι το περιεχόμενο της Υψηλής στρατηγικής ως μεθόδου, είναι η «δυνατότητα των οργανικών συνισταμένων του διεθνούς συστήματος, τα έθνη –κράτη, να θέτουν σε οργανωμένη και συνδυαστική λειτουργία τα πολιτικοδιοικητικά, οικονομικά, κοινωνικά και στρατιωτικά μέσα που έχουν στη διάθεσή τους με σκοπό την προβολή ενός αμυντικού η επιθετικού πλαισίου ανάπτυξης προς άλλες οργανικές μονάδες του διεθνούς συστήματος με στόχο την προάσπιση αλλά και διεύρυνση των συμφερόντων τους»⁶⁸.

Υπ'αυτή την έννοια, η Υψηλή στρατηγική αφορά την αντίληψη ενός κράτους σχετικά με την εθνική του ασφάλεια και παράλληλα για την επιβίωση και την ανάπτυξή του, με βασικό σκοπό την ανάδειξη και την χρήση με τον

⁶⁷ Λίτσας Ν. Σπυρίδων, Πόλεμος και Ορθολογισμός. Θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές (2010) Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα σελ. 44

⁶⁸ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, (2008) Η Στρατηγική Σκέψη Από Την Αρχαιότητα Έως Σήμερα, Αθήνα Εκδόσεις Ποιότητα σελ. 57

βέλτιστο δυνατό τρόπο των συγκριτικών του πλεονεκτημάτων με ταυτόχρονη απομείωση των αντίστοιχων πλεονεκτημάτων που έχει ο αντίπαλός του στην διάθεσή του.

Σύμφωνα δηλαδή με τον Κολιόπουλο η Υψηλή Στρατηγική, συνιστά μάλλον ένα είδος ιδιόρρυθμης τέχνης, η οποία σχετίζεται με την δυνατότητα εκ μέρους του κράτους της αποτελεσματικής χρήσης της εθνικής του ισχύος δηλαδή της δυνατότητάς του να συντονίζει το σύνολο των πολιτικών, στρατιωτικών, οικονομικών αλλά και ηθικών δυνάμεών του για την υλοποίηση των στόχων εθνικής στρατηγικής του⁶⁹.

Άρα είναι κατανοητό ότι όσο αναβαθμισμένο είναι το επίπεδο της Υψηλής Στρατηγικής που διαθέτει ένα κράτος, τόσο πιο πιθανό είναι ότι θα μπορέσει να συναρθρώσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα υφιστάμενα μέσα και σκοπούς, ώστε να επιτύχει θετική έκβαση στην υλοποίηση των στόχων και των εθνικών συμφερόντων του στο πεδίο του διεθνούς περιβάλλοντος. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί συνεπώς ότι μια στρατηγική εθνικής ασφάλειας προκειμένου να είναι καλά σχεδιασμένη, είναι απαραίτητο να αποτελεί τη συνάρθρωση των εθνικών σκοπών του κράτους, του επιπέδου και των δεδομένων των διεθνών σκοπών του, των απειλών, υφιστάμενων και ενδεχόμενων που δέχεται το κράτος και της αποτροπής τους, καθώς και των διεθνών συμφωνιών που συνομολογεί το κράτος στα πλαίσια της πολιτικής, διπλωματικής και οικονομικής του οργάνωσης⁷⁰.

Με δεδομένο ότι, η Υψηλή Στρατηγική, σχεδιάζεται εφαρμόζεται και εξελίσσεται από το κράτος, στα πλαίσια ενός διεθνούς περιβάλλοντος όπου δραστηριοποιούνται κρατικοί και μη κρατικοί δρώντες, και με δεδομένη την άναρχη και εξαιρετικά ανταγωνιστική φύση του διεθνούς συστήματος, είναι απαραίτητη η προσεκτική ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος, ώστε να μπορεί

⁶⁹ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, (2008) Η Στρατηγική Σκέψη Από Την Αρχαιότητα Έως Σήμερα, Αθήνα Εκδόσεις Ποιότητα

⁷⁰ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, (2008) Η Στρατηγική Σκέψη Από Την Αρχαιότητα Έως Σήμερα, Αθήνα Εκδόσεις Ποιότητα

να προσδιοριστεί αντικειμενικά το επίπεδο της υφιστάμενης κατανομής ισχύος και των απειλών που ένα κράτος δέχεται, υπό το καθεστώς ενός συνόλου περιορισμών, συγκρουόμενων και αντιτιθέμενων συμφερόντων, ρίσκων αλλά και ευκαιριών.

Με την ενδελεχή ανάλυση αυτών των δεδομένων στο διεθνές περιβάλλον, θα προκύψουν στοιχεία, τα οποία καθορίζονται από τα επιμέρους συμφέροντα των κρατικών δρώντων, με αποτέλεσμα να τεθούν περαιτέρω οι απαιτούμενες προτεραιότητες από την Στρατηγική εθνικής ασφάλειας, ως προς τους επιδιωκόμενους κατά περίπτωση στόχους. Έτσι θα διαμορφωθούν στη συνέχεια και οι κατάλληλες μέθοδοι, πολιτικές και δράσεις σε στρατιωτικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο για την επίτευξη αυτών των στόχων, και με δεδομένο το πλαίσιο των διαθέσιμων και παράλληλα πεπερασμένων μέσων και πόρων του κράτους⁷¹.

Παράλληλα η εθνική υψηλή στρατηγική, μεριμνά για την νομιμοποίηση των πολιτικών που το κράτος θα επιλέξει προς αυτή την κατεύθυνση στο εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό. Νομιμοποίηση είναι η διαδικασία αυτή με την οποία το κράτος δικαιολογεί τις πολιτικές επιλογές του προς τους πολίτες αλλά και προς τους υπόλοιπους κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες στο διεθνές περιβάλλον.

Μέσω της εσωτερικής νομιμοποίησης το κράτος, επιδιώκει να επιτύχει τον μέγιστο δυνατό βαθμό συναίνεσης στήριξης και αποδοχής από τους πολίτες για τις πολιτικές που ακολουθεί στα πλαίσια ανάπτυξης της υψηλής του στρατηγικής. Συχνά για το λόγο αυτό, το κράτος μετέρχεται και πολιτικές προπαγάνδας οι οποίες τείνουν να νομιμοποιήσουν τις επιλογές του με τη χρήση μέσων τα οποία στοχεύουν σε ένα ακροατήριο το οποίο θέλει να επηρεάσει ψυχολογικά αλλά και συναισθηματικά.

⁷¹ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, (2008) Η Στρατηγική Σκέψη Από Την Αρχαιότητα Έως Σήμερα, Αθήνα Εκδόσεις Ποιότητα

Με τον ίδιο τρόπο, η εξωτερική νομιμοποίηση, στοχεύει στην βελτίωση των δεδομένων για το κράτος στο διεθνές περιβάλλον, μέσω της σύναψης ευνοϊκών γι'αυτό συμμαχιών καθώς επίσης και στην παροχή υποστήριξης και αρωγής από τρίτα, ουδέτερα κράτη και με τον τρόπο αυτό νομιμοποιεί τις όποιες πολιτικές και στρατιωτικές πολιτικές του στα πλαίσια ανάπτυξης της Υψηλής στρατηγικής ασφαλείας του.

Στην βιβλιογραφία των διεθνών σχέσεων καθώς και στη διεθνή πολιτική, έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί για την έννοια της Υψηλής στρατηγικής. Ο Liddel Hart (1991) ορίζει την Υψηλή στρατηγική, ως την ανάληψη των κατάλληλων πρωτοβουλιών εκ μέρους του κράτους που έχουν σκοπό, τον συντονισμό όλων των εθνικών πόρων, ώστε να υλοποιηθεί ο σκοπός του πολέμου, ο οποίος είναι πολιτικός σκοπός και ο οποίος σκοπός καθορίζεται από την υψηλή πολιτική των κρατών κατά περίπτωση. Η Υψηλή Στρατηγική έχει ως κύριο έργο της την ανάπτυξη με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο, και με τις λιγότερες δυνατές απώλειες, των μέσων και των πόρων ενός κράτους, ώστε να παρασχεθεί η μέγιστη δυνατή αρωγή στον στρατό, στα πλαίσια ανάληψης στρατιωτικών επιχειρήσεων⁷².

Άρα καθίσταται κρίσιμη παράμετρος στα πλαίσια της Υψηλής Στρατηγικής, ένα κράτος να είναι σε θέση να εντοπίζει έγκαιρα, τις υφιστάμενες και τις ενδεχόμενες μελλοντικές απειλές εναντίον του στο διεθνές περιβάλλον, και να κινητοποιεί τα μέσα τα οποία έχει διαθέσιμα, ώστε να τις εξουδετερώνει με τις λιγότερες δυνατές γι'αυτό απώλειες. Σύμφωνα με τον Πλατιά (1997), βασικό μέλημα του κράτους είναι η εκμετάλλευση των εθνικών του πόρων με τον πλέον ορθολογικό τρόπο, και η χρήση των πλεονεκτημάτων του ώστε να καταφέρει να περιορίσει ή ακόμα και να εξουδετερώσει τα αντίστοιχα πλεονεκτήματα που δίνουν συγκριτικό πλεονέκτημα στον αντίπαλό του⁷³.

⁷² Hart Liddel, Strategy, New York: Meridian, 1991

⁷³ Πλατιάς Α. (1997). Σκέψεις για την ελληνική υψηλή στρατηγική, Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης σελ. 154

3.2. Τυπολογίες Υψηλής Στρατηγικής

Ο Παπασωτηρίου ⁷⁴ ορίζει μια σειρά βασικών τυπολογιών της Υψηλής Στρατηγικής:

α. Η τυπολογία της στρατιωτικής διάστασης της στρατηγικής. Πρόκειται για την χρήση ένοπλης βίας, εκ μέρους του κράτους στην ξηρά, στην θάλασσα ή στον αέρα, και για την προώθηση των σκοπών των κρατών σε πολιτικό και κυρίως σε στρατιωτικό επίπεδο.

β. Η τυπολογία της οικονομικής διάστασης της στρατηγικής. Πρόκειται για την αρωγή εκ μέρους του κράτους της υψηλής του στρατηγικής με όλα τα απαιτούμενα μέσα σε οικονομικό επίπεδο, όπως η παροχή των υλικών μέσων των πολεμικών επιχειρήσεων, αλλά και η ενίσχυση για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πράξεων υπονόμησης και εξουδετέρωσης των κύριων δυνατοτήτων του αντιπάλου.

γ. Η τυπολογία της εσωτερικής νομιμοποίησης και της εσωτερικής πολιτικής. Εν προκειμένω, πρόκειται για την δυνατότητα που έχει ένα κράτος να εξασφαλίζει πόρους από τους πολίτες, κατά κύριο λόγο μέσω της απόσπασης συναίνεσης σε ευρεία βάση και της υποστήριξης στα πλαίσια ανάληψης της δράσης του στα πλαίσια της υψηλής του στρατηγικής. Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται για τον λόγο αυτό, η συνοχή του πολιτικού συστήματος και όχι η πολυδιάσπασή του ώστε να μπορεί να επιτευχθεί ο μέγιστος βαθμός εσωτερικής νομιμοποίησης για το κράτος.

δ. Η τυπολογία της διεθνούς νομιμοποίησης. Πρόκειται για το βαθμό, στον οποίο οι σκοποί του κράτους σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο σε σχέση με τις πολεμικές επιχειρήσεις, συμβαδίζουν με τις υφιστάμενες διεθνείς αξίες οι οποίες επικρατούν.

⁷⁴ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, (2001) Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6ος – 11ος αιώνας, Αθήνα Εκδόσεις Ποιότητα

ε. Η τυπολογία της διεθνούς διπλωματίας. Συνιστά ιδιαιτέρως κρίσιμη παράμετρο της υψηλής στρατηγικής, η οποία κατά κύριο λόγο αφορά, την ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους των αντίπαλων μερών να μπορέσουν να εξασφαλίσουν αρωγή και σύναψη συμμαχιών από τρίτα κράτη ή έστω την με έμμεσο τρόπο στήριξή τους ⁷⁵.

Ο καθορισμός των προτεραιοτήτων εκ μέρους του κράτους, τόσο εκ των προτέρων όσο και κατά την διάρκεια ενδεχόμενων συγκρούσεων, συνιστά κρίσιμο στοιχείο της υψηλής του στρατηγικής. Οι εν λόγω προτεραιότητες, πρέπει να καθορίζονται σε συνάρτηση με τις διάφορες απειλές αλλά και με τους πιθανούς τρόπους αποτελεσματικής αντιμετώπισης των απειλών αυτών. Πρόκειται για σημαντική παράμετρο της υψηλής στρατηγικής, δεδομένου ότι ο αριθμός των εν δυνάμει απειλών είναι μεγάλος ενώ οι πόροι και τα μέσα αντιμετώπισής τους από τα κράτη πάντοτε περιορισμένοι και άρα όχι επαρκείς στο βαθμό που τουλάχιστον απαιτούν οι ανάγκες.

Σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, στο οποίο η δομή λειτουργίας βασίζεται στην αρχή της αλληλεξάρτησης, οι επιλογές τις οποίες έχουν τα κράτη στη διάθεσή τους είναι ποικίλες, εντάσσονται ωστόσο σε δυο βασικές κατηγορίες: στην πολιτική ενεργούς συμμετοχής ή στην πολιτική αποχής του κράτους στο διεθνές σύστημα.

Τα κράτη χρησιμοποιούν συχνά τις πολιτικές αυτές, ώστε να μπορέσουν να αντισταθμίσουν τις όποιες υπαρκτές αδυναμίες ισχύος τους, επιλέγοντας ή τον απομονωτισμό ή την συμμετοχή τους ώστε να διασφαλίσουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο ισχύος. Αν πάντως τα κράτη, επιλέξουν το μοντέλο της αποχής από τις συγκρούσεις ισχύος, έχουν περαιτέρω στη διάθεσή τους δυο επιλογές: ή την πλήρη ουδετερότητα (neutrality) ή οποία συχνά συνδυάζεται και με πρακτικές απομονωτισμού του κράτους, ή τον απομονωτισμό στην πλήρη ή μερική του μορφή, που στις περισσότερες των περιπτώσεων, ταυτίζεται με την ουδετερότητα.

⁷⁵ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, (2001) Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6ος – 11ος αιώνας, Αθήνα Εκδόσεις Ποιότητα σελ. 76

Αν πάντως επιλέξουν την ενεργό συμμετοχή τους στο διεθνές σύστημα κατανομής ισχύος, τα κράτη έχουν και πάλι δυο επιλογές ή να ακολουθήσουν μια στρατηγική υποχωρητικότητας ή μια στρατηγική εξωτερικής ενδυνάμωσης⁷⁶.

Τα περισσότερα πάντως από τα κράτη στο διεθνές περιβάλλον, ακολουθούν την επιλογή της ενεργούς συμμετοχής, παρόλα αυτά, συχνά επιλέγουν την ουδετερότητα, εκτιμώντας ότι οι υφιστάμενες κατά περίπτωση ισορροπίες ισχύος δεν είναι ευνοϊκές γι'αυτά ώστε να ακολουθήσουν μια άλλη τακτική, την οποία αναβάλλουν για αργότερα.

Μια ακόμη ιδιαίτερος σημαντική τυπολογία υψηλών στρατηγικών, είναι εκείνη που επινοήθηκε από τον Γερμανό ιστορικό Hans Delbrück, με βάση τα μέσα που η κάθε στρατηγική χρησιμοποιεί (Platias & Koliopoulos, 2010:1-21). Ο Delbrück περιέγραψε δύο βασικές μορφές στρατηγικής: τη στρατηγική της εξόντωσης (Niederwerfungsstrategie) και τη στρατηγική της εξάντλησης (Ermattungsstrategie). Ο στόχος της στρατηγικής της εξόντωσης είναι αυτός της αποφασιστικής μάχης ενώ η στρατηγική της εξάντλησης χρησιμοποιεί τη μάχη ως ένα από τα διάφορα μέσα, όπως η εδαφική κατοχή, η καταστροφή των καλλιεργειών, ο αποκλεισμός, κλπ⁷⁷.

Σε γενικές γραμμές, η έννοια της οικονομικής ζημίας στον εχθρό παίζει σημαντικό ρόλο στη στρατηγική αυτή. Η στρατηγική της εξάντλησης δεν αποτελεί μια παραλλαγή της στρατηγικής της εξόντωσης. Αντίθετα, μια τέτοια στρατηγική μπορεί συχνά να είναι ο μόνος τρόπος για ένα κράτος ώστε να επιτύχει τους πολιτικούς του στόχους. Πρέπει να σημειωθεί ότι αυτοί οι τύποι στρατηγικής αποτελούν μάλλον ιδεότυπους, και στην πράξη συχνά συναντάμε μια σύνθεση μεταξύ τους.

⁷⁶ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, (2001) Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6ος – 11ος αιώνας, Αθήνα Εκδόσεις Ποιότητα σελ. 123

⁷⁷ Platias G. Athanassios & Koliopoulos Constantinos Thucydides on Strategy pp. 1- 21 London: Hurst, 2010

Παρόλο που ο Delbrück αναφέρεται σε στρατιωτικές στρατηγικές, όχι αναγκαστικά υψηλές στρατηγικές, η διάκριση μεταξύ μιας στρατηγικής εξόντωσης και μιας στρατηγικής της εξάντλησης μπορεί να είναι ιδιαίτερος σημαντική για τη μελέτη υψηλών στρατηγικών. Για παράδειγμα η στρατηγική των εκστρατειών του Ναπολέοντα αποτελεί κλασικό παράδειγμα της στρατηγικής της εξόντωσης. Έτσι διεξήχθησαν αποφασιστικές μάχες (π.χ. Marengo, Austerlitz, Jena, Friedland, Wagram), στις οποίες ο Ναπολέοντας συνέτριψε εντελώς τις οπλισμένες δυνάμεις των εχθρών του, αναγκάζοντάς τους να συνομολογήσουν ειρήνη. Οι εκστρατείες του Ναπολέοντα αποτέλεσαν τη βάση της θεωρίας του πολέμου του Clausewitz που εκδόθηκε λίγο αργότερα.

Ο Clausewitz (1990) έδωσε έμφαση στην κατεύθυνση της πολεμικής προσπάθειας κάποιου προς τον κύριο αντίπαλό του και το κέντρο βάρους, δηλαδή το ισχυρότερο στοιχείο του εχθρού που στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτό το κέντρο βάρους ήταν οι ένοπλες δυνάμεις του εχθρού. Κατά συνέπεια, αυτές οι δυνάμεις έπρεπε να καταστραφούν. Προφανώς, η στρατηγική της εξόντωσης καταλαμβάνει κεντρική θέση στη θεωρία του Clausewitz και δεν είναι περίεργο ότι εξακολουθεί να έχει επιρροή στη θεωρία των διεθνών σχέσεων έως και σήμερα.

Από την άλλη πλευρά, η υψηλή στρατηγική που υιοθέτησε η Μεγάλη Βρετανία από τον δέκατο έβδομο αιώνα ήταν ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα στρατηγικής εξάντλησης. Ο λεγόμενος «βρετανικός τρόπος πολέμου» μπορεί να περιγραφεί ως εξής: α) αποκλεισμός των ηπειρωτικών λιμένων, β) θαλάσσιες επιχειρήσεις που στρέφονταν κατά των αποικιών και του υπερπόντιου εμπορίου του αντιπάλου, γ) περιφερειακές επιδρομές γύρω από την ηπειρωτική χώρα.

Κι ενώ ο Clausewitz τάσσεται υπέρ της υψηλής στρατηγικής της εξόντωσης ή άμεσης προσέγγισης, ο Liddell Hart αντίθετα, τάχθηκε υπέρ των πλεονεκτημάτων της στρατηγικής της εξάντλησης ή έμμεσης προσέγγισης, η οποία γενικά υποδηλώνει την προσπάθεια να πληγούν τα δυνατά σημεία του

εχθρού και αποφεύγοντας τον πόλεμο τριβής. Στο επίπεδο της μεγάλης στρατηγικής, η έμμεση προσέγγιση μπορεί να θεωρηθεί ως η αποφυγή του κύριου αντιπάλου, κατευθύνοντας την πολεμική προσπάθεια κάποιου εναντίον ενός δευτερεύοντος στόχου ώστε να αντιπάλου, και την αναβολή του αποφασιστικού χτυπήματος μέχρι την κατάλληλη στιγμή.

3.3. Η στρατιωτική στρατηγική στα πλαίσια της υψηλής στρατηγικής

Ανεξάρτητα πάντως αν τα κράτη επιλέγουν την στρατηγική της ουδετερότητας ή την στρατηγική της συμμετοχής στο διεθνές περιβάλλον, όλα ενδιαφέρονται και λαμβάνουν σχετικά μέτρα ώστε να επιτύχουν ένα καλό επίπεδο εσωτερικής ενδυνάμωσης, η οποία εκφράζεται μέσω του αμυντικού δόγματος το οποίο υιοθετεί κάθε κράτος. Δεδομένου ότι η Υψηλή Στρατηγική όπως προαναφέρθηκε, σχετίζεται με την αποτελεσματική χρήση όλων των εκφάνσεων της εθνικής ισχύος ενός κράτους, η στρατιωτική στρατηγική (ή αλλιώς αμυντικό δόγμα) περιλαμβάνει την συνάρθρωση στρατιωτικών πόρων, μέσων και τρόπων, ώστε να υλοποιηθούν οι στρατιωτικοί στόχοι, οι οποίοι με τη σειρά τους εξυπηρετούν την υλοποίηση των πολιτικών στόχων των κρατών ⁷⁸. Έτσι η στρατηγική των κρατών καλύπτει ένα ευρύ φάσμα εθνικών συμφερόντων όπως μεταξύ άλλων η επέκταση των συνόρων, περίπτωση κατά την οποία η στρατηγική ονομάζεται αναθεωρητική. Επίσης τα κράτη μπορεί να ενδιαφέρονται για την

⁷⁸ Ήφαιστος Παναγιώτης, «Ελληνική Εθνική Στρατηγική, έννοια, σκοποί προϋποθέσεις επιτυχούς εκπλήρωσης: η περίπτωση της ευρωπαϊκής προοπτικής της Κύπρου» Δημοσιευμένο στο Χρ. Αλεξάνδρου, Θ. Μαλκίδης (επιμ.), Προσκλήσεις Ασφάλειας για την Ελλάδα και την Κύπρο (Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008) σελ. 78

διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης, οπότε στην περίπτωση αυτή υιοθετείται ένα μοντέλο αποτρεπτικής στρατηγικής ⁷⁹.

Η στρατιωτική στρατηγική, αναφέρεται πρωτίστως στον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολεμικών επιχειρήσεων, και κυρίως στην διεξαγωγή τους, μέσω της διάταξης των αντιτιθέμενων δυνάμεων, καθώς και του σχεδιασμού των κινήσεών τους με σκοπό την εξουδετέρωση του αντιπάλου τους.

Όπως επισημαίνει ο Παρίσης (2011), η στρατιωτική στρατηγική αντικατοπτρίζει την τεχνική της αποτελεσματικής χρήσης της στρατιωτικής ισχύος, ώστε να υλοποιηθούν οι στρατηγικές βλέψεις της πολιτικής των κρατών. Υπ'αυτή την έννοια μια επιτυχημένη στρατιωτική στρατηγική, εξαρτάται κατά βάση από την σωστή εκτίμηση των δεδομένων καθώς όπως επίσης και από την εναρμόνιση σκοπών και διαθέσιμων μέσων, δηλαδή θα πρέπει ο σκοπός να είναι ανάλογος με τα διαθέσιμα μέσα, και μάλιστα σε όλα τα επιμέρους στάδια τα οποία οδηγούν στον τελικό σκοπό.

Η στρατιωτική στρατηγική, καθώς στηρίζεται αφενός στο στρατιωτικό δυναμικό, αλλά και στους οικονομικούς πόρους, μελετά τη φύση ενδεχόμενων μελλοντικών πολεμικών συρράξεων καθώς επίσης και τεχνικές προετοιμασίας για την επιτυχή διεξαγωγή τους. Άρα πρόκειται για ένα σύστημα τεχνικών που σχετίζονται με τους νόμους του πολέμου. Ένας ακόμη ορισμός της στρατιωτικής στρατηγικής την αντιλαμβάνεται ως έναν αποτελεσματικό συσχετισμό των στρατιωτικών πόρων με τις πολιτικές ενός κράτους, με κυρίαρχο στόχο την επίτευξη εθνοκρατικών στόχων ⁸⁰.

Η στρατιωτική στρατηγική πάντως, διακρίνεται αφενός από την τακτική στρατηγική αφετέρου δε από την επιχειρησιακή στρατηγική. Η τακτική

⁷⁹ Ήφαιστος Παναγιώτης, «Ελληνική Εθνική Στρατηγική, έννοια, σκοποί προϋποθέσεις επιτυχούς εκπλήρωσης: η περίπτωση της ευρωπαϊκής προοπτικής της Κύπρου» Δημοσιευμένο στο Χρ. Αλεξάνδρου, Θ. Μαλκίδης (επιμ.), Προσκλήσεις Ασφάλειας για την Ελλάδα και την Κύπρο (Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008) σελ. 97-127

⁸⁰ Grieco J., «Anarchy and the limits of Cooperation: a Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism», International Organization, vol. 42, no 3, Summer 1988, p. 346

στρατηγική, είναι η χρήση των στρατιωτικών πόρων στα πλαίσια διεξαγωγής ενός πολέμου, ενώ η επιχειρησιακή στρατηγική, αναφέρεται στην κινητοποίηση στρατιωτικών μονάδων για τους σκοπούς μιας πολεμικής επιχείρησης.

Η στρατιωτική στρατηγική, θα πρέπει πάντως να βρίσκεται υπό το καθεστώς της ανάπτυξης της υψηλής στρατηγικής καθώς η τελευταία βρίσκεται σε ανώτατο επίπεδο πολιτικής. Συνεπώς κύρια αποστολή της στρατιωτικής στρατηγικής, είναι η υλοποίηση των στόχων υψηλής στρατηγικής ενός κράτους, μέσω της βέλτιστης δυνατής χρήσης των στρατιωτικών μέσων. Ουσιαστικά η διάκριση μεταξύ στρατιωτικής και υψηλής στρατηγικής, υποστασιοποιείται σε αυτό που ο Clausewitz είπε ότι δηλαδή «ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα».

3.4. Γενική αποτίμηση της άσκησης Υψηλής Στρατηγικής της Τουρκίας στα πλαίσια της εξωτερικής της πολιτικής

Σύμφωνα με τον Πλατιά (1997:113) ένας ορθολογικός και με προοπτικές επιτυχίας σχεδιασμός Υψηλής εθνικής στρατηγικής εκ μέρους ενός κράτους, θα πρέπει να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων απαραίτητα τα παρακάτω στοιχεία:

- Το κράτος θα πρέπει να είναι σε θέση να διαγνώσει έγκαιρα τις επικρατούσες στο διεθνές περιβάλλον συνθήκες, ώστε με αυτό τον τρόπο να μπορέσει έγκαιρα να αντιληφθεί τις όποιες απειλές εναντίον του καθώς επίσης και από που οι απειλές αυτές εκπορεύονται.
- Παράλληλα το κράτος, θα πρέπει να καθορίζει με αντικειμενικό και σαφή τρόπο τους σκοπούς του, αφενός σε πολιτικό, αφετέρου δε σε στρατιωτικό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη τους διαθέσιμους πόρους και μέσα τα οποία έχει, καθώς και τους οιονεί πόρους τους οποίους θα μπορούσε να αποσπάσει. Επιπλέον θα πρέπει να λαμβάνει

υπόψη τις ευκαιρίες συμμαχιών του καθώς και τους ενδεχόμενους περιορισμούς που έχει το σχετικό εγχείρημά του.

- Θα πρέπει επίσης το κράτος, να σχεδιάσει και στη συνέχεια να εφαρμόσει έναν αντικειμενικό συνδυασμό μέσων και πολιτικών και στρατιωτικών σκοπών. Η εναρμόνιση σκοπών και μέσων είναι απαραίτητη ώστε το εγχείρημα να είναι επιτυχές και να μην γίνεται κατασπατάληση μέσων και πόρων.

- Τέλος, το κράτος θα πρέπει να επιδιώκει των νομιμοποίησή του τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, διαμορφώνοντας μια εικόνα για την ακολουθούμενη Υψηλή Στρατηγική του, ώστε να αποσπάσει την υποστήριξη των πολιτών αλλά και του διεθνούς περιβάλλοντος.

Αντίστοιχα οι Platias & Koliopoulos ⁸¹ επισημαίνουν ότι προκειμένου να θεωρηθεί επιτυχής στο επίπεδο της Υψηλής στρατηγικής, ο προγραμματισμός εκ μέρους των κρατών θα πρέπει να συντρέχουν οι τέσσερις παρακάτω διαστάσεις του:

1. Αξιολόγηση του διεθνούς περιβάλλοντος, ώστε να μπορέσει το κράτος να προσδιορίσει τις πραγματικές απειλές για την εθνική του ασφάλεια, όπως επίσης και οι τυχόν περιορισμοί αλλά και οι ευκαιρίες που μπορεί να υπάρχουν στο διεθνές περιβάλλον για την υλοποίηση των στόχων της Υψηλής Στρατηγικής του. Άρα η διεθνής στρατηγική προσαρμογή του κράτους, αποτελεί κρίσιμο στοιχείο στα πλαίσια της Υψηλής Στρατηγικής του.

2. Εντοπισμός των στόχων τα οποία το κράτος πρέπει να επιδιώξει μέσω της υλοποίησης της Υψηλής Στρατηγικής του, εν όψει αφενός των διαθέσιμων μέσων αλλά και των υφιστάμενων απειλών, περιορισμών και ευκαιριών. Λόγω της μόνιμης ένδειας πόρων, είναι λογικό ότι υπάρχουν ορισμένα όρια για τους

⁸¹ Platias G. Athanassios & Koliopoulos Constantinos Thucydides on Strategy pp. 1- 21 London: Hurst, 2010

σκοπούς που επιδιώκονται. Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι προτεραιότητες πρέπει να βρίσκονται μεταξύ των επιμέρους στόχων, αλλά παράλληλα θα πρέπει το κράτος να είναι βέβαιο, ότι οι στόχοι που τέθηκαν δεν υπερβαίνουν τα διαθέσιμα μέσα. Η αποφυγή η υπερέκταση είναι ένας σημαντικός δείκτης της επίδοσης μιας Υψηλής Στρατηγικής.

3. Κατανομή των πόρων για την επίτευξη των στόχων που ορίζονται από την Υψηλή Στρατηγική. Τα διαθέσιμα μέσα και οι πόροι, πρέπει να είναι προσαρμοσμένα ώστε να αποφεύγεται αφενός η σπατάλη των ήδη περιορισμένων πόρων και αφετέρου η συγκέντρωση πόρων για μελλοντική άσκηση καθηκόντων στα πλαίσια της ακολουθούμενης Υψηλής Στρατηγικής. Έτσι, η αποφυγή πλεονασμού ή ανεπάρκειας μέσων αποτελεί μια κρίσιμη δοκιμασία, η οποία πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στα πλαίσια της Υψηλής Στρατηγικής ενός κράτους.

4. Διαμόρφωση της «εικόνας» της Υψηλής στρατηγικής τόσο στο εσωτερικό όσο και στο διεθνές επίπεδο, ώστε: α) η κοινωνία να υποστηρίζει ενεργά την Υψηλή στρατηγική του κράτους. β) όλα τα επιμέρους τμήματα των κρατικών δομών και της δημόσιας ιεραρχίας, να λειτουργούν προς τον ίδιο σκοπό. γ) η Υψηλή στρατηγική του κράτους να νομιμοποιείται και από τη διεθνή κοινότητα. Με άλλα λόγια, για να είναι επιτυχής σε αυτή τη διάσταση, μια Υψηλή στρατηγική πρέπει να γίνει αποδεκτή τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον του κράτους.

Οι Platias & Koliopoulos⁸² επισημαίνουν παράλληλα ότι η Υψηλή Στρατηγική, είναι μια διαδικασία της οποίας η εγκυρότητα μπορεί και πρέπει να ελέγχεται εμπειρικά. Αυτό διότι είναι κρίσιμο να μπορεί να δοκιμάζεται η θεωρία της Υψηλής Στρατηγικής ώστε να ελέγχεται αν μπορεί να ανταποκριθεί και να αποδείξει την εγκυρότητά της. Οι συγγραφείς υπογραμμίζουν ότι προς την

⁸² Platias G. Athanassios & Koliopoulos Constantinos Thucydides on Strategy pp. 1- 21 London: Hurst, 2010

κατεύθυνση αυτή, υπάρχουν πέντε κριτήρια τα οποία χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση των Υψηλών Στρατηγικών.

Το πρώτο κριτήριο είναι αυτό της εξωτερικής προσαρμογής, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο μια Υψηλή Στρατηγική, εντάσσεται στο διεθνές και εσωτερικό πολιτικό περιβάλλον. Για παράδειγμα η ύπαρξη ενός ακραία διπολικού διεθνούς περιβάλλοντος το 1945 έκανε ιδιαίτερος δύσκολο για τα μικρά κράτη να επιδιώξουν και να υλοποιήσουν υψηλή στρατηγική, η οποία να βασίζεται στη μετατόπιση της υπακοής τους στις διάφορες μεγάλες δυνάμεις. Αντίθετα, έπρεπε να επιλέξουν το στρατόπεδο με το οποίο θα τάσσονταν μια για πάντα. Όσον αφορά το εσωτερικό πολιτικό περιβάλλον, η αυξημένη ανησυχία των πολιτών για την εξωτερική πολιτική, που ξεκίνησε με τη Γαλλική Επανάσταση, δυσκόλεψε ιδιαίτερος τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων να ακολουθούν συνεχώς μια πολιτική μεταβαλλόμενων συμμαχιών.

Στην περίπτωση της Τουρκίας το πρώτο από τα κριτήρια ικανοποιείται, με δεδομένο ότι η Τουρκία αναπτύσσει διαχρονικά μια υψηλή στρατηγική η οποία είναι προσαρμοσμένη στο δεδομένο γεωπολιτικό περιβάλλον και τις συνθήκες. Ειδικότερα λαμβάνει υπόψη αφενός τις απειλές, καθώς έχει αποδειχθεί ότι μπορεί αποτελεσματικά να ελίσσεται, αλλά και τις ευκαιρίες κυρίως λόγω της γεωπολιτικής στρατηγικής της θέσης καθώς και λόγω του γεγονότος ότι πρόκειται για μια χώρα με μεγάλη έκταση και πληθυσμό. Η γεωπολιτική ανάλυση εκ μέρους της Τουρκίας φαίνεται ότι έχει λάβει σοβαρά υπόψη της διαχρονικά, την ύπαρξη διεθνών ανταγωνισμών σε σχέση με τον στρατηγικό σχεδιασμό στον οποίο προβαίνει σε διάφορους τομείς όπως στον τομέα της στρατιωτικής ισχύος, της οικονομίας, του φυσικού περιβάλλοντος, κτλ. Με τον τρόπο αυτό, έχει κατορθώσει ως σήμερα να αυξήσει τις αδυναμίες των αντιπάλων της και τα όποια πλεονεκτήματά τους αντίστοιχα.

Το δεύτερο κριτήριο, είναι η σχέση μεταξύ των μέσων και των στόχων, δηλαδή του βαθμού στον οποίο οι στόχοι μιας υψηλής στρατηγικής αντιστοιχούν

στα διαθέσιμα μέσα και αντίστροφα. Αυτό έχει να κάνει με το παραδοσιακό πρόβλημα του τρόπου επιδίωξης στόχων πέραν των δυνατοτήτων ενός κράτους, το οποίο είναι ιδιαιτέρως κρίσιμο ζήτημα στα πλαίσια ανάπτυξης της υψηλής στρατηγικής.

Όσον αφορά το εν λόγω κριτήριο, φαίνεται ότι η ιδιαίτερα αναθεωρητική υψηλή στρατηγική της Τουρκίας δεν βασίζεται σε έναν ικανοποιητικό συσχετισμό μέσων και στόχων. Φαίνεται ότι οι στρατηγικοί της στόχοι και οι ηγεμονικές της αξιώσεις όπως αυτές εντάσσονται στην υψηλή στρατηγική της χώρας, στοχεύουν στην με κάθε κόστος ανάδειξη της Τουρκίας σε δύναμη μεσαίας εμβέλειας στο διεθνές σύστημα. Εν προκειμένω, καθοριστικό και πάλι παράγοντα για την διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής της Τουρκίας, αποτελεί το γεωπολιτικό περιβάλλον δηλαδή η ερμηνεία και ανάλυση της αλληλεξάρτησης μεταξύ του γεωγραφικού χώρου της Τουρκίας και των πολιτικών επιλογών επεκτατισμού της, ώστε να αξιοποιήσει τα διαθέσιμα μέσα που δεν είναι άλλα από την στρατιωτική, την οικονομική και τη διπλωματική του ισχύ.

Το τρίτο κριτήριο είναι εκείνο της αποτελεσματικότητας, δηλαδή κατά πόσο μια υψηλή στρατηγική χρησιμοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους διαθέσιμους πόρους. Αυτό οδηγεί στο ζήτημα της εκτίμησης από το κράτος του κόστους-οφέλους. Κάθε μία από τις εναλλακτικές λύσεις των στρατηγικών σχεδίων που διατίθενται σε ένα κράτος σε μια δεδομένη στιγμή οδηγεί αναπόφευκτα σε διαφορετικούς υπολογισμούς κόστους και ωφελειών. Έτσι, το καθήκον του στρατηγού, είναι να επιλέξει τη βέλτιστη στρατηγική, την πιο αποτελεσματική, την στρατηγική αυτή που θα αποφέρει τα βέλτιστα αποτελέσματα σε αυτή την ανάλυση κόστους-οφέλους.

Η αποτελεσματικότητα της υψηλής στρατηγικής της Τουρκίας σε σχέση με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο χρήσης των διαθέσιμων πόρων με τους επιδιωκόμενους στόχους φαίνεται ότι βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα ιδίως τα τελευταία χρόνια. Μέχρι στιγμής, η Τουρκία δείχνει ότι ευρίσκεται σε

γεωστρατηγικό αδιέξοδο γενικότερης γεωστρατηγικής αβεβαιότητας και ανησυχίας, θέτοντας ταυτόχρονα την τακτική αμφισβήτησης που συχνά επιλέγει ιδίως ως προς τις γείτονες χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα σε μεγάλο ρίσκο. Αναφορικά με τις περιφερειακές εξελίξεις, υπάρχει παρατεταμένη αστάθεια στη Συρία με πιο πιθανό σενάριο την επιβίωση του καθεστώτος Άσαντ.

Στα πλαίσια αυτής της γενικότερης αβεβαιότητας, το Ιράν προσπαθεί να καλύψει το κενό ισχύος το οποίο έχει δημιουργηθεί με την αποχώρηση των Αμερικανών από το Ιράκ, προσπαθώντας να αναπτύξει πολιτικές προσέγγισης με τις ΗΠΑ στο ζήτημα της αντιμετώπισης των σουνιτών τζιχαντιστών. Περαιτέρω, η πορεία των αραβικών εξεγέρσεων δεν έχει οδηγηθεί ακόμη σε ξεκαθάρισμα ενώ παράλληλα το κουρδικό εθνικό κίνημα στην Τουρκία βρίσκεται σε έξαρση, με αποτέλεσμα αφενός η Συρία και αφετέρου το Ιράκ να προβάλλουν πλέον σαφείς αξιώσεις για την ανάδειξή τους σε περιφερειακό επίπεδο. Όλα αυτά δημιουργούν σημαντικά στρατηγικά διλήμματα στην Άγκυρα τα οποία την υποχρεώνουν να προχωρήσει στην ανάληψη δράσης.

Το τέταρτο κριτήριο σύμφωνα με τους συγγραφείς, είναι η εσωτερική συνοχή, δηλαδή το ένα ή το άλλο από τα μέσα υψηλής στρατηγικής που μετέρχεται ένα κράτος να μην παρεμποδίζουν τη λειτουργία του άλλου. Πράγματι, αυτό είναι που συνέβη όπως επισημαίνουν οι συγγραφείς, στο Ισραήλ το 1973, πριν από τον πόλεμο του Yom Kippur. Η υψηλή στρατηγική του Ισραηλινού στρατού σ' αυτή την περίπτωση, έδωσε έμφαση στην πολιτική προληπτικού χτυπήματος, ήρθε σε σύγκρουση με την κρατική διπλωματική στρατηγική, η οποία υπογράμμισε την προσέλκυση αμερικανικής υποστήριξης. Ωστόσο, αν το Ισραήλ, χτυπώντας πρώτο, έδωσε την εντύπωση ότι ήταν ο επιτιθέμενος, έχασε στη συνέχεια την αμερικανική υποστήριξη και, ως εκ τούτου, ακύρωσε τη διπλωματική στρατηγική του κράτους.

Στο πεδίο αυτό φαίνεται ότι η Τουρκία αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα. Η ασκούμενη εσωτερική πολιτική της Τουρκίας, και κυρίως τα

σημαντικά ελλείμματα δημοκρατίας για τα οποία συχνά κατηγορείται, καθώς και τα σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει στο εσωτερικό της, κυρίως αυτά που σχετίζονται με το PKK μειώνουν την αξιοπιστία της Τουρκίας, αναφορικά με το ρόλο που επιδιώκει να διαδραματίσει ως μια περιφερειακή δύναμη που τουλάχιστον σε επίπεδο διακηρύξεων δηλώνει πως θέλει να εφαρμόσει στρατηγικές ήπιας ισχύος και να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή.

Τέλος, το πέμπτο κριτήριο είναι η ανθεκτικότητα στα λάθη, δηλαδή η ικανότητα της υψηλής στρατηγική να αντέχει τυχαία λάθη και ατυχίες χωρίς να χρειαστεί να αναλάβει ιδιαιτέρως υψηλό κόστος. Για παράδειγμα η υψηλή στρατηγική κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου αποδείχθηκε αρκετά ανθεκτική για να υποστηρίξει τα λάθη και / ή ατυχίες που σχετίζονται με τη συμμετοχή των ΗΠΑ στο Βιετνάμ.

Στην περίπτωση της Τουρκίας φαίνεται ότι η υψηλή στρατηγική της είναι ανθεκτική στις όποιες αντιδράσεις του διεθνούς περιβάλλοντος. Ένα σημαντικό παράδειγμα εν προκειμένω, αποτελεί η Τουρκική εξωτερική πολιτική στο Κυπριακό, ιδίως μετά το 1974, μια εξωτερική πολιτική στην οποία η Τουρκία ακολούθησε σχεδόν απαρέγκλιτα το μοντέλο της αδιάλλακτης προσαρμογής. Έτσι η στρατηγική νίκη της Τουρκίας λόγω της εισβολής σε συνάρτηση με την στρατηγική αδυναμία της ελληνικής πλευράς μετά το 1974, ευνόησαν σε σημαντικό βαθμό την Τουρκία ώστε να συνεχίζει να επιδεικνύει εμμονή ως προς το πρότυπο της άσκησης της υψηλής στρατηγικής της.

Έτσι ιδίως μετά το 1974, η Τουρκία προσπάθησε να μετατρέψει το στρατηγικό χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, ώστε να είναι συναφής και κυρίως να μπορεί να υποστηρίξει τις ανάγκες του πολιτικού της συστήματος. Έτσι η Τουρκία δεν έδειξε διαλλακτική ώστε να μεταβάλλει την εξωτερική της πολιτική λόγω των αιτημάτων που εξέπεμπε το διεθνές περιβάλλον. Ιδιαιτέρως σημαντικό προς αυτή την εξέλιξη κρίνεται το γεγονός της στήριξης των ΗΠΑ, οι οποίες ως

συμμαχική υπερδύναμη της Τουρκίας, θεώρησαν και συνεχίζουν να θεωρούν ότι η Τουρκία αποτελεί την πλέον βασική εγγύηση για την προώθηση των συμφερόντων τους στην περιοχή.

Η Τουρκία έχει αφήσει προς το παρόν πίσω την επιλογή άσκησης σκληρής πολιτικής ισχύος καθώς φαίνεται να έχει κατανοήσει ότι η άσκηση ήπιας ισχύος είναι η επιλογή αυτή που θα αποδώσει μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα οφέλη. Με την άσκηση μιας ήπιας εξωτερικής πολιτικής, η Τουρκία φαίνεται ότι επιδιώκει την δημιουργία ενός ευνοϊκού κλίματος το οποίο θα της εξασφαλίσει δυνατότητες επιτυχίας στα πλαίσια άσκησης της υψηλής στρατηγικής της, με το μικρότερο δυνατό κόστος και τη μικρότερη αντίσταση.

Με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε, η υπόθεση εργασίας, δηλαδή η «υποψηφιότητα» της Τουρκίας για ανάδειξή της σε περιφερειακή δύναμη, μια ανάλυση SWOT (strengths-weaknesses-opportunities-threats), θα μπορούσε να περιλάβει ένα σύνολο κριτηρίων που επαληθεύουν ή όχι την επίτευξη του στόχου της και την εξέταση της μελλοντικής προοπτικής της Τουρκίας.

Τα βήματα ανάδειξης της Τουρκίας ως μιας περιφερειακής δύναμης μπορούν να βασιστούν στα ακόλουθα κριτήρια:

1ο κριτήριο: Η οικονομική ανάπτυξη και η ενεργειακή επάρκεια.

Είναι γεγονός ότι οι μεγάλες δυνάμεις που επιθυμούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο σε συγκεκριμένο χωροχρονικό γεωπολιτικό πλαίσιο, δεδομένου ότι καταναλώνουν πολύ μεγάλα ενεργειακά αποθέματα, αναπτύσσουν την στρατηγική και τις πολιτικές τους, ώστε να εξασφαλίζουν ενεργειακούς πόρους.

Η εφαρμογή του συγκεκριμένου κριτηρίου στην περίπτωση της Τουρκίας, καταδεικνύει ότι πράγματι η χώρα αυτή, έχει εξελιχθεί σε πρωταγωνιστικό

δρώντα στην ενεργειακή διπλωματία, καθώς αποτελεί ενεργειακό κόμβο υψηλής κρισιμότητας τόσο για την Ευρώπη όσο και για τη Ρωσία και τις ΗΠΑ, διαδραματίζοντας καίριο ρόλο στην κατασκευή και λειτουργία αγωγών στο έδαφός της όπως για παράδειγμα του Nabucco, αμερικανικών συμφερόντων, καθώς και των αγωγών Blue Stream και South Stream ρωσικών συμφερόντων.

Στην ενδυνάμωση της Τουρκίας συμβάλλει και η ταχέως αναπτυσσόμενη αμυντική της βιομηχανία η οποία εκτός των οικονομικών κερδών που της αποφέρει, συμβάλλει στη δημιουργία συμμάχων και στην εξάρτηση άλλων χωρών κυρίως της περιφέρειας από την Τουρκία ιδιαίτερα στην περίπτωση αγοράς στρατιωτικών συστημάτων από της Τουρκικές βιομηχανίες.

2ο κριτήριο: Γεωπολιτικά κρίσιμη θέση

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ιστορικά, οι χώρες που κατέχουν θέσεις κλειδιά στο γεωπολιτικό περιβάλλον, υπό δεδομένες συγκυρίες, οραματίζονται μια θέση στο πάνθεον των μεγάλων δυνάμεων όσον αφορά την πολιτική τους εξουσία και επιρροή. Σίγουρα η Τουρκία κατέχει καίρια γεωπολιτική θέση όπως αναλύθηκε παραπάνω, η οποία της προσδίδει συγκριτικό πλεονέκτημα για την ανάδειξή της ως περιφερειακής δύναμης. Για τις ΗΠΑ η Τουρκία είναι σημαντικός σύμμαχος καθόσον διαθέτει το δεύτερο μεγαλύτερο στρατό στο ΝΑΤΟ, είναι αντίθετη με το καθεστώς Άσαντ στη Συρία, το οποίο στηρίζει η Ρωσία και η βάση του Ιντζιρλίκ αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα πολεμικά αεροδρόμια της Μεσογείου. Παράλληλα όμως η Τουρκία προσελκύει και το έντονο ενδιαφέρον της Ρωσίας καθόσον οι συγκρούσεις με το ΡΚΚ αποτελούν σημείο τριβής με τις ΗΠΑ, είναι ένας ασταθής πλέον σύμμαχος του ΝΑΤΟ και η γεωγραφική της θέση προσδίδει πολλαπλές εξόδους της Ρωσίας στα θερμά νερά.

3ο κριτήριο: Ηγεσία με μεθοδολογία ως προς την ανάπτυξη υψηλής στρατηγικής και εξωστρεφής διπλωματία

Όπως ήδη προαναφέρθηκε η Τουρκία βρίσκεται σε ένα καθεστώς απόπειρας για μετάβαση από το προηγούμενο βαθύ κεμαλικό κράτος σε ένα σύγχρονο νέο-οθωμανικό κράτος με στρατηγικό μακροπρόθεσμο βάθος, και αυτό αποτελεί πλέον το βασικό στοιχείο της σύγχρονης εξωτερικής πολιτικής της. Είναι πολύ ενδιαφέρον το γεγονός ότι σήμερα η Τουρκία, είναι ένα ιδιαίτερο μίγμα ισλαμικού κράτους το οποίο συναρθρώνει στοιχεία μουσουλμανικής παράδοσης αλλά και δυτικού τύπου αστικής δημοκρατίας. Η διπλωματική εξωστρέφεια που επιδεικνύει η Τουρκία στα πλαίσια της εξωτερικής της πολιτικής αποτελεί μια βασική προϋπόθεση ανάδειξής της ως περιφερειακής δύναμης.

4ο κριτήριο: Εσωτερική συνοχή

Μία προσέγγιση των περιφερειακών δυνάμεων είναι λογικό να εστιάζει κατά κύριο λόγο στο πεδίο της διεθνούς διπλωματίας και στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής προσέγγισης εκ μέρους τους. Παρ'όλα αυτά κρίσιμη είναι και η εθνική διάσταση, δηλαδή τα τεκταινόμενα στο εσωτερικό των κρατών που επιδιώκουν να διαδραματίσουν ρόλο περιφερειακής δύναμης. Η εσωτερική πολιτική συνοχή μιας χώρας όπως ειδικότερα εκφράζεται στις εθνικές, κοινωνικές, οικονομικές κλπ., διαστάσεις της, αναδεικνύεται σε κρίσιμο παράγοντα για την εξασφάλιση πολιτικής ισχύος της εν λόγω χώρας, γεγονός που αποτυπώνεται και στις εξωτερικές σχέσεις της. Μια χώρα η οποία συνεπώς επιδιώκει να διαδραματίσει ρόλο περιφερειακής δύναμης, οφείλει να έχει επιλύσει τα δικά της εσωτερικά της προβλήματα, και να έχει αντιμετωπίσει

αποτελεσματικά εστίες αστάθειας και παρέκβασης, αλλιώς δεν μπορεί να είναι πειστική.

Στην Τουρκία αυτό που τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη είναι μια πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ των κομμάτων, των θεσμών, της δικαιοσύνης, των ένοπλων δυνάμεων κλπ., όπου έχουν μοιραστεί σε δυο στρατόπεδα είτε στο στρατόπεδο του νεο-οθωμανισμού είτε στο στρατόπεδο του κεμαλισμού. Αποκορύφωμα του μεγάλου αυτού προβλήματος αποτελεί η απόπειρα πραξικοπήματος τον Ιούλιο 2017 από μερίδα στρατιωτικών. Από την επόμενη μέρα το καθεστώς Ερντογάν προέβη σε διώξεις χιλιάδων στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων, δικαστικών και δημοσίων υπαλλήλων, πράγμα το οποίο θα δημιουργήσει αστάθεια στη χώρα για μεγάλο χρονικό διάστημα αλλά και μεγάλη δυσκολία στην αποκατάσταση της εύρυθμης λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού. Επιπρόσθετα μία τέτοια κατάσταση θα δημιουργήσει και αναπόφευκτα διχασμό της κοινωνίας.

Strengths – Weaknesses / Δυνατότητες - Αδυναμίες - SWOT ανάλυση.

Συνοψίζοντας, οι δυνατότητες και αδυναμίες (strengths and weaknesses) οι οποίες εντοπίζονται στο εσωτερικό της Τουρκίας, και αφετέρου οι ευκαιρίες και απειλές (opportunities και threats) οι οποίες αντικατοπτρίζουν το εξωτερικό περιβάλλον της Τουρκίας είναι οι ακόλουθες:

Όσον αφορά τις εσωτερικές δυνατότητες της Τουρκίας για την επιδιωκόμενη εκ μέρους της ανάδειξη ως περιφερειακής δύναμης, από την

ανάλυση που προηγήθηκε φαίνεται ότι καλύπτει ικανοποιητικά όλα τα κριτήρια εκτός από το κριτήριο της εσωτερικής συνοχής το οποίο αποτελεί και την βασική αδυναμία (weakness) της για την υλοποίηση των προσπαθειών της.

Τέλος, όσον αφορά τις Ευκαιρίες και Απειλές (Opportunities – Threats) της Τουρκίας στην προσπάθειά της να αναδειχθεί ως κύρια περιφερειακή δύναμη και ρυθμιστής των εξελίξεων σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή και στην Ανατολική Μεσόγειο έχει πράγματι κρίσιμη γεωπολιτικά θέση. Ένα δεύτερο κριτήριο για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι η ευνοϊκή διεθνής συγκυρία το οποίο στην περίπτωση της Τουρκίας δεν καλύπτεται, καθώς δεν διαθέτει πλέον τη συγκατάθεση των ΗΠΑ αλλά ούτε των υπολοίπων μεγάλων δυνάμεων και δη της Ρωσίας για την ανάδειξή της σε περιφερειακή δύναμη. Σε αυτό έχει συμβάλλει η ως τώρα ακολουθούμενη εξωτερική πολιτική της Τουρκίας η οποία δεν έχει αφήσει περιθώρια στις μεγάλες υπερδυνάμεις να πεισθούν ότι η σύμμαχός τους Τουρκία, θα προασπίσει τελικά τα συμφέροντά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ (ΗΠΑ-ΚΙΝΑ-ΡΩΣΙΑ)

4.1. Σχέσεις Τουρκίας ΗΠΑ

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Τουρκία έχουν μακρά ιστορία συμμαχίας, εταιρικής σχέσης και συνεργασίας. Η φιλία των ΗΠΑ-Τουρκίας χρονολογείται στο 1831, όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες καθιέρωσαν διπλωματικές σχέσεις με την

Οθωμανική Αυτοκρατορία⁸³. Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας, οι Ηνωμένες Πολιτείες καθιέρωσαν διπλωματικές σχέσεις με την Τουρκία το 1927⁸⁴.

Η συμφωνία οικονομικής και τεχνικής συνεργασίας - που υπεγράφη στις 12 Ιουλίου 1947 μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Τουρκίας - ανέπτυξε περαιτέρω τις σχέσεις μεταξύ των δυο χωρών. Η συμφωνία έθεσε σε εφαρμογή το δόγμα Truman και την πολιτική του «να υποστηρίζει τους ελεύθερους λαούς που αντιστέκονται στην προσπάθεια υποταγής από ένοπλες μειονότητες ή από εξωτερικές πιέσεις»⁸⁵.

Το κύριο στοιχείο το οποίο επέτρεψε στις ΗΠΑ να αναδειχθούν σε ηγεμονική δύναμη ισχύος στο διεθνές σύστημα όπως αυτό αναδύθηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο είναι η χρήση του διεθνούς δικαίου και η δημιουργία διεθνών οργανισμών όπως ο ΟΗΕ και το ΔΝΤ. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι ΗΠΑ κατόρθωσαν να μεταφέρουν το κέντρο εξουσίας από την Ευρώπη στον Ατλαντικό και με τον τρόπο αυτό να αναδειχθούν στον πλέον σημαντικό δρώντα και υποκείμενο του διεθνούς συστήματος, θέτοντας στο περιθώριο τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Ειδικότερα το NATO δημιουργήθηκε ως η ευρωπαϊκή συνιστώσα της πολιτικής των ΗΠΑ, σε μια προσπάθεια να θέσουν υπό έλεγχο την ΕΣΣΔ. Κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου, η Τουρκία λειτούργησε κατά βάση ως προπύργιο του NATO ενάντια στον Σοβιετικό επεκτατισμό. Στην περίοδο αυτή, ο προσανατολισμός της Τουρκίας προς τη Δύση, υπαγορεύονταν και ανταποκρινόταν όχι μόνο στις ανάγκες της εθνικής ασφάλειας της Τουρκίας, αλλά και στο δόγμα του Κεμάλ για τον εκσυγχρονισμό της χώρας, με αποτέλεσμα η Τουρκία να διατηρήσει σαφείς αποστάσεις από τον αραβομουσουλμανικό κόσμο. Έτσι κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας

⁸³ Prager, Rachel. "Turkish-American Relations: Historical Context and Current Issues." Turkish Industrialists' and Businessmen's Association, 2003.

⁸⁴ Albright K. Madeleine, Hadley Stephen, Cook Steven U.S.-Turkey Relations: Independent Task Force Report, Council on Foreign Relations Press 2012 p. 23

⁸⁵ Mango, Andrew. "The Turkish Model." Middle Eastern Studies 29, no. 4 (1993): 726-57.

και ΗΠΑ, γίνονταν αντιληπτές ως μέρος των σχέσεων NATO και Τουρκίας, τη στιγμή που οι διμερείς σχέσεις των δυο χωρών εκτός NATO χαρακτηρίζονταν μάλλον από μια στασιμότητα.

Η Τουρκία εντάχθηκε στο NATO το 1952, γεγονός το οποίο ενίσχυσε περαιτέρω τη συμμαχία της με τις ΗΠΑ και τον δυτικό κόσμο. Κατά τη διάρκεια του Κορεατικού πολέμου, η Τουρκία υποστήριξε τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους συμμάχους της στο NATO στέλνοντας τρεις τουρκικές ταξιαρχίες, και σε όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Τουρκία παρέμεινε ισχυρός εταίρος των ΗΠΑ. Αυτή η συμμαχία συνεχίζεται στη σημερινή εποχή⁸⁶.

Με την έλευση της περιόδου μετά τον ψυχρό πόλεμο, οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και NATO άρχισαν να γίνονται αντιληπτές ως φυσική προέκταση των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και ΗΠΑ. Αυτό διότι η Τουρκία, αποτελώντας εναλλακτική λύση προς τα όποια εμπόδια εμφανίζονται στις σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης, προσπαθεί να αναπτύξει και να βελτιώσει τις σχέσεις Τουρκίας και ΗΠΑ ώστε να βασίσει στη σχέση αυτή τη σχέση της με το NATO. Στην αντίθετη πλευρά, είναι γεγονός ότι οι ΗΠΑ προσπαθούν να υπερκεράσουν τις όποιες αντιθέσεις έχουν με ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες τόσο στα Βαλκάνια όσο και στην Μέση Ανατολή και την Ανατολική Ευρώπη μέσω της Τουρκίας, με αποτέλεσμα να αντιλαμβάνονται στις σχέσεις μεταξύ των δυο χωρών (ΗΠΑ-Τουρκίας) ως στοιχείο της αμερικανικής πολιτικής και των στρατηγικών συμφερόντων της εκτός NATO.

Το 1964, καθώς οι τουρκοελληνικές σχέσεις επιδεινώνονταν λόγω των συγκρουόμενων αξιώσεων στην Κύπρο, ο Πρόεδρος Lyndon Johnson έστειλε μια έντονα διατυπωμένη επιστολή στον Τούρκο πρωθυπουργό Ismet Inonu απειλώντας τον να εγκαταλείψει την Τουρκία εάν χρησιμοποιήσει βία στο νησί. Όταν η Τουρκία επιτέθηκε στην Κύπρο στρατιωτικά το 1974, η Ουάσιγκτον επέβαλε εμπάργκο όπλων στην Άγκυρα. Η σχέση των δύο χωρών θα παγώσει

⁸⁶ Kramer, Heinz. A Changing Turkey: The Challenge to Europe and the United States. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2000.

βαθιά μέχρι το 1981, αλλά τελικά ανέκαμψε. Η ανάκαμψη αυτή ενισχύθηκε από το στρατιωτικό πραξικόπημα της Τουρκίας το 1980, μετά από το οποίο οι στρατηγοί έθεσαν σε εφαρμογή μια πολιτική συμφιλίωσης με τις Ηνωμένες Πολιτείες, στην οποία η Ουάσιγκτον ανταποκρίθηκε θετικά ⁸⁷.

Κύρια ένδειξη πάντως της αλληλεγγύης της Τουρκίας προς τις ΗΠΑ και γενικότερα προς την δυτικόστροφη πολιτική της, αποτέλεσε η ενεργή συμμετοχή της Άγκυρας στον πόλεμο κατά του Ιράκ το 1990-1991, επί εποχής Οζάλ. Παρ'όλα αυτά, το ζήτημα αυτό αποδείχθηκε εξόχως επίσημο για την Τουρκία, καθώς επηρέασε σε σημαντικό βαθμό την τουρκική οικονομία, αλλά κυρίως διότι συνέβαλλε στην αναζωπύρωση του Κουρδικού ζητήματος.

Τα τελευταία πάντως χρόνια οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και ΗΠΑ μοιάζουν να έχουν εν μέρει αποκατασταθεί. Έτσι, το 2009, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Μπαράκ Ομπάμα επέλεξε την Τουρκία ως προορισμό της πρώτης διμερούς επίσκεψής του ως προέδρου. Την ίδια χρονιά, οι ΗΠΑ και η Τουρκία συνέταξαν το πλαίσιο για τη στρατηγική οικονομική και εμπορική συνεργασία (FSECC), το οποίο ενίσχυσε τη διμερή συνεργασία στον τομέα της τεχνολογίας. Το 2015, οι δύο χώρες σχεδίασαν και χρηματοδότησαν από κοινού ένα πρόγραμμα για να εκπαιδεύσουν και να εξοπλίσουν Σύριους επαναστάτες στις προσπάθειες για την ανατροπή του ISIS ⁸⁸.

Σύμφωνα πάντως με την τουρκική ηγεσία, η Τουρκία και οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορεί να έχουν κοινά συμφέροντα, αλλά δεν έχουν κοινή ταυτότητα. Το 2003, η νεοεκλεγείσα κυβέρνηση του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) σηματοδότησε την αλλαγή της εποχής των δεσμών μεταξύ των ΗΠΑ και της Τουρκίας αρνούμενη να επιτρέψει την διέλευση στρατευμάτων των ΗΠΑ μέσω του τουρκικού εδάφους προς το Ιράκ. Ενώ οι προηγούμενοι ηγέτες της Τουρκίας ακολουθούσαν το δόγμα της «πατρίδας Δύσης» του σύγχρονου ιδρυτή

⁸⁷ Albright K. Madeleine, Hadley Stephen, Cook Steven U.S.-Turkey Relations: Independent Task Force Report, Council on Foreign Relations Press 2012 p. 87

⁸⁸ Jampoler C. A. Andrew, Embassy to the Eastern Courts: America's Secret First Pivot Toward Asia, 1832–37 (Annapolis: Naval Institute, 2015).

της χώρας, Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, οι ηγέτες του ΑΚΡ πιστεύουν ότι η Τουρκία πρέπει να γίνει μια ανεξάρτητη δύναμη στη Μέση Ανατολή η οποία πρέπει να συνεργάζεται με την Ουάσινγκτον μόνο όταν η συνεργασία αυτή εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους. Έτσι, όλο και περισσότερο, η στρατηγική συνεργασία Τουρκίας και ΗΠΑ, έχει γίνει μια "a la carte" επιλογή για την Τουρκία ⁸⁹.

Τον Μάιο του 2010, η Άγκυρα ψήφισε κατά της νομοθεσίας που υποστηρίζεται από την Αμερικανική και την Ευρωπαϊκή Ένωση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ για την επιβολή κυρώσεων στο Ιράν, με στόχο την άρση των πυρηνικών φιλοδοξιών της Τεχεράνης. Αλλά και το 2013, στελέχη του ΑΚΡ αποφάσισαν να αγοράσουν κινεζικά συστήματα αεροπορικής άμυνας, ξεπερνώντας την παραδοσιακή δέσμευση της χώρας προς την κοινότητα του NATO ⁹⁰.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες καταδίκασαν την απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία στις 15 Ιουλίου 2016 και εξακολουθούν να είναι σταθερές στη στήριξη της δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης της Τουρκίας και των δημοκρατικών θεσμών της. Σήμερα, η σχέση μεταξύ των δύο χωρών συνεχίζει να αναπτύσσεται και να αυξάνεται μέσω αμοιβαίων αξιών, κοινών συμφερόντων για την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην περιοχή και πέρα από αυτήν, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του εξτρεμισμού και την οικονομική συνεργασία.

4.2. Σχέσεις Τουρκίας Ρωσίας

Οι σχέσεις της Ρωσίας και της Τουρκίας δεδομένου αποτελούν δύο από τις μεγαλύτερες χώρες στην ευρύτερη περιφέρεια της Ευρασίας, αποτελούν

⁸⁹ Akyol Mustafa (2011). Islam without Extremes: A Muslim Case for Liberty. W. W. Norton

⁹⁰ Akif Okur Mehmet, "The American Geopolitical Interests and Turkey on the Eve of the September 12, 1980 Coup", 2013, CTAD, Vol.11, No.21, pp. 210-211

σημαντικό ζήτημα μελέτης αναφορικά με τον διακρατικό ανταγωνισμό ισχύος στα πλαίσια του πολιτικού ρεαλισμού. Η γεωγραφική θέση των δυο χωρών, όπως επίσης και οι ιστορικές συγκυρίες δεδομένου ότι και η Ρωσία και η Τουρκία έχουν υπάρξει στο παρελθόν μεγάλες αυτοκρατορίες έχουν φέρει συχνά τις δυο χώρες αντιμέτωπες.

Ειδικότερα η Ρωσική και η Οθωμανική Αυτοκρατορία μεταξύ του 1568 και του 1918 ενεπλάκησαν σε πολλές πολεμικές συρράξεις, όπως, για παράδειγμα, στον Κριμαϊκό Πόλεμο, στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, κ.τ.λ. Αλλά και στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, οι σχέσεις των δυο χωρών ήταν συγκρουσιακές, με την Τουρκία να εισχωρεί στο Ν.Α.Τ.Ο. και, συνεπώς να βρίσκεται υπό την επιρροή του αντίπαλου δέους της Σοβιετικής Ένωσης δηλαδή υπό την επιρροή των Η.Π.Α.

Ιστορικά, οι σλαβικοί και οι τουρκικοί λαοί έχουν έρθει σε επαφή για χιλιάδες χρόνια κατά μήκος της Ευρασιατικής ζώνης. Τα μεσαιωνικά τουρκικά βασίλεια όπως η Khazaria, Kipchak Khanate, κλπ., ιδρύθηκαν σε μέρη της σημερινής Ρωσίας. Οι Τούρκοι στην Ανατολία χωρίστηκαν από τη Ρωσία από τη Μαύρη Θάλασσα και την Κοινοπολιτεία της Πολωνίας-Λιθουανίας στα βορειοδυτικά και τα βουνά του Καυκάσου στα ανατολικά. Οι Τούρκοι ίδρυσαν την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Ανατολία και άρχισαν να επεκτείνονται προς τα έξω, ενώ η Ρωσία έκανε το ίδιο. Οι δύο αυτοκρατορίες ξεκίνησαν μια σειρά συγκρούσεων στη λεκάνη της Μαύρης Θάλασσας⁹¹.

Η κατάρρευση της Κωνσταντινούπολης το 1453 στους Οθωμανούς σηματοδότησε το τέλος της χριστιανικής βυζαντινής αυτοκρατορίας και η Ρωσία έγινε έδρα της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ενώ οι ηγεμόνες της κληρονόμησαν τη βυζαντινή κληρονομιά. Από τα τέλη του 16ου μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα, οι σχέσεις μεταξύ της οθωμανικής και της ρωσικής αυτοκρατορίας ήταν συχνά τεταμένες, καθώς οι δύο δυνάμεις ενεπλάκησαν σε

⁹¹ Ziring, Lawrence (1981). *Iran, Turkey, and Afghanistan, A Political Chronology*. United States: Praeger Publishers

πολλούς Ρωσοτουρκικούς πολέμους. Ωστόσο, τη δεκαετία του 1920, ως αποτέλεσμα της βοήθειας των Μπολσεβίκων σοβιετικών προς τους Τούρκους επαναστάτες κατά τον τουρκικό πόλεμο της Ανεξαρτησίας, οι κυβερνήσεις της Μόσχας και της Άγκυρας ανέπτυξαν θερμές σχέσεις ⁹².

Το 1932 η Τουρκική Δημοκρατία έλαβε τα πρώτα της δάνεια από τη Σοβιετική Ένωση και το πρώτο πενταετές σχέδιο οικονομικής και βιομηχανικής ανάπτυξης της Τουρκίας (1934-1938) διαμορφώθηκε σε μεγάλο βαθμό στη βάση αυτής της βοήθειας. Οι καλές σχέσεις μεταξύ Μόσχας και Άγκυρας διήρκεσαν έως ότου ο Ιωσήφ Στάλιν απαίτησε να εγκατασταθούν σοβιετικές βάσεις στα τουρκικά στενά μετά τη Σύμβαση του Μοντρέ το 1936, κυρίως στη Διάσκεψη του Πότσταμ το 1945. Η Τουρκία εντάχθηκε στο ΝΑΤΟ το 1952 και τοποθετήθηκε στην Δυτική Συμμαχία ενάντια στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, όταν οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών βρίσκονταν στο χαμηλότερο επίπεδο ⁹³.

Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας βελτιώθηκαν γρήγορα και οι δύο χώρες άρχισαν να κατατάσσονται μεταξύ των μεγαλύτερων εμπορικών εταίρων η μία έναντι της άλλης. Η Ρωσία έγινε ο μεγαλύτερος πάροχος ενέργειας της Τουρκίας, ενώ πολλές τουρκικές εταιρείες άρχισαν να λειτουργούν στη Ρωσία. Σε αυτή την περίοδο, η Τουρκία έγινε ο κορυφαίος ξένος προορισμός για Ρώσους τουρίστες.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου σηματοδότησε την δημιουργία νέων ευκαιριών αλλά και απειλών για τα κράτη. Έτσι κατά τις δεκαετίες του 1990 και του 2000 υπήρξε μια καίρια αλλαγή μεταξύ της σχέσης Ρωσίας και Τουρκίας. Ειδικότερα όσον αφορά την Ρωσία, αυτή μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, βρέθηκε σε μια διαδικασία επαναπροσδιορισμού, τη στιγμή που η Τουρκία ξεκίνησε αντίστοιχα μια προσπάθεια ανάληψης ηγεμονικού ρόλου στην

⁹² Ziring, Lawrence (1981). *Iran, Turkey, and Afghanistan, A Political Chronology*. United States: Praeger Publishers

⁹³ Ziring, Lawrence (1981). *Iran, Turkey, and Afghanistan, A Political Chronology*. United States: Praeger Publishers

γεωπολιτική περιοχή της Μέσης Ανατολής, του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας.

Έτσι στα πλαίσια της κατάρρευσης του διπολικού συστήματος, οι σχέσεις μεταξύ των δυο χωρών μπήκαν σε μια νέα φάση και άρχισαν να συνεργάζονται. Κατά τη δεκαετία του 1990, η συνεργασία μεταξύ των δυο χωρών, είχε αποκλειστικά σχέση με την οικονομία, δεδομένου ότι παρέμεναν άλυτα κάποια ζητήματα ασφαλείας μεταξύ των δυο κρατών με κύρια θέματα το Κουρδικό Ζήτημα και τον πόλεμος της Τσετσενίας. Ειδικότερα η Τουρκία κατηγορούσε τη Ρωσία ότι παρείχε στήριξη στους Κούρδους, ενώ αντίστοιχα η Ρωσία, κατηγορούσε την Τουρκία ότι υποστήριζε τους Τσετσένους αυτονομιστές.

Από το 2010 και εντεύθεν, μια σειρά διεθνών και περιφερειακών ζητημάτων, οδήγησαν τις σχέσεις μεταξύ των δυο χωρών σε τέλμα, δεδομένου ότι τα αντικρουόμενα συμφέροντα, δεν άφησαν κανένα χώρο για συνεργασία. Μεταξύ των ζητημάτων αυτών, περιλαμβάνονται η κρίση στην Κριμαία το 2014, και η αναζωπύρωση της σύγκρουσης στο Ναγκόρνο Καραμπάχ όπου οι δυο χώρες είναι παραδοσιακά αντίπαλες, δεδομένου ότι η Τουρκία στηρίζει το Αζερμπαϊτζάν, ενώ η Ρωσία αντίθετα, στηρίζει την Αρμενία.

Το ζήτημα όμως το οποίο αποτέλεσε την μεγαλύτερη αλλαγή στην ισορροπία ισχύος σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο και επηρέασε τις σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας είναι ο συριακός εμφύλιος πόλεμος. Οι δυο χώρες για μια φορά ακόμα, βρέθηκαν να υποστηρίζουν αντίπαλα στρατόπεδα και ειδικότερα η Ρωσία υποστηρίζει το καθεστώς του Αλ Άσαντ και η Τουρκία τάσσεται υπέρ των αντικαθεστωτικών τους οποίους και στηρίζει προσπαθώντας να αναχαιτίσει τους Κούρδους της Συρίας και του Ιράκ.

Οι διμερείς σχέσεις μεταξύ των δυο χωρών, επλήγησαν περαιτέρω μετά το Νοέμβριο του 2015, όταν ένα τουρκικό αεροσκάφος F-16 κατέστρεψε ένα ρωσικό Su-24 κατά τη διάρκεια διαμάχης εναέριου χώρου κοντά στα σύνορα Συρίας-Τουρκίας. Ο Τούρκος Πρόεδρος Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν έκτοτε ζήτησε συγνώμη

για το συμβάν και οι σχέσεις των δυο χωρών, βελτιώθηκαν μετά από αρκετές συναντήσεις μεταξύ του Τούρκου Προέδρου και του Ρώσου Προέδρου Βλαντιμίρ Πούτιν ⁹⁴ .

4.3. Σχέσεις Τουρκίας Κίνας

Παρά το γεγονός ότι η Κίνα δεν είναι ένας από τους κυριότερους εμπορικούς εταίρους της Τουρκίας τον 20ό αιώνα, οι σινοτουρκικές σχέσεις αυξήθηκαν σημαντικά από τότε που ανέβηκε στην εξουσία το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (Α.Κ.Ρ.) το 2002. Το Α.Κ.Ρ. προσπάθησε να συνεχίσει να ενδυναμώνει τις σχέσεις της Τουρκίας με την Κίνα, ωστόσο η ιδεολογία του κόμματος και οι εγχώριες πολιτικές ατζέντες περιόρισαν κατά καιρούς τις δυνατότητες για την Άγκυρα και το Πεκίνο να εμβαθύνουν τους δεσμούς τους ⁹⁵ .

Συγκεκριμένα, οι εντάσεις μεταξύ της κινεζικής κυβέρνησης και της μειοψηφίας των Ουιγούρων, οι οποίοι είναι τουρκογενής εθνική ομάδα που ζει στην Ανατολική και Κεντρική Ασία, έχουν προκαλέσει προβλήματα στις σινοτουρκικές σχέσεις. Ωστόσο, σε αυτό το σημείο, δεδομένου του ενδιαφέροντος της Άγκυρας για διαφοροποίηση του ιστού των εταίρων της στη διεθνή σκηνή, φαίνεται ότι η ηγεσία του Α.Κ.Ρ. έχει αποφασίσει να μετριάσει τις δημόσιες επιδείξεις αλληλεγγύης προς τους Ουιγούρους ⁹⁶ .

⁹⁴ Warhola, James, W. and William A. Mitchell, (2006), —The Warming of Turkish – Russian Relations: Motives and Implications!, *Demokratizatsiya*, Vol. 14 (1), p.34

⁹⁵ Temel Mehmet, (2010) “Perception of Atatürk’s Reforms by Chinese Intellectuals: Its Reflection on Turkish-Chinese Relations during the First Half of the 20th Century,” *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 26, p.106-107.

⁹⁶ Fidan Giray, “Chinese Intellectual Kang You Wei and Ottoman Modernization,” *European Journal of Social Sciences* 28, 2 (January 2012), pp.196-199

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑΣ

5.1. Το γεωπολιτικό δυναμικό των δυο χωρών ως πηγή εντάσεων

Η Ελλάδα και η Τουρκία είναι και οι δυο, σημαντικές στρατιωτικά χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ενώ οι δυο χώρες είναι από το 1952 σύμμαχοι στο ΝΑΤΟ, παράλληλα είναι και αντίπαλοι σε μια κρίσιμα εθνικά ζητήματα όπως για παράδειγμα το Κυπριακό ζήτημα καθώς και το Αιγαίο. Για τα εν λόγω ζητήματα, κάποιες φορές οι σχέσεις των δυο χωρών εντάθηκαν πολύ φθάνοντας μάλιστα στα όρια του θερμού επεισοδίου.

Μελετώντας κανείς τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στο πέρασμα του χρόνου, μπορεί να διαπιστώσει την ύπαρξη μιας σημαντικής ρευστότητας, ως προς την διαμόρφωση των εκατέρωθεν συμφερόντων και των γεωπολιτικών και στρατιωτικών ισορροπιών ισχύος για τις δυο χώρες. Ιδίως από το 1973 και μετά, αναφύεται συνεχώς στο προσκήνιο μια κλιμακούμενη πρόκληση εκ μέρους της Τουρκίας και μια έμπρακτη αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας στο Αιγαίο, καθώς βέβαια και η συνεχιζόμενη κατοχή στην Κύπρο. Γενικότερα από την έως σήμερα στάση της Τουρκίας μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα πως ασκεί μια έντονα αναθεωρητική πολιτική όσον αφορά το κυριαρχικό καθεστώς της Ελλάδας στο Αιγαίο, πλήττοντας τα ζωτικά της συμφέροντα αλλά και το συμφέρον επιβίωσής της ⁹⁷.

Αν και τα τελευταία σχεδόν δεκαπέντε χρόνια, οι σχέσεις των δυο χωρών δεν είναι ιδιαιτέρως τεταμένες, παρ'όλα αυτά οι σημαντικές διαφορές που στο

⁹⁷ Ροζάκης Χρ. Α., «Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου», στο Αλέξης Αλεξανδρής ... [κ.ά.] 1988, Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987»

παρελθόν υπήρξαν πηγή αντιπαράθεσης για τις δυο χώρες, δεν έχουν επιλυθεί, ενώ το στρατιωτικό στοιχείο, εξακολουθεί έως σήμερα και παραμένει κρίσιμο μέρος της εθνικής πολιτικής και των δυο χωρών.

Από άποψη γεωπολιτικών δεδομένων, οι δυο χώρες εμφανίζουν σημαντικές διαφορές. Η σύγχρονη Δημοκρατία της Τουρκίας ιδρύθηκε από την παλαιά Οθωμανική Αυτοκρατορία, μετά τον Πόλεμο της τουρκικής Ανεξαρτησίας (1919-1923) υπό τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ ο οποίος ήταν ο πρώτος πρόεδρος της. Αναφορικά δε με την ιστορία και την πολιτική κληρονομιά της, κατά την διάρκεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας, η Τουρκία απέκτησε ένα δυναμισμό σε πληθυσμιακό επίπεδο καθώς ένα σύνολο μεταναστών, από την Μέση Ανατολή, την Κεντρική Ασία τον Καύκασο και τα Βαλκάνια, συναντήθηκαν υπό το καθεστώς του οθωμανικού πολιτισμού ⁹⁸.

Η Ελλάδα ως έθνος συγκροτήθηκε κατά τους κρητομυκηναϊκούς χρόνους. Έκτοτε, υπάρχει μια συνεχής εξέλιξη της ελληνικής ταυτότητας η οποία μεταλλάσσεται συνεχώς έως τη σύγχρονη εποχή. Αναζητώντας τις αρχές του Νέου Ελληνισμού οδηγούμαστε αναπότρεπτα στη διαπίστωση ότι η βυζαντινή ιστορία συνολικά, αποτελεί την αφετηρία του σύγχρονου ελληνισμού ⁹⁹.

Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία μια ιδιαίτερα μεγάλη σε έκταση χώρα η οποία κείται εντός του λεγόμενου Αφρο-Ευρασιατικού τόξου, δηλαδή στο σταυροδρόμι της περιοχής Αφρικής-Ευρώπης-Ανατολής. Το γεγονός αυτό προσδίδει στην Τουρκία μια πολλαπλή ταυτότητα τόσο σε πολιτικό όσο και σε γεωπολιτικό επίπεδο, παρέχοντάς της την ευκαιρία να μπορεί να επιχειρεί

⁹⁸ Νταβούτογλου Αχμετ, (2010) Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, μτφ. Νικόλαος Ραπτόπουλος, Εκδ. Ποιότητα, 11η Έκδοση, Αθήνα σελ. 137-141

⁹⁹ Κοντογιώργης Γιώργος, (2011) “Ο Ελληνισμός Ως Έθνος Κοσμοσύστημα,” Πέρα Από Το Άτομο, Ομιλία στο Ίδρυμα Μείζονος Πολιτισμού, 19 Οκτωβρίου 2005. http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/kontogiorgis_kosmosystima.html

αποτελεσματικούς ελιγμούς, ανάμεσα σε διάφορες γεωπολιτικές περιοχές στο περιβάλλον της ¹⁰⁰.

Αυτό σημαίνει ότι η Τουρκία κατέχει μια εξόχως προνομιακή θέση στην περιοχή, καθώς διαθέτει το πλεονέκτημα να είναι παράλληλα και χώρα της Ανατολής και χώρα της Ευρώπης, στις παρυφές του μουσουλμανικού κόσμου αλλά και στις παρυφές της Δύσης, δεδομένης της γεωπολιτικής της θέσης, στην Ανατολική Μεσόγειο και εγγύς της Αφρικανικής Ηπείρου ¹⁰¹.

Αν εντάξουμε την Τουρκία στην ηπειρωτική γεωγραφική της ζώνη, δηλαδή στη δυτική Ασία, το μέγεθος του εδάφους της είναι ιδιαίτερος μεγάλο. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τις δεκαοκτώ συνολικά χώρες της δυτικής Ασίας, η Τουρκία, είναι η δεύτερη χώρα σε έκταση στην περιοχή μετά τη Σαουδική Αραβία, ενώ όλες οι άλλες μεσογειακές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Γαλλίας, είναι μικρότερες ¹⁰².

Η έκταση της ελληνικής επικράτειας είναι έξι φορές μικρότερη από την τουρκική. Επίσης, σε αντίθεση με την Τουρκία όπου ο χώρος της είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου συμπαγής, με εξαίρεση το μικρό ευρωπαϊκό τμήμα της Τουρκίας, ο χώρος της Ελλάδας δεν είναι συνεχής ¹⁰³. Αυτό συμβαίνει μάλιστα ιδιαίτερος στην περιοχή του Αιγαίου η οποία είναι ιδιαίτερα τετμημένη περιοχή με κατάσπαρτα εδάφη, δηλαδή νησιά. Ο κατακερματισμός του ελληνικού χώρου, σε αντίθεση με την Τουρκία, δεν προσδίδει στην Ελλάδα συγκριτικό πλεονέκτημα στο γεωπολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, σε αντίθεση με την Τουρκία όπου το συμπαγές του χώρου της, της προσδίδει σαφές πλεονέκτημα σε σχέση με την Ελλάδα ¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Dokos Thanos and Fatih Tayfur, "Greece and Turkey", EuroMeSCo Paper No. 28 (Lisbon, IEEI, March 2004).

¹⁰¹ Dokos Thanos and Fatih Tayfur, "Greece and Turkey", EuroMeSCo Paper No. 28 (Lisbon, IEEI, March 2004).

¹⁰² Dumont Gérard-François "Turquie et l'Union européenne : intégration, divergence ou complémentarité ?", *Géostratégiques*, n° 30, Q1 2011.

¹⁰³ Κονδύλης, Παναγιώτης. *Θεωρία Πολέμου*.(1999) 4η ed. Αθήνα: Θεμέλιο

¹⁰⁴ Κονδύλης, Παναγιώτης. *Θεωρία Πολέμου*.(1999) 4η ed. Αθήνα: Θεμέλιο

Όπως μάλιστα επισημαίνει χαρακτηριστικά ο Παναγιώτης Κονδύλης (1999) ο κατακερματισμένος ελληνικός χώρος προσδίδει σαφές γεωστρατηγικής σημασίας πλεονέκτημα στην Τουρκία καθώς σε μια ενδεχόμενη πολεμική σύρραξη στο μέλλον, είναι εύκολο να καταλάβει κατά τμήματα την Ελλάδα. Αυτό αναπόδραστα σημαίνει ότι η Τουρκία έχει το κρίσιμο πλεονέκτημα και ότι δεν είναι απαραίτητο να εμπλακεί σε μια εκτεταμένη πολεμική σύρραξη, με κύριο στόχο την συνολική κατάληψη της ελληνικής επικράτειας, προκειμένου να καταλάβει ένα τμήμα της, το οποίο θα αποτελεί ενδεχομένως το στόχο της ¹⁰⁵.

Αντιθέτως, με την κατάληψη ενός εκάστου τμήματος του κατακερματισμένου ελληνικού χώρου, η Τουρκία, έχει το πλεονέκτημα ότι μπορεί, δεδομένου ότι υπερέχει και στρατιωτικά, να εδραιώσει και να εξασφαλίσει την νέα αυτή κτήση, παγιώνοντας μέσα σε σύντομο σχετικά χρονικό διάστημα, ήδη συντελεσμένες καταστάσεις, οι οποίες θα είναι πλέον πολύ δύσκολο να αντιμετωπιστούν, πολλώ δε μάλλον να ανατραπούν πλέον από την Ελλάδα ¹⁰⁶.

Σε αντίθεση με την Τουρκία, η Ελλάδα δεν βρίσκεται αντικειμενικά σε στρατιωτική υπεροχή, ώστε να έχει την δυνατότητα να επιτύχει την απόσπαση ενός μεγάλου και συμπαγούς τμήματος της γεωγραφικής επικράτειας της Τουρκίας, χωρίς να εμπλακεί σε κρίσιμες καταστάσεις που θα προσομοιάζουν με τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα και διλήμματα της περιόδου του 1922.

Θα πρέπει ωστόσο να επισημανθεί ότι τις τελευταίες δυο δεκαετίες, παρατηρείται μια διαφοροποίηση στο γεωπολιτικό περιβάλλον, εκ μέρους της Ελλάδας, με την διεύρυνση του στρατηγικού χώρου της αλλά και του

¹⁰⁵ Dokos Thanos and Fatih Tayfur, "Greece and Turkey", EuroMeSCo Paper No. 28 (Lisbon, IEEI, March 2004).

¹⁰⁶ Dokos Thanos and Fatih Tayfur, "Greece and Turkey", EuroMeSCo Paper No. 28 (Lisbon, IEEI, March 2004).

γεωπολιτικού δυναμικού της. Ως γεωπολιτικό δυναμικό, νοείται η αλληλεπίδραση της γεωγραφίας και της πολιτικής στο εξωτερικό περιβάλλον ¹⁰⁷.

Είναι γεγονός ότι το σχετικό γεωπολιτικό περιβάλλον για την Ελλάδα, είναι πλέον αρκετά διευρυμένο σε σχέση με το παρελθόν, κάτι που συνιστά αποτέλεσμα της συνεχούς πορείας εξευρωπαϊσμού της Ελλάδας, και παράλληλα απότοκο της παγκοσμιοποίησης. Έτσι οι βασικές στρατηγικές της Ελλάδας, έχουν σε σχέση με το παρελθόν περισσότερο ευρωπαϊκά προσανατολισμένο χαρακτήρα, και οι γεωπολιτικές προοπτικές της Ελλάδας έχουν αναπτυχθεί με τον ίδιο τρόπο που έχουν αναπτυχθεί και οι γεωπολιτικές βλέψεις της Ευρώπης ¹⁰⁸.

Η σημερινή εικόνα της Τουρκίας, δεν θα ήταν ολοκληρωμένη αν δεν γινόταν αναφορά στα στοιχεία εκείνα τα οποία συνιστούν, σε αντίθεση με την Ελλάδα, την πηγή της δυναμικής της. Το πρώτο από τα δυο αυτά καίρια στοιχεία είναι η ραγδαία πληθυσμιακή της αύξηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο πληθυσμός της Τουρκίας το 2011 ανερχόταν σε 74.724.269. Σημαντικό δημογραφικό στοιχείο είναι ότι το ήμισυ του πληθυσμού της είναι κάτω από τα 29 έτη.

Επίσης χαρακτηριστικό, είναι το γεγονός ότι μόνο κατά το 2011 ο πληθυσμός αυξήθηκε κατά περίπου 1.000.000 άτομα σημειώνοντας ετήσιο ρυθμό αύξησης του πληθυσμού κατά 15 τοις χιλίοις. Ομοίως το 2012, ο πληθυσμός που ζει στην Τουρκία αυξήθηκε κατά 903.115 άτομα σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Το 50,2% του συνολικού πληθυσμού είναι άνδρες (37.956.168 άτομα) και το 49,8% είναι γυναίκες (37.671.216 άτομα). Κατά το 2050 δε, ο συνολικός πληθυσμός αναμένεται να φθάσει το τεράστιο νούμερο των 95 εκατομμυρίων ατόμων ¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Dokos Thanos and Fatih Tayfur, "Greece and Turkey", EuroMeSCo Paper No. 28 (Lisbon, IEEI, March 2004).

¹⁰⁸ Lesser O., Ian, Larrabee F., Stephen et al., Greece's New Geopolitics, Santa Monica: Rand 2001.

¹⁰⁹ TurkStat, *The Results of Address Based Population Registration System, 2011* (Ankara, 2012), <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13425>

Το δεύτερο από τα στοιχεία που είναι κρίσιμα για την δυναμική της, είναι η ραγδαία οικονομική ανάπτυξή της. Ειδικότερα, η Τουρκία ανήκει στην ομάδα των 20 μεγαλύτερων οικονομιών παγκοσμίως, καθώς διαθέτει βαριά βιομηχανία, η οποία ενισχύεται επιπλέον και από μια συνεχώς αναπτυσσόμενη αμυντική βιομηχανία. Επίσης η δραστηριοποίηση της Τουρκίας στον ενεργειακό τομέα είναι πολύ μεγάλη, λόγω των τεράστιων ενεργειακών της αναγκών. Η τουρκική οικονομία είναι η δεύτερη στο κόσμο, μετά την οικονομία της Κίνας, ως προς την ραγδαία αύξηση απαιτήσεων στο πεδίο της ηλεκτρικής ενέργειας και αερίου την τελευταία δεκαετία.

Όπως επισημαίνει ο Κονδύλης (1999), τα εν λόγω δυο στοιχεία συνιστούν για την Τουρκία τις «στοιχειακές δυνάμεις» οι οποίες είναι υπεύθυνες για την «...υπερεκχείλιση του γεωπολιτικού της δυναμικού αναζητώντας διεξόδους σε ευρύτερους χώρους. Στη σημερινή Τουρκία οι αχαλίνωτες στοιχειακές δυνάμεις, ωθούν τις εσωτερικές αντιφάσεις προς την επέκταση».

5.2. Η πολιτική των αμφισβητήσεων και των διεκδικήσεων εκ μέρους της Τουρκίας

Ανέκαθεν, οι σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας υπήρξαν και συνεχίζουν να είναι, ιδιαιτέρως προβληματικές και ακανθώδεις. Όπως παρατηρεί ο Ροζάκης «η συνολική στάση της γείτονος χώρας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ίδια επιδιώκει σταθερά όχι απλώς κάποιες μεταβολές στο καθεστώς του Αιγαίου, αλλά τη ριζική ανατροπή του γεωπολιτικού status quo και τη συρρίκνωση του ελλαδικού χώρου»¹¹⁰. Ιστορικά, η Τουρκία ανέπτυξε πολλαπλές γεωπολιτικές ανησυχίες, με

¹¹⁰ Ροζάκης Χρ. Λ., «Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου», στο Αλέξης Αλεξανδρής ... [κ.ά.] 1988, Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987», σελ.54

αποτέλεσμα, οι σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία να αποτελούν παραδοσιακά το βασικό στρατηγικό πρόβλημα για τις δυο χώρες ¹¹¹.

Αν εξετάσει κανείς την πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων σε βάθος χρόνου, διαπιστώνει την ύπαρξη ενός ιδιαίτερου κλίματος αβεβαιότητας και ρευστότητας αναφορικά με την διαμόρφωση ισορροπιών ισχύος μεταξύ των χωρών. Ιδίως από το 1973 και μετά, υφίσταται μια κλιμακούμενη ένταση λόγω της έμπρακτης αμφισβήτησης των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας στο Αιγαίο και λόγω της συνεχιζόμενης παράνομης κατοχής της Κυπριακής Δημοκρατίας της Κύπρου.

Είναι προφανές ότι η Τουρκία επιδεικνύει μια σταθερή και μάλιστα κλιμακούμενη κατά περιόδους, πολιτική διεκδικήσεων και αμφισβητήσεων στις σχέσεις της με την Ελλάδα. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Τουρκία ξεκίνησε μια συστηματική πολιτική αμφισβητήσεων και αξιώσεων κατά της κυριαρχίας, των κυριαρχικών δικαιωμάτων και των δικαιοδοσιών της Ελλάδας. Ο στόχος αυτής της νεοσυσταθείσας πολιτικής εναντίον της Ελλάδας ήταν η αλλαγή του εδαφικού status quo που προβλέπεται στις διεθνείς συνθήκες - μεταξύ των οποίων στη Συνθήκη της Λωζάνης, και το νομικό καθεστώς των θαλάσσιων ζωνών και του εναέριου χώρου όπως απορρέουν από το διεθνές δίκαιο και δίκαιο της θάλασσας ¹¹².

Η έναρξη αυτής της πολιτικής οδήγησε σε ένα νέο κεφάλαιο έντασης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις που διαρκεί μέχρι σήμερα και χαρακτηρίστηκε από τις πρώτες διεκδικήσεις της ελληνικής υφαλοκρηπίδας το 1973 και την πρώτη αμφισβήτηση της έκτασης του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου, το 1975. Η έλευση αυτής της νέας τουρκικής πολιτικής συνέπεσε με την τουρκική εισβολή στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1974 και την επακόλουθη τουρκική κατοχή του

¹¹¹ Couloumbis T.A., T. Kaviotis and Fotini Bellou, eds., Greece in the 20th Century (London: Frank Cass, 2003).

¹¹² Alexandris, Alexis (1980). Imbros and Tenedos:: A Study of Turkish Attitudes Toward Two Ethnic Greek Island Communities Since 1923 (PDF). Pella Publishing Company, p.22

βόρειου τμήματος της Κύπρου, η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα, επηρεάζοντας αποφασιστικά τις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών και αυξάνοντας τις εντάσεις¹¹³.

Στις 15 Ιουλίου του 1974 εκδηλώθηκε στρατιωτικό πραξικόπημα ανατροπής της κυβέρνησης Μακαρίου στην Κύπρο, ενώ λίγες μέρες αργότερα (20 Ιουλίου 1974) οι τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις εισέβαλλαν στην Κύπρο στα πλαίσια της επιχείρησης «Αττίλα Α'», και με τον «Αττίλα Β'» (14 - 16 Αυγούστου) θέτοντας υπό την κατοχή τους, και διατηρώντας έως σήμερα, το 36,3% του κυπριακού εδάφους. Το 2002, ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών Κόφι Ανάν, συνέταξε το λεγόμενο Σχέδιο Ανάν, το οποίο αποτελούσε μια πρόταση για την συνολική επίλυση του Κυπριακού προβλήματος¹¹⁴.

Το σχέδιο βασίστηκε κυρίως στην πρόταση για αναδιάταξη της Δημοκρατίας της Κύπρου σε μια Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία θα αποτελούνταν από δύο ομόσπονδα κρατίδια, ένα ελληνοκυπριακό και ένα τουρκοκυπριακό. Το σχέδιο Ανάν υποβλήθηκε δυο χρόνια αργότερα, το 2004 σε δύο δημοψηφίσματα, ωστόσο απορρίφθηκε από τους Ελληνοκυπρίους, με ποσοστό 76% ενώ εγκρίθηκε από την τουρκοκυπριακή κοινότητα με ποσοστό 62%.

Από τότε μέχρι και σήμερα, και παρά τα συνεχή διαβήματα στο διεθνές πεδίο και τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, για την ύπαρξη δίκαιης και βιώσιμης λύσης στο Κυπριακό ζήτημα, το Κυπριακό πρόβλημα εξακολουθεί να είναι άλυτο, παραμένοντας το νούμερο ένα θέμα στις σχέσεις των δυο χωρών.

Είναι γεγονός ότι η Τουρκία άρχισε σταδιακά να υλοποιεί μια επιθετική πολιτική εναντίον της Ελλάδας, η οποία έφερε τις δύο χώρες ακόμα και στο χείλος ένοπλων συγκρούσεων (κρίση του Μαρτίου 1987 και κρίση των Ιμίων του

¹¹³ Alexandris, Alexis (1980). Imbros and Tenedos:: A Study of Turkish Attitudes Toward Two Ethnic Greek Island Communities Since 1923 (PDF). Pella Publishing Company, p. 43

¹¹⁴ Athanassopoulou, Ekavi, Turkey-Anglo-American Security Interests 1945–1952, London: Frank Cass, 1999, p.66

Δεκεμβρίου 1996). Ξεκινώντας με τη διαμάχη για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας (1973) και την κρίση που ακολούθησε η Τουρκία άρχισε να εφαρμόζει μια πολιτική συνεχώς αυξανόμενων ισχυρισμών, μεταξύ των οποίων:

- να αμφισβητήσει το νόμιμο δικαίωμα της Ελλάδας, με την απειλή του πολέμου (*casus belli*), να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα σε 12 ναυτικά μίλια, όπως προβλέπεται από το δίκαιο της θάλασσας, και όπως έπραξαν σχεδόν όλα τα παράκτια κράτη στη διεθνή κοινότητα, συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας (στη Μαύρη Θάλασσα και την Ανατολική Μεσόγειο).

- να αμφισβητήσει την έκταση του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου, μέσω συνεχών παραβιάσεων από τα τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη.

- να αμφισβητήσει το ελληνικό καθεστώς κυριαρχίας πάνω στα νησιά μέσω συχνών παραβιάσεων αυτής της κυριαρχίας.

- να αμφισβητήσει το νόμιμο δικαίωμα της Ελλάδας για την οριοθέτηση των χωρικών της υδάτων.

- να αμφισβητήσει τις αρμοδιότητες στο πλαίσιο του FIR Αθηνών, οι οποίες ανατέθηκαν στην Ελλάδα από την ICAO, μέσω της συνεχούς άρνησης της Τουρκίας να συμμορφωθεί με τους κανονισμούς εναέριας κυκλοφορίας.

- να αμφισβητήσει τη δικαιοδοσία της Ελλάδας στην περιοχή έρευνας και διάσωσης υπό ελληνική ευθύνη.

- να απαιτήσει την αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου ¹¹⁵.

Η Τουρκία προωθεί τους παραπάνω ισχυρισμούς στην πράξη με μεθόδους που παραβιάζουν τις θεμελιώδεις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων

¹¹⁵ Athanassopoulou, Ekavi, *Turkey-Anglo-American Security Interests 1945–1952*, London: Frank Cass, 1999, p.76

Εθνών (απειλή πολέμου, παραβιάσεις με ένοπλα μαχητικά αεροσκάφη πάνω σε κατοικημένα νησιά, παραβιάσεις ελληνικών χωρικών υδάτων κλπ.).

Όσον αφορά την απάντηση της Ελλάδας στην τουρκική στάση, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα είναι σταθερά αφοσιωμένη στην αρχή της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών βάσει του διεθνούς δικαίου. Η Ελλάδα έχει δηλώσει την αποδοχή της γενικής υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου στη Χάγη, με τις εξαιρέσεις που προβλέπονται συγκεκριμένα στην αντίστοιχη δήλωση ενώ η Ελλάδα έχει υπογράψει και επικυρώσει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982).

Με δήλωση που έγινε το 2015, η Ελλάδα απέκλεισε από την δικαιοδοσία του Δικαστηρίου της Σύμβασης για το δίκαιο της θάλασσας, την οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών, σύμφωνα με το άρθρο 298 της Σύμβασης. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα επιδιώκει την επίλυση της μοναδικής σημαντικής διαφοράς μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, δηλαδή την οριοθέτηση της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας, σύμφωνα με τους κανόνες του διεθνούς δικαίου και συγκεκριμένα με το δίκαιο της θάλασσας.

Η ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η Ελλάδα είναι σταθερός και ειλικρινής υποστηρικτής της πορείας ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, διότι η Ελλάδα πιστεύει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί καταλύτη για την περιφερειακή σταθερότητα και ανάπτυξη και ότι η προσχώρηση της Τουρκίας, αν πληρούνται τα πρότυπα της ΕΕ, θα ωφελήσει την ίδια την Τουρκία, την Ευρώπη και την ευρύτερη περιοχή.

Βασική προϋπόθεση για την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι, δηλαδή, η εκπλήρωση των κριτηρίων προσχώρησης, συμπεριλαμβανομένου του σεβασμού της αρχής των σχέσεων καλής γειτονίας. Στο πλαίσιο αυτό, η ειρηνική επίλυση των διαφορών - συμπεριλαμβανομένης, ενδεχομένως, της προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης - αναδείχθηκε

ως ένα από τα βασικά κριτήρια, προϋποθέσεις και προτεραιότητες στο πλαίσιο της ενταξιακής διαδικασίας της Τουρκίας καθώς και στη στρατηγική διεύρυνσης, στις ετήσιες εκθέσεις προόδου, στα συμπεράσματα του Συμβουλίου και σε άλλα επίσημα κείμενα της ΕΕ.

Εκτός αυτού, η Τουρκία είναι υποχρεωμένη, στο πλαίσιο της πορείας ένταξής της, να ανταποκριθεί στις βασικές διεθνείς και ευρωπαϊκές υποχρεώσεις όσον αφορά το σεβασμό των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και των θρησκευτικών ελευθεριών. Η Ελλάδα τονίζει τη σημασία του σεβασμού των διεθνώς αναγνωρισμένων δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας και της θρησκευτικής ελευθερίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

5.3. Στοιχεία από την βάση δεδομένων Στρατιωτικών Δαπανών SIPRI για το ισοζύγιο στρατιωτικής ισχύος Ελλάδας και Τουρκίας

Η βάση δεδομένων Στρατιωτικών Δαπανών SIPRI παρέχει στοιχεία για το ισοζύγιο στρατιωτικής ισχύος. Η Ελλάδα έχει χερσαία έκταση 131.957 τ.χλμ. και χερσαία σύνορα μήκους 1.181 χλμ., εκ των οποίων τα 203 χλμ. με την Τουρκία. Σε ευθεία γραμμή, η απόσταση από το δυτικότερο ως το ανατολικότερο άκρο της Ελλάδας είναι 992 χλμ. Η Τουρκία έχει χερσαία έκταση 770.760 τ.χλμ. και χερσαία σύνορα 2.627 χλμ. ενώ σε ευθεία γραμμή, η απόσταση από το δυτικότερο ως το ανατολικότερο άκρο της είναι 1.565 χλμ¹¹⁶.

ΑΡΜΑΤΑ ΜΑΧΗΣ

Αρματα με Πυροβόλο	170 Leopard-2HEL, 183	320 Leopard-2A4, 150 M60T
---------------------------	-----------------------	---------------------------

¹¹⁶ Όλα τα στοιχεία στο τμήμα αυτό της εργασίας προέρχονται από <https://geoparatirisy.com/2016/05/17/%CE%B9%CF%83%CE%BF%CE%B6%CF%8D%CE%B3%CE%B9%CE%BF-%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%8D%CE%BF%CF%82/>

120mm	Leopard-2A4	Sabra
Άρματα με Πυροβόλο 105mm	500 Leopard-1A5, 400 M48A5 MOLF, 100 M60A3 TTS	170 Leopard-1T, 850 M48A5T1/T2, 500 M60A3 TTS

ΤΕΘΩΡΑΚΙΣΜΕΝΑ ΟΧΗΜΑΤΑ

Τεθωρακισμένα Οχήματα Μάχης	193 BMP-1GR	642 ACV-AIFV
Τεθωρακισμένα Οχήματα Μεταφοράς Προσωπικού	1.985 M113A1/A2, 496 ΛΕΩΝΙΔΑΣ-1/2	1.369 ACV-AAPC/APC, 2.813 M113A/A1/A2
Τεθωρακισμένα Οχήματα Μεταφοράς Όλμου	107mm 257 M106A1/A2 81mm 3 M125	120mm 179 M1064 81mm 170 ACV-AMV, 10 M125A1
Τεθωρακισμένα Οχήματα ΑΤ Βλημάτων	362 M901A2 ITV, 196 M1114GR (KORNET-E)	48 ACV-ATV, 156 M113A2 TOW
Τροχοφόρα Τεθωρακισμένα	243 VBL, 165 M1115GR, 60 M1118GR1/GR2	500 Kirpi, <700 Cobra I/II, <350 Akrep

ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟ ΜΑΧΗΣ

Αυτοκινούμενα Πυροβόλα	203mm 145 M110A2 155mm 24 PzH-2000GR, 420 M109A1/A2/A3/A5	203mm 219 M110A2 155mm 273 T-155 Firtina, 360 M52T
-------------------------------	---	--

Ρυμουλκούμενα Πυροβόλα	155mm 206 M114 105mm 19 M56 PACK, 329 M101A1	203mm 159 M115 155mm 41 Panter, 535 M114A1 105mm 490 M101A1 75mm 180 M116
Πολλαπλοί Εκτοξευτές	227mm 36 M270 MLRS 122mm 116 RM-70	610mm Bora 600mm 36 F-600T 302mm 80 T-300 Kasirga 227mm 12 M270 MLRS 122mm 130 T-122 Sakarya 107mm 100 T-107 Anadolu
Ραντάρ Αντιπυροβολικού-Αντιολμικού	3 ARTHUR ModB, 10 TPQ-36(V)3, 8 TPQ-37(V)3	2 COBRA, >9 TPQ-36(V)8

ΑΝΤΙΑΕΡΟΠΟΡΙΚΟ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟ

A/A Συστήματα Κ/Β	Μέσου Βεληνεκούς 7 I-HAWK PIP Phase III Μικρού Βεληνεκούς 21 TOR-M1, 38 OSA-AK/AKM Πολύ Μικρού Βεληνεκούς ASRAD-Hellas (4x Stinger)	Πολύ Μικρού Βεληνεκούς 80 Atilgan (8x Stinger), 35 Zipkin (4x Stinger)
Φορητοί A/A εκτοξευτές	631 FIM-92B/C Stinger POST/RMP/Block1	800 FIM-92C Stinger RMP
A/A Πυροβόλα	23mm 506 Zu-23-2 (36 σε BMP-1) 20mm 285 Mk20 Rh202	35mm 1 KORKUT, 118 GDF-006, 100 GDF-001 20mm 432 GAI-D01, 300 Mk20 Rh202 12,7mm M55A2T2

ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΣΤΡΑΤΟΥ

Επιθετικά Ελικόπτερα	9 AH-64DHA Apache Longbow, 19 AH-64A+ Apache	27 T-129A/B, 8 AH-1W Super Cobra, 10 AH-1P Cobra
Ελικόπτερα Τακτικών Μεταφορών/Γενικής Χρήσης	24 CH-47DG/SD Chinook, 14 NH90, 60 UH-1H Huey, 1 AB-212, 14 AB-206 JetRanger	6 CH-47F Chinook, 27 AS532UL Cougar Mk1, 56 S-70A Blackhawk, 51 UH-1T, 23 AB-205T, 28 AB-206 JetRanger, 3 OH-58B Χωροφυλακή : 25 S-70A Blackhawk, 18 Mi-17-1V/A, 13 AB-205A1
Αεροσκάφη	3 C-12C/R/AP Huron, 8 Cessna 185 (U-17A/B)	1 Hürkuş-C, 4 Beech 200 King Air, 3 Cessna 421B, 5 Beech T-42A, 45 Cessna T182 Skylane

ΒΑΡΕΑ ΟΠΛΑ ΠΕΖΙΚΟΥ

A-T Συστήματα	196 KORNET-E, 438 TOW II, 290 MILAN, 262 Fagot	80 KORNET-E, 413 TOW I/II, 392 MILAN, 340 ERYX
Φορητοί Εκτοξευτές A-T	89mm 135 ACL-89 STRIM 66mm 10.841 M72A2 LAW 64mm <18.706 RPG-18	66mm <40.000 M72A2 LAW 40mm <4.996 RPG-7
Πυροβόλα Άνευ Οπισθοδρόμησης	106mm 1.291 M40A1 90mm 1.346 M67 84mm 1.988 Carl Gustaf M2	106mm M40A1

Όλμοι	107mm 468 M2/M30 (257 σε M106A1/A2)	120mm 578 HY-12Di 107mm 1.264 M30 (10 σε M125A1)
	81mm 689 E-44E1, 1.134 M1/M29	81mm 3.175 M1/M29, 324 UT-1Y (170 σε AMV)
	60mm 150 M6C-210, M19	60mm M6C-210

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εξωτερική πολιτική ενός κράτους και ο γεωστρατηγικός ρόλος που μπορεί αυτό να διαδραματίσει στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος, καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από μια σειρά εξωτερικών παραγόντων και ιδιαίτερος από την δομή του διεθνούς και περιφερειακού συστήματος ασφάλειας

καθώς και από την πολιτική των μεγάλων δυνάμεων στα πλαίσια άσκησης της υψηλής στρατηγικής τους.

Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ, το 1991 αποτέλεσε το ορόσημο για το τέλος του ψυχρού πολέμου και την λήξη του διπολικού συστήματος ασφάλειας μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, το οποίο είχε παγιωθεί για χρόνια. Το τέλος του ψυχρού πολέμου, σηματοδοτεί ένα νέο μοντέλο στο διεθνές σύστημα το οποίο χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μίας και μόνο υπερδύναμης -αυτής των ΗΠΑ- και άλλων μεγάλων δυνάμεων.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί, ότι η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία ενός «κενού ισχύος» στην περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης, στα Βαλκάνια και στην Κεντρική Ασία, το οποίο οδήγησε την Τουρκία στο να αναπτύξει πολιτικές υψηλής στρατηγικής οι οποίες στοχεύουν στην καθιέρωσή της ως μεγάλης δύναμης στην περιοχή και στην αναζήτηση νέων περιφερειακών ισορροπιών, συμμαχιών και συστημάτων ασφάλειας.

Η Τουρκία σήμερα, καταβάλλει στρατηγικά σχεδιασμένες προσπάθειες προκειμένου να αναδειχθεί στο επίκεντρο των γεωπολιτικών εξελίξεων στην περιοχή, αποσκοπώντας να αποτελέσει την μεγάλη περιφερειακή υπερδύναμη. Τα τελευταία χρόνια και ιδίως μετά την ανάληψη της εξουσίας από το κόμμα της Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης, σημειώθηκαν ραγδαίες αλλαγές ως προς το μοντέλο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας. Ειδικότερα το κέντρο βάρους της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, βασίζεται στο στρατηγικό της σχέδιο να αναδειχθεί ως μια μεγάλη δύναμη αφενός σε εθνικό- περιφερειακό αφετέρου δε και σε διεθνές επίπεδο.

Μία γενική πάντως αποτίμηση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, στην περίοδο μετά τον Ψυχρό πόλεμο και έως το 2001 καταδεικνύουν την ανάπτυξη μιας μάλλον εσωστρεφούς πολιτικής. Χαρακτηριστικό προς αυτή την κατεύθυνση παράδειγμα είναι ότι ένα από τα βασικά δόγματα του Ατατούρκ στην

ανάπτυξη της εξωτερικής του πολιτικής, ήταν ότι η Τουρκία θα έπρεπε να ασκεί μια ήπια εξωτερική πολιτική στα ζητήματα της Μέσης Ανατολής χωρίς να εμπλέκεται δραστικά ¹¹⁷.

Σύμφωνα με κάποιους πολιτικούς αναλυτές, η Τουρκία επιδίωξε να διακόψει τους δεσμούς με το οθωμανικό παρελθόν της, δεδομένου ότι μόνο με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να δημιουργήσει ένα κράτος το οποίο να διαπνέεται από τα στοιχεία της λεγόμενης νέας τάξης πραγμάτων ¹¹⁸.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου, αφενός η ισχυρή θέση της Ατλαντικής Συμμαχίας, αλλά και το γεγονός ότι θα αποκόμιζε μακροπρόθεσμα οφέλη από την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οδήγησαν την Τουρκία να στραφεί μονομερώς προς τη Δύση, όσον αφορά την εξωτερική της πολιτική. Με το τέλος του Ψυχρού πολέμου η Τουρκία επανεκτίμησε τις σχέσεις της με τα υπόλοιπα κράτη στο διεθνές επίπεδο και παράλληλα επανεξέτασε την εξωτερική της πολιτική αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο με έναν ρεαλιστικό τρόπο.

Στη συνέχεια με το τέλος του ψυχρού πολέμου η υψηλή εθνική στρατηγική της Τουρκίας, βασίστηκε σε μια νέα προοπτική υποστηρίζοντας πλέον τα εθνικά της συμφέροντα και ασκώντας την εξωτερική της πολιτική με διαφορετικό τρόπο από το παρελθόν. Ανέπτυξε την εξωτερική της πολιτική σε ένα νέο, πιο ευέλικτο πλαίσιο, προκειμένου να προωθήσει αποτελεσματικότερα τα εθνικά της συμφέροντα. Έτσι, η ανάπτυξη της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας αφενός σε επίπεδο ρητορικής αλλά και σε πραγματικό επιχειρησιακό επίπεδο όσον αφορά τις στρατιωτικές της επιλογές, προσανατολίστηκε στην λεγόμενη πολιτική «της μηδενικής ανάπτυξης προβλημάτων» καθώς και της μεγαλύτερης δυνατής ανάπτυξης συνεργασιών.

¹¹⁷ Taspinar Omer, “The three Strategic Visions of Turkey”, Center on the United States and Europe at Brookings US- Europe Analysis Series Number 50, 2011

¹¹⁸ Mango Andrew, “Turkey, The Challenge of a New role”, The Washington Papers, 1994

Στη συνέχεια όμως η απρόβλεπτη εξωτερική πολιτική και η συμπεριφορά του Ερντογάν δημιούργησε πολλές προστριβές τόσο με τα γειτονικά κράτη όσο και με τις μεγάλες δυνάμεις. Οι ΗΠΑ γνωρίζουν πλέον πως ο μέχρι τώρα πιστός στρατηγικός της εταίρος δεν θα διστάσει να προδώσει τα συμφέροντά της. Επίσης η Ρωσία να μεν διατηρεί καλές σχέσεις λόγω οικονομικών συναλλαγών, πλην όμως οποιαδήποτε στήριξη και βοήθεια στην Τουρκία θα δοθεί σε βαθμό που να συμβαδίζει απόλυτα με τα συμφέροντά της και κατόπιν συγκεκριμένων ανταλλαγμάτων.

Πρωτεύον λοιπόν στόχος της Τουρκίας είναι η εξάπλωσή της προς τις χώρες της Κεντρικής Ασίας και της Μέσης Ανατολής στοχεύοντας ουσιαστικά στο να αποτελέσει ρυθμιστή των γεωπολιτικών εξελίξεων και να αναδειχθεί σε περιφερειακή ηγεμονική δύναμη στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας και της Μέσης Ανατολής.

Από την προηγηθείσα ανάλυση μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την ευόδωση ή όχι του εγχειρήματος της Τουρκίας να αναδειχθεί σε περιφερειακή δύναμη και κέντρο εξελίξεων στην περιοχή, τα οποία δείχνουν πως μάλλον η Τουρκία δεν θα καταφέρει να υλοποιήσει το στόχο της ή πως οι μεγάλες δυνάμεις δεν θα της επιτρέψουν να υλοποιήσει το στόχο της, ακολουθώντας πιστά τις αρχές του ρεαλισμού. Ωστόσο, οι τελικές αξιολογικές κρίσεις είναι ανοιχτές στον αναγνώστη, με βάση το υλικό που εκτέθηκε στην παρούσα διπλωματική.

Βιβλιογραφία

- Adamson, Fiona B., (2001), —Democratization and Domestic Resources of Foreign Policy: Turkey in the 1974 Cyprus Crisisl, *Political Science Quarterly*, Vol.116 (2)
- Akif Okur Mehmet, "The American Geopolitical Interests and Turkey on the Eve of the September 12, 1980 Coup", 2013, *CTAD*, Vol.11, No.21, p. 210-211
- Akyol Mustafa (2011). *Islam without Extremes: A Muslim Case for Liberty*. W. W. Norton.
- Albright K. Madeleine, Hadley Stephen, Cook Steven U.S.-Turkey Relations: Independent Task Force Report, Council on Foreign Relations Press 2012
- Alexandris, Alexis (1980). *Imbros and Tenedos:: A Study of Turkish Attitudes Toward Two Ethnic Greek Island Communities Since 1923* (PDF). Pella Publishing Company.
- Altunisik, Meliha, (2000), —The Turkish – Israeli Rapprochement in the Post-Cold War Eral, *Middle Eastern Studies*, Vol. 36 (2), pp.172-191
- Aras, Bulent and Salih Bicakci, (2006), —Europe, Turkey and the Middle East: Is Harmonization Possible?l, *East European Quarterly*, Vol. 40 (3)
- Athanassopoulou, Ekavi, *Turkey-Anglo-American Security Interests 1945–1952*, London: Frank Cass, 1999.
- Ayata S., 1996, *Patronage, Party and State: The Politicization of Islam in Turkey*, *Middle East Journal*, v. 50, 1, pp. 44-45
- Aydin, Mustafa, (2000), —Determinants of Turkish Foreign Policy: Changing Patterns and Conjunctures during the Cold Warl, *Middle Eastern Studies*, Vol.36 (1), pp.103-139
- Aydin, Mustafa, (2003), —Securitization of History and Geography: Understanding of Security in Turkeyl, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol.3 (2), pp.163-184

- Aydin, Mustafa, (2004), —Foucault's Pendulum: Turkey in Central Asia and Caucasus.‖ Turkish Studies, Vol.5 (2), pp.1-22
- Boardman John, Edwards I.E.S., Sollberger E., and N.G.L. Hammond. The Cambridge Ancient History, Volume 3, Part 2: The Assyrian and Babylonian Empires and Other States of the Near East, from the Eighth to the Sixth Centuries BC. Cambridge University Press, 1992
- Calabrese, John, (1998), —Turkey and Iran: Limits of a Stable Relationship‖, British Journal of Middle Eastern Studies, Vol.25 (1)
- Carter V. Findley, *The Turks in World History*, Oxford University Press, October 2004.
- Clausewitz Carl von *On War*, (1990), Wordsworth
- Constas, Dimitri, and Charalambos Papatotriou, “Greek Policy Responses to the Post–Cold War Balkan Environment,” in Vladimir Baranovsky, ed., *Russia and Europe: The Emerging Security Agenda*, Oxford: Oxford University Press, 1997, pp. 213– 237.
- Couloumbis T.A., T. Kaviotis and Fotini Bellou, eds., *Greece in the 20th Century* (London: Frank Cass, 2003).
- Dokos Thanos and Fatih Tayfur, “Greece and Turkey”, EuroMeSCo Paper No. 28 (Lisbon, IEI, March 2004).
- Dumont Gérard-François “Turquie et l’Union européenne : intégration, divergence ou complémentarité ?”, *Géostratégiques*, n° 30, Q1 2011.
- Evered, Kyle, T., (2005), —Regionalism in the Middle East and the Case of Turkey‖, *Geographical Review*, Vol.95 (3)
- Evin, Ahmet, O., (2005), —The Future of Greek – Turkish Relations‖, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol.5 (3), pp.395-404
- Feroz, Ahmad. *The Making of Modern Turkey*, Routledge, 1993

- Fidan Giray, "Chinese Intellectual Kang You Wei and Ottoman Modernization," *European Journal of Social Sciences* 28, 2 (January 2012), pp.196-199.
- Findley V. Carter, *Turkey, Islam, Nationalism, and Modernity: A History, 1789–2007*. New Haven, 2011
- Goodwin, Jason. *Lords of the Horizons: A History of the Ottoman Empire* HÄFTAD, Engelska, 2003
- Grieco J., «Anarchy and the limits of Cooperation: a Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism», *International Organization*, vol. 42, no 3, Summer 1988, p. 346
- Gruen, George, E., (2004), —Turkey's Strategic Mideast Regional Initiatives, *American Foreign Policy Interests*, Vol. 26, pp. 435-456
- Handel M., 1989, *Strategy and Intelligence*, Frank Cass, London
- Hannah L.S., 2016, Erdogan gives Turkish military immunity, *The Times*, ανακτήθηκε στις 18/09/2017 <https://www.thetimes.co.uk/article/turkish-military-given-immunity-as-erdogan-seeks-allies-3fcpwc2jk>
- Hart L., 1995, *Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως*, Εκδόσεις Βάνιας,
- Hart Liddel, *Strategy*, New York: Meridian, 1991
- Ifestos P., «The Cyprus Problem and the Greco-Turkish conflict: causes of war and the European Union as a conflict resolution process for peace and stability», στο I. Chila, *La Grece dans le sud-est europeen: enjeux regionaux et perspectives*, Ed. Herodotos, Paris 2004.
- Jampoler C. A. Andrew, *Embassy to the Eastern Courts: America's Secret First Pivot Toward Asia, 1832–37* (Annapolis: Naval Institute, 2015).
- Jung, Dietrich, (2005), —Turkey and the Arab World: Historical Narratives and New Political Realities, *Mediterranean Politics*, Vol.10 (1), pp. 1-17

- Keneddy P., 1991, *Grand Strategies in War and Peace*, Yale University Press
- Kinross, John (2001). *Atatürk: A Biography of Mustafa Kemal, Father of Modern Turkey*. Phoenix Press.
- Kramer, Heinz. *A Changing Turkey: The Challenge to Europe and the United States*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2000.
- Lesser O., Ian, Larrabee F., Stephen et al., *Greece's New Geopolitics*, Santa Monica: Rand 2001.
- Luttwak E., 2002, *Strategy: The Logic of War and Peace*, Harvard University Press
- Mango Andrew, "Turkey, The Challenge of a New role", *The Washington Papers*, 1994
- Mango, Andrew, (1996), —Testing Turkey in Time, *The Washington Quarterly*, Vol.20 (1)
- Mango, Andrew. "The Turkish Model." *Middle Eastern Studies* 29, no. 4 (1993): 726-57.
- Muftuler – Bac, Meltem, (1998), —The Never Ending Story: Turkey and European Union, *Middle Eastern Studies*, Vol.34 (4)
- Murinson, Alexander, (2006), —The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy, *Middle Eastern Studies*, Vol.42 (6), pp.945-964
- Paret P., 2004, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής*, Εκδόσεις Κωνσταντίνου Τουρίκη, Αθήνα, σελ. 408
- Piccoli, Wolfgang, (1999), —Alliance Theory: the Case of Turkey and Israel, Copenhagen Peace Research Institute, Working Papers.
- Platias G. Athanassios & Koliopoulos Constantinos *Thucydides on Strategy* pp. 1- 21 London: Hurst, 2010
- Posen R Barry, *The Sources of Military Doctrine, France, Britain and Germany Between the World Wars*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1984.

- Prager, Rachel. "Turkish-American Relations: Historical Context and Current Issues." Turkish Industrialists' and Businessmen's Association, 2003.
- Pulton H., 2000, Ημίψηλο, Γκρίζος Λύκος και Ημισέληνος, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα
- Schaller, Dominik J; Zimmerer, Jürgen (2008). "Late Ottoman genocides: the dissolution of the Ottoman Empire and Young Turkish population and extermination policies – introduction". *Journal of Genocide Research* 10 (1): 7–14.
- Shaw Jay; Kural Shaw, Ezel (1977). *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*. Cambridge University Press.
- Taspinar Omer, "The three Strategic Visions of Turkey", Center on the United States and Europe at Brookings US- Europe Analysis Series Number 50, 2011
- Temel Mehmet, (2010) "Perception of Atatürk's Reforms by Chinese Intellectuals: Its Reflection on Turkish-Chinese Relations during the First Half of the 20th Century," *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 26, p.106-107.
- Tunander O., *A New Ottoman Empire? The Choice for Turkey: Euro-Asian Centre vs National Fortress*, 1995
- Warhola, James, W. and William A.Mitchell, (2006), —The Warming of Turkish – Russian Relations: Motives and Implications, *Demokratizatsiya*, Vol. 14 (1)
- Wood, Steve and Wolfgang Quassier, (2005), —Turkey's Road to the EU: Political Dynamics, Strategic Context and Implications for Europe, *European Foreign Affairs Review*, Vol.10, pp.147-173
- Ziring, Lawrence (1981). *Iran, Turkey, and Afghanistan, A Political Chronology*. United States: Praeger Publishers
- Βλαστού Ε., 2013, Ορχάν Παμούκ, *Athens Voice*, ανακτήθηκε στις 17/09/2017 <http://www.athensvoice.gr/politismos/books/orhan-pamoyk>
- Γιαλλουρίδης Χ.Κ., Λαγγίδης Α.Θ., 2013, *Μετακεμαλισμός*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

Ήφαιστος Παναγιώτης, «Ελληνική Εθνική Στρατηγική, έννοια, σκοποί προϋποθέσεις επιτυχούς εκπλήρωσης: η περίπτωση της ευρωπαϊκής προοπτικής της Κύπρου» Δημοσιευμένο στο Χρ. Αλεξάνδρου, Θ. Μαλκίδης (επιμ.), Προσκλήσεις Ασφάλειας για την Ελλάδα και την Κύπρο (Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008) σελ. 97-127

Καλεντερίδης Σ., 2013, Η Τουρκία σε Κρίσιμο Σταυροδρόμο: από τον Κεμαλισμό στο Μετριοπαθές Ισλάμ, στο Κουσκουβέρλη Η.Ι., Λίτσας Σ.Ν (επιμ.), Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, (2008) Η Στρατηγική Σκέψη Από Την Αρχαιότητα Έως Σήμερα, Αθήνα Εκδόσεις Ποιότητα

Κονδύλης, Παναγιώτης. Θεωρία Πολέμου.(1999) 4η ed. Αθήνα: Θεμέλιο

Κοντογιώργης Γιώργος, (2011) “Ο Ελληνισμός Ως Έθνος Κοσμοσύστημα,” Πέρα Από Το Άτομο, Ομιλία στο Ίδρυμα Μείζονος Πολιτισμού, 19 Οκτωβρίου 2005. http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/kontogiorgis_kosmosystema.html

Λίτσας Ν. Σπυρίδων, Πόλεμος και Ορθολογισμός. Θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές (2010) Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα

Λίτσας Ν.Σ., 2007, Η σύγχρονη Τουρκική Πραγματικότητα και ο Ρόλος του Στρατού στις Δομές Εξουσίας του Κράτους: από τη θεσμική κατοχύρωση στη Συνειδησιακή Ταύτιση, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής.

Λυγερός Ν., 2017, Η έννοια της υψηλής στρατηγικής κατά Liddell Hart, ανάκτηση 24/08/2017 από <http://www.lygeros.org/4183-gr.php>

Μέλας Κ., 1999, Παγκοσμιοποίηση, Εκδόσεις Εξάντας, σελ. 39

Νταβούτογλου Αχμετ, (2010) Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, μτφ. Νικόλαος Ραπτόπουλος, Εκδ. Ποιότητα, 11η Έκδοση, Αθήνα

- Παπασωτηρίου Χ., 1996, Ο αγώνας για την ελληνική ανεξαρτησία, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, σ. 44
- Παπασωτηρίου Χ., 2007, Βυζαντική υψηλή στρατηγική, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 15
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, (2001) Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6ος – 11ος αιώνας, Αθήνα Εκδόσεις Ποιότητα
- Παρίσης Ιωάννης, (2011) Παράγοντες Ισχύος Στο Διεθνές Σύστημα, Αθήνα, Εκδόσεις Ινφογνώμων
- Πλατιάς Α. & Κολιόπουλος Κ., 2015, Η τέχνη του πολέμου του Σουν Τσου, Εκδόσεις Διάυλος, Αθήνα, σ. 70
- Πλατιάς Α. (1997). Σκέψεις για την ελληνική υψηλή στρατηγική, Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης
- Ροζάκης Χρ. Λ., «Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου», στο Αλέξης Αλεξανδρής ... [κ.ά.] 1988, Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987»